

Leposlovna
Knjižnica

V.

KATOLIŠKA BUKVARNA
V LJUBLJANI

LEPOSLOVNA
☞ KNJIŽNICA ☞

☞ V. ZVEZEK ☞

KOBZAR

IZBRANE PESMI TARASA ŠEVČENKA

☞ Z ZGODOVINSKIM PREGLEDOM UKRAJINE ☞
☞☞☞ IN PESNIKOVIM ŽIVLJENJEPISOM. ☞☞☞

☞☞☞☞☞☞ ZALOŽILA ☞☞☞☞☞☞
KATOLIŠKA BUKVARNA V LJUBLJANI.
☞☞☞☞ TISKALA TISKARNA ☞☞☞☞
KATOL. TISK. DRUŠTVA V POSTOJNI.

M. Lubarsky

KOBZAR

== IZBRANE PESMI ==

TARASA ŠEVČENKA

Z ZGODOVINSKIM PREGLEDOM UKRAJINE

== IN PESNIKOVIM ŽIVLJENJEPISOM ==

☞ PREVEL ☞

JOS. ABRAM

SHFOHRYN

===== ZALOŽILA =====
KATOLIŠKA BUKVARNA V LJUBLJANI.

==== TISKALA TISKARNA ====
KATOL. TISK. DRUŠTVA V POSTOJNI.

Kazalo.

Opombe k zemljevidu Ukrajine	Stran
Zemljevid Ukrajine	
Predgovor	

I.

Zgodovinski pregled Ukrajine:

I. Kijevska kneževina . . .	20
II. Gališka kneževina . . .	22
III. Litva in Poljska . . .	23
IV. Panščina	24
V. Kozaštvo	27
VI. Vregistreni kozaki	30
VII. Hetman Zinovij Bogdan Hmeljnckij . . .	32
VIII. Ukrajina pod Poljsko in Moskvo. Hetmanščina	34
IX. Ivan Mazepa	35
X. Maloruska	37
XI. Hajdamaščina in Kolijevščina	39
XII. Zrušenje zaporoške Siči . . .	40
XIII. Kulturni položaj Ukrajine	42

II.

Zivljenjepis Tarasa Ševčenka in njegova dela:

I. Ševčenkova detinska leta	51
II. Taras v šoli . . .	53
III. Taras v panski službi	54

II

	Stran
IV. Taras se uči slikarstva	56
V. Taras rešen iz podanstva	58
VI. Ševčenko -- kobzar	60
VII. Ševčenko na Ukrajini	62
VIII. Tovarištvo sv. Cirila in Metoda	67
IX. Ševčenko prijet in obsojen	71
X. Ševčenko v pregnanstvu	72
XI. Ševčenko na svobodi	81
XII. Ševčenko na Ukrajini	84
XIII. Taras želi živeti nad Dnjepron	86
XIV. Bolezen, smrt in pogreb Tarasov	88
XV. Ševčenkova dela	94

Kobzar.

1. Duma	107
2. N. Markeviču	111
3. Kozačkovskemu	112
4. Oporoka	117
5. Dume moje, dume moje!	118
6. Ne za ljudi, ne radi slave	118
7. Li nesvoboda, li nesreča	119
8. Za solncem oblaček hiti	121
9. Ognji gorijo, godba svira	121
10. Še vedno snivam: pod goró	122
11. Zgodi se da stajček kedaj	123
12. Do sestre	124
13. San (Na panščini pšenico žela)	124
14. Večer	125
15. Čemu so obrvi črne	126
16. Veter bujni, veter bujni!	127
17. Nočem poročiti	129

	Stran
18. Zimzelen pri brodu v vrtu	130
19. Oj ne pije meda	131
20. Oj umrl je stari oče	132
21. Poteptala stezico	133
22. I bogata sem	134
23. Teče voda v sinje morje	134
24. Trije poti	135
25. Perebendja	137
26. Kalina	140
27. Topola	142
28. Začarana	150
29a Ivan Pitkova	158
29b Tarasova noč	160
30. Do Osnovjanenka	165
31. Gamalija	169
32. Čigirin	175
33. Iržavec	178
34. Prežil sem v tujcih mlade dni	182
35. Ko bi vi znali, paniči	184
36. San (Oj visoke moje gore)	186
37. Koča	192
38. (Poslanica) Do mrtvih in živih in še ne rojenih	193
39. Katarina	202
40. Služabnica	226
41. Ujetnik	245
Opombe in pojasnila h Kobzarju	271

Pripombe

k zemljevidu Ukrajine.

Celo ozemlje, v katerem prebivajo Ukrajinci, obsega 13.000 kv. milj, torej več nego cela Avstrija, Italija in Francoska skupaj. Od tega ozemlja pripada Avstriji 1000 kv. milj, Ogrski pa 380 kv. milj. Po deželah, oziroma v Rusiji po gubernijah, je Ukrajincev:

I. V Avstriji:*)

1. V Galiciji . . .	3,230.000
2. V Bukovini . . .	270.000
3. Na Ogrskem . . .	450.000

II. V Rusiji:**)

1. Na Volinji ***)	2,325.000
2. Na Podolji	2,520.000
3. V kijevski guberniji	3,030.000
4. V černigovski guberniji	2,185.000
5. V poltavski guberniji	2,780.000
6. V hersonski guberniji (stepna Ukrajina) .	2,140.000
7. V harkovski guberniji (slobodska Ukrajina)	2,350.000
8. V katerinoslavski guberniji (stepna Ukrajina)	1,780.000
9. V tavrjski guberniji	1,220.000
10. V Črnomořju, nad reko Kubanom (črno- morski kozaki)	1,265.000
11. Na Donščini, Voroneščini, Kurščini, Go- rodnensščini in v davnem poljskem kraljestvu	2,500.000
12. V Besarabiji	250.000

Vrh tega stanujejo Ukrajinci tudi v Ameriki (v Kanadi, Zjedinjenih državah in Braziliji) in raztreseni nad reko Amurjem v Aziji.

*) Prof. Mih. Gruševskij: K poljsko-ukrajinskim atnošenijam Galiciji, Kiev 1905. str. 16.

***) Koledar „Prosjvita“ Lvov 1902 str. 47.

***) Volin, dežela med rekama San in Sluč, zahodno od Kijeva.

Zemljevid je večinoma
 posnet po zemljevidu
 Knjižice, Zgodovina
 Ukrajine - Rusije
 P. Barvinskoga.

Predgovor.

Med vsemi večjimi slovanskimi narodi poznamo Slovenci gotovo najmanj ukrajinskega; skoraj nepoznan nam je v zgodovinskem, a ravno tako tudi v kulturnem in književnem oziru. In vendar ima ta narod slavno, tisočletno zgodovino in ima toliko vrlin in toliko se lahko učimo od njega! Vrhutega nam je ukrajinski narod po jeziku poleg jugoslovanskih najsorodnejši.

*Zato sem se namenil seznaniti rojake vsaj nekoliko z našimi ukrajinskimi brati in zlasti z največjim njihovim pesnikom, **Tarasom Ševčenkom**, iz čegar bogate zbirke pesmi, imenovane »Kobzar«, sem izbral in prevel nekatere, ki se po pravici smatrajo za najlepše in za pesnika najbolj značivne.*

Ako pa hočemo umeti pesnika, kakor je Taras Ševčenko, ki upodablja v svojih proizvodih življenje in teženje svojega naroda skozi stoletja in stoletja, moramo imeti pred očmi vsaj površen pregled ukrajinske zgodovine in kulturnega razvoja.

Zato smatram za potrebno, podati čitateljem kot nekak uvod v to zbirko najprej kratek zgodovinski in kulturni pregled ukrajinskega naroda, za tem pa za umevanje pesmi istotako potrebni življenjepis velikega pesnika.

Prevajavec.

Dr. Jan. Ev. Ostapu Kreku,

. prvoboritelju

krščanske demokracije

poklanja

prevajavec.

Popravki.

Na več mestih v knjigi se nahaja naziv „rusinski, maloruski“, ki je pa le redkokje upravičen; mesto teh bi moral biti „ukrajinski“, kar se je pri korekturi prezrlo. Ravno takó bi morala biti, razven v pesmih, povsod oblika „Dnjeper“ in ne „Dniپر“.

Stran	mesto:	beri:
20 v sredi	keterim	katerim
23 zgoraj	Litve	Litva
23 spodaj	Krimskih	krimskih
27 spodaj	rusko morje	Ruško morje
29 v sredi	skepali	sklepali
29 spodaj	košeni	koševi
30 zgoraj	Registrirani kozaki	Vregistreni kozaki
31 spodaj	so imeli	so uneli
31 „	mizovih	nizovih
33 „	izžeta	se izžeta
33 „	se ni mogla	ni mogla
35 „	Vogli	Volgi
35 „	Ukrajinskega	ukrajinskega
36 „	zaporošci	Zaporošci
37 zgoraj	Zaporoške	zaporoške
37 „	posestava	posestva
38 v sredi	Zaporoškim	zaporoškim
38 spodaj	razporoških	zaporoških
39 v sredi	po popolnoma	popolnoma
41 „ „	črno morske	črnomorske
41 „ „ in vedno	mizovske	nizovske
43 spodaj	književnem sploh	književnem in sploh

Stran	mesto :	beri :
47 v sredi	o takih	v takih
51 zgoraj	Gubernije	gubernije
51 spodaj	literaturij	literaturi
52 zgoraj	pomenikov	spomenikov
53 v sredi	delal	dela
53 " "	psalterju	psalterju)
54 zgoraj	meda	menda
56 "	izučit	izučiti
56 v sredi	o pouk	v pouk
58 spodaj	Tarom	Tarasom
61 v sredi	možemo	možem
63 " "	pobratril	pobratil
77 " "	evangelj; tega	evangelje; to
79 spodaj	Ševčniku	Ševčenku
80 v sredi	Iv. Tolstaja	Nast. Iv. Tolstoja
81 zgoraj	Tolstaja	Nast. Iv. Tolste
81 spodaj	preprečala	preprečila
86 "	majhnosti	malenkosti
94 zgoraj	v vzbuja	vzbuja
95 zgoraj	prepičamo	prepričamo
95 v sredi	prodajajo	propadajo
96 zgoraj	pesnjenje	pesnenje
96 bolj zgoraj	Taras . . izbral	Tarasa . . izbral
97 v sredi	v Ševčenkovich	v Ševčenkovich pesnih
97 bolj v sredi	boj	bolj
99 zgoraj	po ljubezni želi	ljubezni želi
99 spodaj	prostonodnih	prostonarodnih
100 zgoraj	Vjetnik	Ujetnik
100 zgoraj	Ne bylo	Ne bulo
100 bolj v sredi	analožno	analogno
101 " spodaj	Bizantinizma	Bizantizma

Stran	mesto :	beri :
116 spodaj	gledal bom na Ukrajino Li mordá že z néba gledal bom na tebe	Li mordá že v néba gledal bom na Ukrajino, gledal bom na tebe.
120 zgoraj	zvijačno	zvičajno
127 v sredi .	vzbudi ga	vzbudi mi ga
128 zgoraj	ako ne pa	ako ne, pa
139 spodaj	oj je hodi	oj le hodi
152 „	sinjem morjem	sinjim morjem
155 zgoraj	Zaščebetaj vran je črni	Zažrvgolel je škrjanček
156 spodaj	oprežen	opremljen
157 „	Dnipera	Dnipra
158 zgoraj	Pitkova	Pidkova
160 „	sinopo	Sinopo
163 v sredi	za besedo „svetovati“ naj stoji verz :	Kaj nam je storiti?
174 spodaj	v krog	v krogu
180 „	o Gluhovu	v Gluhovu
183 bolj v sredi	judovom	židovom
195 zgoraj	bratnega	bratskega
213 zač. III.	kičé	kričé
281 33 ²)	registriranim	vregistrenim
281 33 ²)	hrastovski	hvastovski
286 zgoraj	lispovega	lipovega
286 ¹)	vlas	glas
26 zgoraj	Bobrzyński	} c. v. „Panščini“ str. 22—23.
26 spodaj	Modzevski	

Padla je temà na Ukrajino,
v grobni mir zavila vso ravnino.

Krilan.

Kdo si ni želel že davno spoznati to skrivnostno Ukrajino! Bilo je tam življenje stoletja in stoletja, a je zamrlo; ni sicer zamrlo v večno smrt, ampak izkrvavelo in trudno je leglo v gomilo, da v dan vstajenja, novega solničnega dne prerojeno in pomlajeno vstane spet k življenju, kateremu se bo svet čudil. In zora tega dne že rdi!

Čudil se bo svet, kaj in koliko je zakritega v tej gomili, orjaški, neizmerni gomili, ki se razteza od Črnega ali Ruskega morja daleč na sever do Dnjeprovih pritokov Pripeta in Desne in še dalje proti Moskvi, na vzhodu pa od Dona daleč na zapad čez Karpate v Ogrsko in Galicijo tja onkraj Peremišlja (Przemyśl). Res je sicer, da so si avstrijski Ukrajinci (Rusini v Galiciji) pod avstrijsko vlado (od leta 1772.) v narodnem oziru izdatno opomogli, vendar kaj je ta mali del naroda, broječ okroglo 5 milijonov v primeri z vsem ukrajinskim narodom, ki šteje do 30 milijonov duš!

In kdo je kriv, da se ukrajinski narod, ki ima toliko zmožnosti, ni razvil? Tega je kriva v prvi vrsti propadla poljska država, oziroma poljska šlahta (plemstvo) in pa ruski absolutizem. To sta bila glavna grobokopa tužne Ukrajine, ki nista preprečevala samo slednjega duševnega razvoja in na-

predka naroda, ampak ga tudi v gospodarskem oziru pritirala do popolne bede, kakor je razvidno iz sledečega kratkega zgodovinskega pregleda.

Glede imena bodi kar tukaj omenjeno to-le: narod sam pravi, da so Rusi (v Galiciji – Rusini), mladi naraščaj pa je začel rabiti staro ime Ukrajina in Ukrajinci, imé, v katerem je obsežen mladega naraščaja – program.

I. Kijevska kneževina.

V ravnokar navedenem ozemlju je živel v 7. in 8. stoletju po Kristusu mnogo medsebojno zelo sorodnih plemen pod lastnimi knezi. Kmalu pa je nadvladala druge kijevska kneževina, in pod knezom Olegom je postal Kijev, nazvan „mati ruskih mest“, stolno mesto ruskih (maloruskih) knezov. Za Olegom je kneževal Igor, ki je prvi zavladal do Črnega morja. Igorjeva žena, Olga, se je dala krstiti v Carigradu, s katerim so Rusi pridno tržili, ter je bila prva ruska krščanska kneginja. Umrla je leta 969. Splošno pa se je razširilo krščanstvo po maloruskih zemljah za Vladimirja Velikega (980 – 1015). Sin Jaroslav Modri, ki je zelo pospeševal prosveto, je izdal prve postave, ki so bile jedro kasnejše slavne „Ruske pravde“, Jaroslavovi sinovi so se dolgo bojevali med seboj, in radi notranjih prepиров ter

Viri: Istorija Rusi Aleks. Barvinjskega, Lvov 1890. Istorija Ukraïni-Rusi, Aleks. Barvinjskega, Lvov 1904. Rus-Ukraïna i Moskovščina L. Čeheljskega Lvov 1901. Panščina Dr. Ivana Franka, Lvov 1898.

vnanjih sovragov, zlasti divjih Pečenegov, je silno propadala kneževina. Mir se je vrnil v deželo šele za Jaroslavovega vnuka Vladimirja Monomaha; po njegovi smrti (leta 1125.) so pa nastali na novo prepiri med njegovimi sinovi in vnuki, ki so kneževali po raznih mestih kot podložniki kijevskemu velikemu knezu.

Medtem se je zelo okrepil Monomahov vnuk, Andrej Bogoljubskij v Zalesju, t. j. na polnoči Kijeva v staroruskih kneževinah Tverski in Muromski, ki se raztezati naprej ob finskem ozemlju ob rekah Oki in Kami. Radi neprestanih medsebojnih bojev maloruskih knezov in napadov črnomorskih hord Polovcev in Pečenegov so se bila namreč nekatera plemena, zlasti Vjatiči in Radimiči, izselila proti severu na finsko ozemlje in napravila podlago velikoruskim kneževinam Tverski in Muromski. Pozneje je postala prestolnica teh kneževin Vladimir ob Kami, Bogoljubskij jo je nadalje prestavil v Suzdal in knez Jurij Dolgorukij končno v Moskvo, ki jo je sam ustanovil.

Kijevski knezi so si bili namreč že prej podjarmili tudi te in druge severne krajine in narode, ki so ostali odvisni od Kijeva do časov Bogoljubskega, ustanovnika samostojne velike vladimirsko-suzdaljske ali kasneje moskovske kneževine.

Bogoljubskij je vladal kot samodržec, ker ondotno ljudstvo se je zelo razločevalo od svobodoljubnega, demokratičnega ukrajinskega naroda.

Da bi svojo kneževino utrdil in ojačil, se je Bogoljubskij najprej osamosvojil od kijevske nad-

kneževine in se leta 1169. dvignil celo nad Kijev ter ga razdejal. Velikoruski kneževini se je tako odprla pot do Črnega morja in južnoruskih plovnih rek in zagotovljen ji je bil obstoj in razvoj.

II. Gališka kneževina.

Težišče maloruske kneževine se je preselilo na zahod, in ulogo Kijeva je prevzel Galič ob Dnistru, kasneje pa Lvov. Pravniki Jaroslava Modrega so si bili namreč že leta 1097. ustanovili v sedanji Galiciji novo kneževino. Najznamenitejši gališki knezi ko bili Volodimirko (Vladimirko), ki je razširil svoje zemlje do Črnega morja, dalje Roman, ki si je podvrigel tudi Kijevščino in skoraj vse rusinske zemlje. Umril je leta 1205. Leta 1228. je slednjič zavladal slavni Danilo ob prvem tatarskem napadu na Evropo. Danilo je po odhodu Tatarjev dvignil svojo veliko državo do velikega ugleda.

Mir pa je trajal le malo časa. Leta 1240. so namreč pridrli Tatarji že v drugo ter opustošili vso Ukrajino in Galicijo. Od tedaj je bila Gališka kakor tudi suzdaljsko — moskovska kneževina podložna tatarskemu hanu. Polagoma se je pa Gališka pod Danilom dobro opomogla. Leta 1264. je slednjič slavni Danilo umrl, zapustivši dosti močno državo. Med njegovimi nasledniki pa je bil sposoben za vladarja edini sin Lev, po katerem je bil oče Danilo imenoval novoustanovljeno mesto Lvov. Lev je umrl leta 1301., zadnji knez iz roda Romanovičev pa je umrl l. 1324.

III. Litva in Poljska.

Maloruske dežele so prišle kmalu pod tuja vladarje. Posebno so prežali nanje Litovci.¹⁾ Litve je ležala proti severu nad reko Njemenom. Že prvi knez litovski, Mindovg, ki je združil litovska plemena, je napadal gališko kneževino. Veliki knez Gedimin (1316 — 1341) si je podvrigel v kratkem toliko maloruske zemlje, da se je imenoval kralja Litve in Ruske, njegov sin Oljgerd si je pa pridobil še Kijevščino in Podolje. Posebno južni Rusi so se radi pridruževali Litvi, da so se mogli tako z združenimi močmi tem laže otresti tatarskega jarma.

Ob istem času pa se je tudi sosedna Poljska potezala za gališko Rusijo, in tako so nastali med Litvo in Poljsko dolgoletni boji. Slednjič pa je pridružil Oljgerdov sin Jagajlo (1377 — 1434), ki je postal leta 1386. tudi poljski kralj, gališko Rusijo poljskemu kraljestvu.

Poljska je imela veliko opraviti z nemškimi „Križarji“, in da bi se jih odkrižala, je iskala „unije“ s kneževino Litvo-Rusijo, ki jo je vladal tedaj znani Vitovt. Vitovt se je združil z Jagajlom v upanju, da se potem laže ubrani mogočnih sosedov Moskve in Krimskih Tatarjev. Združeni vojski sta premogli za vedno Križarje leta 1410. pod Dubrovnom pri Grünwaldu in Tanenbergu.

Poljaki, videč veliko svojo moč v uniji, so si hoteli za vedno pridržati Litvo-Rusijo, a ker so

¹⁾ Litvanci: sorodni Slovanom.

zadeli na odpor, so dosegli svoj namen s pomočjo manjšega litovsko-ruskega bojarstva (boljarjev), kateremu so obljubili enaka prava z velemožnimi boljarji, kakor je bilo v Poljski. Prišlo je do ljubljinske unije leta 1569.

V tej uniji se je sklenila popolna, jednako-pravnost Poljske, Litve in Maloruske pod enim kraljem, tedaj Žigmondom II. (1548 – 1572). Poljska pa se ni brigala za dano besedo in je bolj in bolj kršila unijo ter zatirala zlasti Malorusijo. Da bi jo bolj potlačila in priklenila nase, je preganjala rusko plemstvo, v ruske pokrajine pa je naseljevala poljske velemože, šlahto. Tako so došli v maloruske zemlje Zamojski, Potocki, Konec-poljski, Kalinovski, Ljubomirski, Jablanovski i. dr. ki so nam znani iz Sienkiewiczzevich romanov (Z ognjem in mečem, Pan Volodijovski).

Ker se niso mogli Rusi braniti poljskega vpliva z orožjem, so se skušali rešiti s prosveto. Ustanavljali so cerkvene bratovščine, šole, liceje akademije, zavode in tiskarne. Najznamenitejši zavodi so bili Stavropigija v Lvovi, ki se je ohranila do danes, tiskarna v Ostrogi in mogiljanska akademija v Kijevu, ustanovljena od metropolita Petra Mogile.

IV. Panščina.

Kakor so že davno izgubili svobodo poljski kmetje, so jo izgubili polagoma tudi ruski – postali so „hlopi“. Ker je v Ševčenkovihi pesnih šestokrat govor o panščini t. j. tlačanstvu, o jarmu,

bremenih in obupnem stanju kmeta -roba, zato si oglejmo panščino malo natančniše.

Tlačanstvo v naših krajih je bilo hudo, izzivalo često upore, celo kmetiške vojske, a poljsko in velikorusko (moskovsko) tlačanstvo je bilo v primeri z našim pravo živalsko robstvo!

V Stari Poljski se je razvila panščina iz fevda po nemškem vzorcu. Kralj se je imenoval neomejenega lastnika vse zemlje — torej tudi kmetov, ki so je obdelovali. V nagrado za zasluge in v plačo višjim vojakom ter dostojanstvenikom je dajal ali bolje posojal kralj cele pokrajine v dosmrtni užitek; le ti fevdalci so oddajali od svoje zemlje dele svojim vojakom, slugom i.t.d. Fevd se je okreпил polagoma v posest, in poljska šlahta si je znala priboriti pravo, da ni mogel dajati kralj temu več pravic kakor drugemu. Raditega se je vsled složnega pritiska šlahte bolj in bolj ôžila kraljeva moč -- pravice šlahte do kmeta pa so rastle od dne do dne.

Že l. 1180. je moral kralj Boleslav I. prositi papeža pomoči in cerkvenih kazni proti šlahti, ki je pravcato drla podložne kmete -- kralj sam ji ni mogel več do živega. In ker je umogočena šlahta dosegla polagoma celo prosto izbiro kralja, ji je moral novoizvoljeni kralj dajati za to vedno novih pravic.

L. 1520. so bili seljani do cela urobljeni.

Kmetje so bili „prikrepljeni“ t. j. pritrjeni, privezani na zemljo — odtod tudi maloruska beseda „kripak“ in „kripactvo“, ki pomenja panščino. Nihče ni smel zapustiti zemlje brez dovoljenja pana, t. j. gospoda. Kakor zemljišče, tako je bil tudi kmet z vsem premoženjem lastnina panov. Kmetje so

morali panu plačevati davek v denarju, brezplačno obdelovati panom njih polja in varšavski „sojim“ t. j. državni zbor je l. 1573. predal kmete povsem pod oblast šlahte, ne samo s telesom in imetjem, ampak ji je izročil celo nadzorstvo nad vestjo ter pravico reševati prepire radi vere.

Bobrzynski piše: „Izključno od pana je bilo odvisno, ali in kedaj oprosti podložnika, da se preseli v mesto ali kam drugam; od njega je bilo odvisno, kakšna bremena, najemnino in robote se imajo naložiti podložnim in v kakšnem razmerju. Za krivice, tepenja in uboje kmet ali njegova družina ni mogla pana tožiti. Na ta način je postalo podloštvo selskega ljudstva zakon, dasi ga ni potrjevala nikaka državna postava. In vrhutega so imeli pani v svojih rokah vso zakonodajno oblast.“

Kmet ni mogel pričati pred sodnijo, ni mogel skleniti nobene pogodbe, se ni mogel pritožiti nad šlahčičem, ni mogel postati uradnik, ni imel nikakih političnih pravic. Šlahčič je „hlopa“ lahko pregnal iz zemlje, ga prodal, pokvečil ali celo ubil; ako je pa hlop ubil drugega hlopa, je bil kaznovan s smrtjo.

Po vsej pravici piše poljski pisatelj XVI. stol. **A n d r e j M o d ž e v s k i j**: „Govorimo o robstvu, v katero so pani ukovali kmete. Prodajajo jih kakor živino; kedar hoče pan, prisili hlopa, zapustiti zemljo. Šlahta naziva kmete in preprosto ljudstvo „pse“. Tuintam čujem najnesramniše glasove: „Kdor bije hlopa je ravno takó, kakor bi bil psa.“

Pani so si zlasti na **L i t o v s k o - R u s k e m** med razkolniki celo prisvajali pravo izbirati in na-

stavljati duhovne. Zgodilo se je često, da so pani prodajali duhovske službe, pobirali, prejeli darove od duhovnov, si prisvojevali cerkveno posest i. t. d. Pani so tudi sodili razkolne svečenike, gonili jih v zapore, pobirali davke od njih, i. t. d. Najhujša šiba za uboge seljane pa so bili Judje – arendarji. Od plemičev so dobivali Judje v najem in upravo zemljišča in ž njimi tudi vsa prava, ljudi soditi in kaznovati. Judje so imeli celo cerkve v svoji upravi ter hranili cerkvene ključe. Za krst, za poroko so morali ubogi kmetje Judu plačevati, da jim je odprl cerkvena vrata. Istotako so morali plačevati tudi za službo božjo in pogrebe!

Jezuit Peter Skarga pravi, „da niso niti Turki niti Tatarji tako delali z narodom, kakor delajo pani“!

Moskovsko tlačanstvo je bilo ravno tako, deloma še celo hujše.

Tako gozno zatiranje svobodoljubnega naroda je moralo vzbuditi in izzvati krvav odpor!

V. Kozaštvo.

Medtem ko je šlahta zatirala in dušila rušinski narod, se je razvijalo v južnih stepah nad Črnim ali ruskim morjem bujno življenje.

Tod je bila sloboda doma – na stepi; toda ta sloboda je živela od dragocene krvi! Po južnih stepah bivajoči ruski narod se je moral neprestano boriti za obstanek s krimskimi Tatarji in Turki. Zato so morali biti stepni prebivavci neprestano

oboroženi — bili so kmetje, pastirji, vojaki. Nazivali so se *Kozake*, t. j. lahkooborožene jezdece, proste-vojnike. Med kozake ni segala moč poljske šlahte, ker ni bilo varno živeti po stepah: tu ni bilo panščine, niti strahu pred Poljaki in Moskali (Moskvičani). Pač pa so kripaki, tlačani iz poljske in moskovske države skrivši bolj in bolj utekali iz tužne domovine, se selili na prosto stepo in tako množili kozaško moč, ki je slovela celih 300 let.

Dobro urejeno kozaštvo je bilo kmalu strah vsem sosednim državam. Njihovo silo so občutili poljski pani, ki so jih hoteli prikrepiti kakor kmete, premagani so bili od njih zaporedoma Turki in Tatarji in Peter Sagajdačnij se je proglasil krog l. 1600. za ukrajinskega hetmana obeh bregov Dnipra.

Temelj svoji samostojni, neodvisni demokratični državi so položili kozaki z ustanovitvijo Zaporoške Siči l. 1556.

Vzhodno od Kudaka, pri Katerinoslavu se obrne Dniper proti jugu. Od tu je bilo kakih 70 km na daleč v strugi 12 pragov, čez katere dere voda z velikim šumom. Kamenje in skale v strugi so delale plov zelo nevaren, in le kozaki s svojimi čajkami, obvezanimi z bičjem, ki je varovalo čajke zibanja in nevarnih udarcev ob skale in katerega so se oprijemali v nevarnostih potopa, so umeli ploviti po teh pragih. Konec pragov se je raztezala pokrajina „Ni z,“ v kateri je tvoril Dniper več velikih otokov. Za temi silno težko prestopnimi pragi so dobili kozaki na Dniprovih otokih varno zavetje.

Otoke so utrdili z mogočnimi koli, debli, izmed katerih so zijala na bregove žrela topov. Kozaki so bili torej za temi koli kakor za „sečjo“ zavarovani, in odtod ime Sič ali Seč; „zaporožka“ pa se je imenovalo zato, ker leži za Dniprovim pragi ali slapi.

Na Siči so imeli kozaki svoj tabor, svoje zaloge in cerkev. Tabor se je imenoval „kiš“ ali koš, poglavar koša pa je bil koševi otaman, voljen na eno leto; on je upravljal koš na čelu izbranega starejšinstva.

Stanovali pa so kozaki po 150 skupaj v „kurenih“, nekakih kosarnah pod vodstvom kurenjega otamana. V važnih zadevah so sklicevali kozake s kotli na vojni svet (vijskova rada). Vsi so bili prosti, enakopravni in vse so skepali z večino glasov. Noben kozak pa ni pod smrtno kaznijo smel imeti ženske na Siči.

Po zimi, ko so se vrnilo kozaki s svojih pohodov, lovov i. t. d. so navadno stanovali večjidel po zimoviščih, hutorjih t. j. zavarovanih pristavah na stepi, kjer so imeli svoje družine, drugi so prezimovali po selih ali mestih, ostali pa na „Siči“.

Zaporoški kozak je postal lahko vsakdo, ki je bil sposoben za vojaka. Novodošlega je sprejel košeni (otaman) z izpraševanjem: „Veruješ v Krista?“ – „Verujem.“ – „In v sveto Trojico?“ – „Verujem.“ „In v cerkev hodiš?“ – „Hodim.“ – „Torej pokrižaj se!“ Novodošli se je pokrižal trikrat. „Dobro, zdaj vstopi v katerikoli kuren!“ – „Hvala, batko!“

VI. Registrirani kozaki.

Po razpadu grozne tatarske „Zlate orde“ so se Tatarji umaknili v južne ruske stepe nad Črnim morjem in na Krim, od koder so hodili plenit proti severu. Malorusko prebivavstvo se je jelo nato polagoma vračati v svoja stara porušena selišča na stepe ter je v neprestanih bojih potiskalo Tatarje bolj in bolj proti jugu. Ti kmetje – pastirji in obenem kozaki so bili povsem prosti in so živeli po starih ruskih običajih.

Po ljubljinski uniji l. 1569. so uvedli Poljaki, kakor že omenjeno, tlačanstvo tudi med Rusini. Radi tega je utekalo mnogo kmetov v ta prosta kozaška selišča na stepo.

Videč moč in pomen tega kozaškega naroda ob meji kraljestva, so ugibali poljski kralji, kako bi si ga do cela priklopili, ga organizirali ter ga uporabljali v vojskah sploh, zlasti pa kot obmejno stražo proti Tatarjem in Turkom ter proti Moskovščini.

Kralj Štefan Batorij da napraviti zapisnik (register) teh kozakov, ki so bili pod vodstvom otamana, ter jim določi letno plačo. Otamana je imenoval za hetmana ter mu tudi podelil znake časti in oblasti. Ti znaki so bili: *bula va* = žezlo, *bunčuk* = drog, konec katerega je bil pritrjen konjski rep, oziroma šop konjske žime, (*bunčuk* je služil za vojno znamenje), *pečatka* = kozaški pečat, *korugva* = zastava.

Število registrovcev je bilo omejeno, in zato so morali vsi ostali postati zopet kmetje, plačati davke in izvrševati druge dolžnosti.

Ker pa ni bil ta kozaški ustroj šavskega sojma (drž. zbora), je bil drugod uvedene preosnove v cerkvenem oziru so Poljaki uveljavili tudi za in število registrovcev omejevali bolj in bolj.

Krog l. 1600. je bilo narastlo tod že nad pol milijona, ki so kozakovali ter hoteli biti prosti – registriranih pa je bilo le par tisoč! Vsem ostalim se je omejevala svoboda.

Te zemlje so bile zelo plodne, in zato je prošlo kralja mnogo plemičev, šlahčičev pravice do njih, in mnogi so dobili ogromne pokrajine.

Ti plemiči, n. pr. znani Kalinovskij, so imeli od kralja izdana posestna pisma – kozaki, oziroma seljani pa niso imeli pisanih posestnih pravic, in zato so morali postati hoté ali nehoté -- tlačani. Te kričeče krivice so vzbujale po Ukrajini občo nezadovoljnost. Narod je utekal v velikih innožicah na prosto Zaporožje, od koder so potem napadali kot prosti kozaki pane po Ukrajini. Vstaja se je širila med seljani bolj in bolj; vodil jo je junaški kozak Nalivajko v zvezi z zaporoškim koševim otamanom Lobodo, a brez vspeha.

Poljaki so imeli razdvojiti narod in kozake stem, da so obljubili kozakom plemstvo z vsemi pravicami. Poljakom so bili kozaki v vojnah zelo dobrodošli. V vojski proti Moskvi in Turkom so naprosili pomoči celo zaporoških ali mi-zovih kozakov pod hetmanstvom Petra Sagajdačnega, ki je bil slavnoznan po svojih junaških pohodih na Varno, na Sinopo v Mali Aziji in druga turška in tatarska mesta. Sagajdačnij je

pomagal Poljski in jo rešil pod pogojem, da se kozakom in Ukrajini sploh vrnejo stara prava. V sili je Poljska obljubila, toda kmalu je bilo zopet vse pri starem. Kdor se je hotel rešiti tlačanstva, je ubežal na Zaporožje — v zlato svobodo. Poljska je zgradila zato trdnjavo K u d a k, da bi lovila ubežnike ter nadzorovala Zaporožje, a kozaki so jo zrušili. Ukrajinsko seljanstvo se je vnovov vrlo v zvezi s kozaki, a ta vstanek l. 1638. je bil spet nevspešen: kozaki (registrovci) so izgubili svoja prava, njihovo število je bilo znižano na 1200. Rusko plemstvo se je iz koristolovja odčujovalo bolj in bolj svojemu narodu ter ga zatiralo s poljsko šlahto vred. Prej ko prej je moralo priti do splošne vstaje!

VII. Hetman Zinovij Bogdan Hmeljnckij.

Kakor smo videli ravnokar, so se potegovali za prava Ukrajine v prvi vrsti prosti, neodvisni zaporoški kozaki. Katere pa so bile njihove glavne zahteve? Razven stvarih cerkvenih pravic so zahtevali ravnopravnost kmeta, ki naj dobi taka prava kakor so jih imeli r e g i s t r o v c i; zahtevali so odpravo tlačanstva za vse ruske zemlje in ureditev ljudskega življenja na podlagi enakosti in svobode, kakor je bilo na Zaporožju. }

Da je vstal za svoja prava in svobodo ves ukrajinski, t. j. maloruski narod, je trebalo le še pravega voditelja, in ta je bil B o g d a n H m e l j n i c k i j. Povod splošni vstaji je bil iz Sienkiewiczovega glasovitega romana „Z ognjem in mečem“ znani rodbinski razpor Bogdanov s

čigirinskim podstarostom, šlahčičem Čaplinskim. Mimogredé bodi omenjeno, da je pač Sienkiewicz pri vseh svojih vrlinah le Poljak, da je proti šlahiti preveč prizanesljiv – proti kozakom pa pretrd in prenatančen.

Ideja Hmeljnickega, kozakov in vsega zatiranega ruskinskega naroda je bila velika, ognjevitá, in zato se je poziv k splošni vstaji raznesel kakor blisk po vsej Ukrajini. Vse se je pripravljalo na boj, mogočne čete kozakov in ubeglih kmetov so se zbirale pod Bogdanovim praporom. L. 1648. se je pričela krvava vojska, ki se je bila res z ognjem in mečem ter trajala leta in leta. Navesti pa moramo iz te grozne vojske le vspehe in nevspehe.

Izprva je bila vojna sreča na strani Hmeljnickega, ki je oprostil začasno vso Ukrajino, ves maloruski narod poljskega jarma, pregnal vso šlahito, in Jude iz zemlje: ni bilo ni hlopa ni pana več! Hmeljnickega namen je bil ustanoviti pravo demokratsko državo, ki naj bi obsezala vse maloruske dežele.

To seljansko, kmetsko gibanje je bilo zelo neprilичno tudi Moskvi; bala se je, da ne bi vstali za svoje pravice po vzgledu ukrajinskih kmetov tudi velikoruski, in zato se je zvezala s Poljsko.

Proti združenim sovragom in vrhtega še proti krimskim Tatarjem izžeta in izmučena Ukrajina se ni mogla več vspešno braniti, in zato je izvolil Hmeljnickij manjše zlo, iskal rešitve v Moskvi. Pod ugodnimi pogoji se je sklenila pogodba v Perejaslavu l. 1654. v kateri se je podvrgla Ukrajina Moskvi.

Toda tudi Moskva se ni brigala za dano besedo. Da bi tem laže pokorila Ukrajino, zlasti da bi potlačila kmetska stremljenja, je prepustila Moskva v Viljenski pogodbi l. 1656. Poljski Galicijo in Belorusijo. Leto kasneje, 1657. je umrl veliki hetman Hmeljnickij — videč strte vse svoje namere — obžalujoč, da je izročil Ukrajino besedolomni Moskvi.

VIII. Ukrajina pod Poljsko in Moskvo. Hetmanščina.

Nasledniki Hmeljnickega, Vigovskij in Nemirič sta na novo skušala boljšo srečo v zvezi s Poljsko, a nevspešno. Radi nesloge med Ukrajinci je ostala Ukrajina vsled Andrusovske pogodbe l. 1667. na levem bregu Dnipro pod Moskvo; desni breg pa pod Poljsko.

Iz Poljske so se vrnil na Ukrajino zopet šlahčiči in Judje, iz Moskovščine pa so došli vojvodje in vojaki. Ukrajini je pretil popoln propad.

Tedaj vstane za svobodo Ukrajine slavní junak Peter Dorošenko. Videč, da je Valahija pod Turško vlado vspevala in da se Turki niso vtikali v njeno notranjo upravo, sklene podvreči Ukrajino Turku, kar pa ljudstvu ni dosti prijalo. Posrečilo se je sicer Dorošenku, pregnati za kratek čas iz dežele Poljake in Moskvičane, toda končno se je odtegnil hetmanovanju, boječ se, da ne bi ljuba mu Ukrajina vsled **neprestanih** bojev do cela izkrvavela.

Slednjič se je razdelila Ukrajina po vojski s Turčijo, ki je hotela ohraniti nad njo nadvlado proti Moskvi in Poljski v bahčisarajski pogodbi l. 1681. v tri dele: levobrežna Ukrajina je ostala Moskvi in se imenovala Hetmanščina, desnobrežna, večinoma opustošena, pa se je razdelila med Poljsko in Turčijo. V desnobrežni Ukrajini je za vedno prepalo kozaštvo, v levobrežni, moskovski se je pa ohranilo.

Kozaško starejšinstvo se je pa v tem času bolj in bolj izneverjalo ukrajinski ideji; ni se več mnogo menilo za potrebe naroda, pač pa skrbelo tem bolj zase ter odiralo ubogo ljudstvo. Prisvajalo si je cele vasi, si dajalo od moskovskega urada potrjevati posestne pravice ter uvajalo malo panščino. Isto tako so delali tudi moskovski polkovniki. Te zemlje, imenovane „rangove,“ je imela staršina mesto plače.

IX. Ivan Mazepa.

V Moskovščini je bila še hujša panščina (kri-pactvo) nego v Poljski, zato so tudi moskovski kmetje utekali iz dežele ter se zbirali v južnih stepah ob Donu in Vogli ter od tam netili in prevzročali vstaje. Izmed njihovih poveljnikov sta zlasti znana Štefan Razin in glasoviti Pugačov. Radi miru v domačih deželah so smatrali moskovski carji in zlasti Peter Veliki, kakor že omenjeno, gibanje Ukrajinskega seljanstva za slab vzgled moskovskim kmetom, in so zato zelo podpirali polkovnike in kozaško staršino, zvano sedaj dvor-

ja n s t v o pri uvajanju panščine po Ukrajini. Ukrajinska prava so se čim dalje bolj omejevala, davki so naraščali in na tisoče in tisoče Ukrajincev je moralo delati pri javnih moskovskih delih, zlasti pri zgradbi trdnjav. Nevarnost je pretila celo Zaporožcem. Hetmanoval je tedaj na Ukrajini slavni I v a n M a z e p a, odkritosrčen kozak, ki je čakal prave priložnosti, da osvobodi Ukrajino, a skrbno skrival svoje namere pred carjem. Dobro došla mu je bila vojska med Švedi in Moskvo. Zagotovi si torej pomoč švedskega kralja Karola XII. in zaporoškega hetmana K o s t a G o r d i j e n k a. Zviti Peter Veliki pa izda v sili manifest na ukrajinski narod; trdeč, da se hoče Mazepa udati Poljakom in obljublja, da mu davke odpiše. Nezaupanje naroda se je vzbudilo in tako prevzročilo veliki poraz pri Poltavi l. 1709.

Peter Veliki je postal car vse Rosije (Rosije), Ukrajina pa se je zvala v naprej M a l o r u s k a.

* * *

Zelo zanimiv je načrt, temelj ustave za Ukrajino, katero sta sestavila G o r d i j e n k o in M a z e p a, in na katero so prisegli kozaški staršini in zaporožci. Med drugim se je glasilo:

1) da se združi vsa kozaška Ukrajina, desnobrežna in levobrežna in Zaporožje v jedno ukrajinsko kozaško republiko;

2) Ukrajino ima upravljati hetman, izbran od naroda, a njemu naj stojé na strani „generalni svétniki“ iz kozaške staršine, polkovnikov in po enega zastopnika vsakega polka;

3) razven tega mora biti še „generalni zbor“, sestavljen iz generalnih svétnikov, polkovnih staršin, stotnikov in izbranih polkovih zastopnikov ter poslanec Zaporožke Siči; ta „generalni zbor“ se mora zbirati na zasedanja trikrat na leto;

4) hetman je podložen „generalnemu zboru“;

5) vsi uradniki in staršine naj se volijo;

6) staršina ima povrniti prilaščena posestava;

7) nastati mora popolna svoboda in vsi ljudje naj bodo ravnopravni kozaki;

8) odpraviti se imajo vsa nepravilna bremena in davščine.

Ta Gordijenkova ustava je posebne važnosti zlasti radi tega, ker kaže v zelo jasni luči svobodoljubni značaj Ukrajincev; za nas je pa zelo zanimiva zlasti zato, ker vidimo iz nje, da se je porodila in vse obvladala ta ideja demokratične države v času, ko so še povsod drugod bili narodi slepo udani skrajnemu absolutizmu.

X. Maloruska.

Hetmani so bili v naprej odvisni od „malorosijskega kolegija“, sestoječega iz generalov, — torej brez moči. Mesto da bi Peter Veliki olajšal ljudsko bedo kakor je bil obljubil pred poltavsko vojsko, je zatiral kozake na vse načine. Kopati so morali prekope, sušite močvirja, graditi trdnjave, hoditi v vojske nad Tatarje, Turke, Perze i.t.d. Novo mesto Peterburg so gradili ponajveč kozaki. Vsa ta in druga dela so opravljali v največjem pomanjkanju in bedi. Sodi se lahko,

da je na ta način žalostno končalo do 150.000 najkrepkejših mož – v daljni tujini – v močvirjih, gozdih in snegu.

Hetmani Skoropadski, Pavel Polubotok in zadnji, Ciril Rozumovskij so zahtevali zaman starih pravic. L. 1764. je carica Katarina II. za vedno zatrla hetmanstvo ter postavila Maloruski na čelo moskovskega generala -- gubernatorja. Tako se je končala Hetmanščina. Peter Veliki se je maščeval tudi nad Zaporožskimi kozaki. L. 1709. jim je zrušil Staro Sič. Gordijenko je nato ustanovil pri ustju Dnipra drugo Sič. Ko se je pa Moskva vojskovala s Turki, je naprosila Zaporožcev pomoči, a jim zato dovolila, da so smeli blizu stare Siči ustanoviti Novo Sič (1734), kamor so bežali radi panščine velike množice kmetov iz moskovske in poljske Ukrajine. Ti ubežniki so v nekaterih letih ustanovili po zaporoških zemljah mnogo vasi.

Po poltavskem porazu so zbežali Mazepa in Gordijenko s prištaši v Turčijo. Orlik, Gordjenkov naslednik, si je vse svoje življenje prizadeval osamosvojiti Ukrajino. V ta namen se je zvezal s Tatarji in Turki, toda brez uspeha. V kazen za novo vstajo je dal Peter pregnati polno Ukrajincev na sever, več jih je pregnal v Sibirijo, druge, ubežnike je pa s pomočjo tujih vlad preganjal po Evropi. Orlik sam je vstopil kot brigadir v francosko vojsko.

Moskva je čimdalje bolj prodirala proti jugu in vshodu. Po razporožskih zemljah je stavila utrdbe ter razdajala posestvo tujim plemičem. Zaporožci

so tako izgubljali svoja posestva, prezimovišča, pašnike in ribarijo – kmetje so pa morali opravljati panščino.

Na vzhodu Zaporožja se je ražprostirala „Slobodska Ukrajina“. Tja so se množno selili ubežniki že od časa Hmeljnickega, ustanavljali „slobode“ t. j. svobodna sela in imeli svoje polke. Ta Ukrajina je bila tudi že pod moskovsko vlado in leta 1765 je dobila tudi po popolnoma moskovsko upravo.

Od vseh kozaških organizacij je vstrajala torej samo še Zaporožska Sič.

XI. Hajdamaščina in Kolijivščina.

Kakor že omenjeno, je bila Ukrajina na desnem bregu Dnipro, pripadajoča Poljski, opustošena in zapuščena. Poljska je vabila nove naselnike iz moskovske Ukrajine ter jim obljubila skozi 30 let popolno svobodo brez vsakoršnih dolžnosti. Ko so pa pretekla ta leta, so si pani naselnike iz nova podvrgli in nastopila je stara poljska panščina zopet z vso silo in krutostjo.

Narod je zopet začel braniti svoje pravice; zbiral se v velike trume ter začel ropati in pobijati pane. Ti vstaši so se imenovali hajdamaki (hajduki). Polagoma so se dobro organizirali po kozaški in to hajdamaštvo, ki je imelo značaj roparstva, se je prelevilo v splošen narodni povstanek, imenovan Kolijivščina. Načeloval je tej vojski Zaporožec Maksim Zaliznjak. Hajdamaki so po celi deželi ropali posestva panov, zažigali jim

imetja ter ubijali svoje strahovavce, pane in Jude. Pani in Judje so iz strahu vbežali v velikem številu v utrjeni Uman, mesto grofa Potockega, ki je imel tudi na razpolago mnogo kozakov pod vodstvom Ivana Honta. Le-ta se je pa združil z Zaliznjakom, mesto Uman je padlo in hajdamaki so pomorili samo v tem mestu do 40.000 panov in Judov. (1768).

Hajdamakom so pomagali Zaporožci zlasti kot vodje. Koševi otaman zaporoški, Kaljniševskij je hotel porabiti ta splošni povstane, da zopet oživi desnobrežno hetmanščino, a ni mu uspelo. Katarina II. je uvidela nevarnost novega seljanskega gibanja, prišla Poljakom na pomoč ter udušila vstajo.

XII. Zrušenje zaporoške Siči.

Carica Katarina II. sklene slednjič po nasvetu Potemkina porušiti tudi zaporoško Sič in s tem zadati kozaštvu za vedno smrtni udarec. L. 1775. pridere general Tekelij z veliko vojsko pred Novo Sič (1734 – 1775) izvabi kakor na dogovor koševega otamana Kaljniševskega s kozaško staršino vred v svoj tabor, jih da povezati in odposlati v Peterburg, Sič pa docela poruši (1775.)

84. letnega starca Kaljniševskega so zaprli in osiveli junak je v grozni, nezdravi ječi v Soloveckem samostanu na nekem otoku Belega morja ječal še celih 25 let; v ječi ni smel nič pisati in tudi govoriti ne z nikomer. Iz luknji po-

dobne vlažne, temotne ječe je smel le trikrat na leto na sprehod v spremstvu straže. Slednjič ga osvobodil l. 1801. car Aleksander I., toda do cela izmučeni starček ni hotel nikamor odpotovati. Tam je l. 1803. tudi umrl v 112. letu starosti kot – zadnji kosaški otaman.

Kozaki, ki se niso hoteli podvreči Moskvi, so po zrušenju Siči zapustili Ukrajino in ustanovili z dovoljenjem turškega sultana novo Sič na nekem otoku blizu ustja Donave, kjer so še zdaj njihovi potomci.

Kozaki pa, ki so se podvrgli Moskvi, so izgubili ime „Zaporoške mizovske vojske“ ter dobili naslov „črno morske vojske.“ Po premirju s Turki je to vojsko l. 1792. carica Katarina II. premestila v zemlje nad reko Kubanom severno od Kavkaza. Nedavno je pa ruski urad pomešal to vojsko z velikoruskimi kozaki ter jo nazval „Kubansko vojsko.“

Prostorne zaporoške zemlje s prostimi ukrajinskimi kmeti, katerim so bili Zaporožci kot ubežnikom nakazali v naseljenje, je carica razdala movskovskim, nemškim in drugim knezom, grofom, ministrom in generalom.

Koncem je uvedla carica Katarina II. l. 1783. po vsej Ukrajini še „Kripactvo“, kakor je bilo že od davna uvedeno po vsej Moskovščini in je bilo še strašnejše od poljske panščine.

To strašno kripactvo, nekako suženjstvo, proti kateremu so se borili s peresom tudi prosvitljeni ruski veleumi n. p. Turgenjev,“ zlasti pa Taras Ševčenko, je slednjič odpravil „Car Osvobo-

ditelj,“ Alaksander II. (1855 – 1881.) Leta 1881. — nekaj mesecev po smrti Tarasa Ševčenka. Kaj pa je bilo s panščino v Galiciji? Cesar Jožef II. je l. 1776. najprej oprostil panščine duhovščino (rusinsko), l. 1782. pa je tudi kmetom olajšal **težki jarem**; ostali so sicer podložni svojim panom, opravljati so morali sicer še tlako, toda podložniki, „kripaki“ niso bili več. V naprej so se smeli svobodno seliti in ženiti, kupovati zemljišča, pošiljati otroke v šole in si izbirati poljubno rokodelstvo. Popolnoma je odpravil panščino pa še le cesar Ferdinand l. 1848.

XIII. Kulturne razmere Ukrajine.

I. Avstrijsko - ogrski Ukrajinci (Rusini).

Predno spregovorimo o kulturnih razmerah ruskih Ukrajincev, par besedi o avstrijskih Ukrajincih, ki se imenujejo Rusine in prebivajo v Galiciji, Bukovini ter na severovzhodu Ogrske.

Ko je prišla Galicija leta 1772. po I. delitvi Poljske pod Avstrijo, sta Marija Terezija in zlasti Jožef II. takoj poskrbela za Rusine - Ukrajince; ukrajinsčina je dobila pravico v šoli in uradu. Žal pa, da se takrat ni uvaževal živi, ljudski jezik, ampak le cerkveni, ki ni bil ne čisto staroslovenski in ne čisto ukrajinski.

Živi ukrajinski jezik je začel gojiti in pisati šele Markijan Šaškevič, semeniščnik v Lvovu leta 1835. in za njim njegovi tovariši Mikola Ustijanovič, Jakob Golovackij in Ivan Vagilevič. Koliko boja je morala prestati mlada

gališka književnost in narod ukrajinski! Od ene strani so zatirali ukrajinski jezik in narod Poljaki, od druge strani so ovirali delovanje in napredek moskvofili pod vodstvom moskovskega vseučiliškega profesorja P o g o d i n a. Poljaki so odrekli ukrajiniščini samostojnost, trdeč, da je le poljsko narečje. Ukrajiniščino so zatirali v uradu in šoli in so sploh omejevali Ukrajincem (Rusinom) narodne in politične pravice kjer in kolikor so mogli, kakor še dandanes. Poljska šlahta se je od starih časov malo ali nič izpremenila, in le ta ima še vedno največjo in prvo besedo v Galiciji.

Na drugi strani so spet moskvofili, ki trdé, da je ukrajiniščina pa narečje velikoruskega jezika. Ti moskvofili imajo še dandanes svojo stranko, zavode in časnike in so hudi nasprotniki takozvanih „narodovcev“ t. j. Ukrajincev.

Kljub tolikim sovražnostim in zaprekam pa se gališko-ukrajinski narod in njihova književnost lepo razvija, in to zlasti od l. 1860., ko se je zanesel ogenj živahne delavnosti iz ruske Ukrajine v Galicijo. V Lvovu zlasti, a tudi v drugih galiških mestih deluje vse polno društev in tudi več časnikov, ki skrbе za vsestranski narodni napredek; okoli njih je pa zbrana cela dolga vrsta pisateljev vseh strok.

O gališko-ukrajinskem književnem sploh prosvetnem delovanju bi trebalo napisati celo razpravo, kar pa ni mogoče na tem mestu; omenimo le velikega književnega društva „Naukovo tovaristvo imeni Ševčenka“, ki izdaja poleg drugih učenih in leposlovnih publikacij tudi mesečnik „Literarno-

naukovij Vistnik“ pod uredništvom Vladimirja Gnatjuka i. dr. Velevažno je tudi društvo „Prosvjita“, ki je bilo ustanovljeno že l. 1868. in ima na tisoče članov. Prosvjita izdaja na leto za 2 K udnine po več knjig poučne in leposlovne vsebine ter ustanavlja po Galiciji čitavnice in gospodarska društva. Prosvjita deluje le za preprosto ljudstvo.

Še poznejše nego v Galiciji se je probudila narodna zavest v Bukovini, katero je odstopila Turčija Avstriji l. 1775. Prvi in narodni pisatelj in pesnik bukovinski je Josip Jurij Fedjkovič, ki je začel delovati l. 1861. Znamenit pesnik je tudi Izidor Vorobkevič (Danilo Mlaka) in brat Grigorij. V novejšem času pa je zaslovela tudi nam Slovincem že znana pisateljica Olga Kobiljanska. Književno središče Bukovincev so Černivci (Černovice).

Najžalostnejši izmed vseh je položaj Ukrajincev na Ogrskem, kjer jih živi še krog 500.000. Pred 50 leti in prej so tam še ohranjevali narodno zavest vladiki, zlasti prjaševski kanonik Aleksander Duhnovič († 1865.) Ko je pa začel siliti ljudstvu neki Adolf Dobrjanski velikoruščino, katere ni umelo, so se omikanci rajši kar pomažarili, in tako se godi še dandanes. Ogrska vlada sicer izdaja za ljudstvo list „Nedilja“, poleg tega izhaja še drug list „Listok“, a sta oba malovredna in pišeta slab jezik. Vrh narodne nezavednosti je ljudstvo še skrajno siromašno in izžeto od Judov na nečuven način. Da bi dvignila materialno in moralno stanje ljudstva, podpira sicer zadnji čas ogrska vlada ljudsko šolstvo, vendar pa tudi ona

stremi le za tem, da polagoma pomažari še te stotisoče, ako se še začasno ne zavedó in zganejo v to poklicani omikani stanovi.

Izmed Ukrajincev je tudi veliko izseljencev v Ameriki, in sicer zlasti iz Galicije, Bukovine in Ogrskega. Naseljenci so v Združenih državah, v Braziliji in Kanadi, kjer jih živi kompaktno nad 100.000. Vseh izseljencev v Ameriki je nad pol milijona. Vsestransko jih je organiziral v 'zadnjih letih duhovnik Ivan Voljanjskij (došel v Ameriko l. 1884.) Posamna društva in jednote imajo poleg cerkva in šol tudi svoje liste, n. pr. „Amerik-ruskij Vistnik“, „Svoboda“.

II. Ruska Ukrajina.

Z izgubo politične samostojnosti je izgubila Ukrajina tudi večinoma svoje narodnostne pravice, in s tem pogoj svojega kulturnega razvoja. Moskovski urad je zatrl Ukrajincem skoraj vse stare zavode, šole, akademije in ustanove. Carica Katarina II. je uvedla v urad in šolo velikoruski jezik. Za negovanje in razvoj maloruščine, živega ljudskega jezika, se ni nihče brigal. Ko pa se je proti koncu 18. veka oglasil Poltavec Ivan Kottljarevskij in izdal več knjig v ljudskem, ukrajinskem jeziku, je vzbudil s tem, kakor nekda naš Vodnik, narodno zavest in zanimanje za domačo književnost. Kmalu se je pojavila cela vrsta pisateljev, izmed katerih naj omenimo Petra Artemovskega, Grigorija Kvitka - Osnovjanenka in Evgenija Grebinka. Bujnejše življenje se je

obetalo l. 1847., ko so ustanovili v Kijevu Mikola Kostomariv, Taras Ševčenko in Kuliš „bratstvo sv. Cirila in Metoda“ z velikim, posebno demokratičnim programom. A še v istem letu je prišla vlada društvu na sled, ga spoznala za revolucionarno in kaznovala vse tri gori omenjene in še nekaj drugih z dolgoletnim pregnanstvom.

Boljše prihodnosti so se nadejali Ukrajinci ob nastopu carja Aleksandra II. (1855.), ki je tudi oprostil po 10 letnem pregnanstvu Kostomarova in Ševčenka. Ta čas je na književnem polju delovalo polno pisateljev, med katerimi je posebno zaslovela Marija Markovička pod psevdonimom Marko Vovčok. Pa Ukrajina nima sreče! Prišlo je l. 1861., leto znane poljske ustaje. Ob tej priliki je neki judovski list obrekoval Ukrajince, da držé s Poljaki in da se hočejo odtrgati od Rusije. Ruska vlada je temu verjela in kratko malo zabranila širiti med Ukrajinci prosveto v domačem ukrajinskem jeziku. Prepovedala je tudi rabo ukrajiniščine v šoli in cerkvi. Težišče književnega delovanja ukrajinskega se je preselilo nato na avstrijska tla, v Lvov; tja so pošiljali v naprej pisatelji svoje proizvode in ustanovili list „Pravda“.

Od l. 1873.—1876. so Ukrajinci na Ruskem spet svobodneje dihali; ruski urad je v Kijevu l. 1872. ustanovil celo podružnico peterburškega „geografičnega tovaristva“, ki si je pridobilo zlasti v narodopisnem oziru Ukrajine pre-mnogih zaslug. Toda kdaj je bila Ukrajini sreča stalna? Vsled raznih ovadb proti odbornikom tovaristva je car Aleksander II. l. 1876. tovaristvo

zatrli in izdal 18. majnika istega leta ukaz, s katerim je prepovedal v Rusijo uvoz ukrajinsko pisanih knjig, zabranil tiskanje sploh vsake ukrajinske knjige in vse ukrajinske glediške predstave.

Isti car je sicer l. 1881. svoj ukaz malo omilil, vendar je bila cenzura do najnovejšega časa tako kruta, da je moglo priti v tisk razmeroma silno malo ukrajinskih knjig, a še te le v velikoruskem pravopisu.

Književno življenje se v takih razmerah v Rusiji sicer ni moglo razvijati, vendar ga vsi ukazi niso mogli zatreti. Število pisateljev je kljub temu vedno naraščalo; kdor ni mogel obelodaniti svojega dela v Rusiji, ga je poslal v Lvov, mnogi pa hranijo svoje rokopise za ugodnejši čas.

Po groznih prevratih v Rusiji so zdaj Ukrajinci sicer dobili svobodo jezika in pisma, časniki vseh vrst se pojavljajo v velikem številu, kakor gobe po dežju, ki gromko pričajo, da Ukrajina še ni umrla in ne bode, vendar o takih zmešnjavah, kakor so zdaj v Rusiji, še ni mogoče misliti na globoko književno delovanje. Ko pa se naseli v ogromnem carstvu spet mir in red, tedaj pokaže zlasti Ukrajina, ne samo da ni še umrla, pač pa, da je začela pravzaprav šele živeti. In kakor je peval naš Prešeren, da „v remena Kranjcem bodo se zjasnila“, tako je prorokoval tudi nesmrtni ukrajinski Prešeren, Taras Ševčenko, da

„pozabi se sramotna
davna zgodovina,
in oživi dobra slava,
slava Ukrajine,
in svit jasni, nevečerni
tiho nam zasveti . . .

I. Ševčenkova detinska leta.

Taras Grigorovič Ševčenko se je rodil 25. svečana (po našem štetju 9. sušca) 1814. v Morincah kijevske Gubernije na Ukrajini. Njegov ded je bil „švec“ t. j. čevljar, in od tod priimek Ševčenko (sin čevljarja). Tarasov oče je bil „kripak,“ tlačan plemiča Engelhardta, in je moral torej opravljati panščino. Taras je imel še tri sestre in dva brata, med vsemi pa je najbolj ljubil Irino, ona pa njega.

Prva leta je preživel Taras v vsej prostosti v krogu svojih domačih, največ pa po senožetih krog hiše in ob potoku. Deček ni poznal še gorja sveta; ko mu pa devetletnemu umrje ljubljena mati in dobi kruto mačeho, se je začelo zanj gorje, ki ga ni več zapustilo do smrti. Med otroki obeh mater ni bilo prave ljubezni, ker je mačeha prezirala svoje pastorko. Ume se, da je bil vsakega nereda in spora kriv večinoma le Taras, ki je bil med vsemi najživahnejši, in mnogokrat je bil tepen po krivici. Zato mu je bilo zelo ljubo, da je postal kmalu pastir in mogel tako preživeti med ovci v prosti naravi po ves dan, dasi le ob kosu suhega kruha.

V podlago sestave življenjepisa mi je služil življenjepiš Dr. Omeljana Ogonovskega v „Istoriji literaturij ruskoj“ Lvov 1889. v izdanju „Tovaristva imeni Ševčenka.“

Za njegov pesniški genij so bili ti časi pastirovanja velikega pomena, ker je na paši zelo vzljubil naravo in upodabljal kasneje v svojih pesnih te mladostne vtiske v nenavadno ljubki obliki. Širne stepe in visoko nasutih gomil, grobišč, pomnikov davnih kozakov-junakov, ki so bile gosto posejane po vsej Ukrajini, se pesnik neštetokrat spominja v svojih pesnih.

Na stepi krog stoje gomile
ter prašujejo
tužne vetra — — — —

(do Osnovjanenka)

Oče ga je dal v šolo učitelju Gubskemu; brati se je naučil brzo, a bil je tako živ in razposajen, da je učitelju često kar zbežal od knjige. Vsi opomini očetovi so bili zaman.

Mnogo rajši pa je poslušal starega deda, ki je rad pripovedoval svojim vnukom o kozakih in pa o grozovitostih hajdamakov in krutostih panov. Kaj rad je zahajal Taras tudi v lebedinski samostan, kjer je star menih v živih barvah opisoval božjepotnikom groze „kolijivščine“ l. 1768. Na podlagi teh spominov je Taras kasneje spisal grozno epično pesem „Hajdamake.“

Dve leti za materjo umrje Tarasu še oče. Zanimive in nekako proroške so bile njegove predsmrtne besede o Tarasu: „Sinu Tarasu ni treba od mojega imetja nič; on ne bo navaden človek: iž njega bo ali kaj prav dobrega ali pa bo velik hudobnež; -- zanj bi ne bila mala dediščina ali nobenega pomena ali bi mu pa nič ne pomagala.“

Jednajstletni deček je skušal zdaj vso grenkost sirote. Često je posedal v stari platneni srajci pod plotom in premišljuječ trpko usodo sirote

- - - - se domisli,
da je sam sirota, -
in globoko - žalno vzdihne
sedeč poleg plota.

(Perebendja)

II. Taras v šoli.

Kmalu po očetovi smrti je začel hoditi Taras v šolo djaka t. j. cerkvenega pevca Bugarskega, kateremu je tudi služil opravljajoč domača delal. Dasi je bil Bugarskij velik pijanec in je zanemarjal šolo, se je Taras vendarle kmalu priučil slovnici, časoslovu (cerkvenemu molitevniku in psalterju, ter djaku pomagal peti pri mrtvaški opravilih. Slednjič je cerkveno petje često sam opravljal in dobival za to od djaka vsako deseto kopejko.

Kljub grdemu ravnanju je ostal Taras pri Bugarskem celi dve leti. Vidno se je zelo premagoval, da ni ubežal. Nekoč pa, ko se je bil djak s prijateljem strašno opil, ter ju je bil našel Taras na smrt pijana na tleh, ga je premagala želja po osveti, ter je djaka z istim trstom, s katerim je bil sam premnogokrat tepen, nabil na vse moči. Koj na to pa gre in izmakne izmed djakovih knjig neko knjigo s podobami, ki mu je radi podob silno ugajala, ukrade djaku še peico, si kupi papirja in skrivajoč se v visoki travi je iz nje prerisoval, kedarkoli mu je dopuščal čas.

Kasneje je bil prisiljen v pregnanstvu ravno-
tako skrivši v visoki travi pisati svoje pesmi,

a vse zaradi te petice,
ki sem jo djaku bil ukral,
me Bog je meda kaznoval.

(Kozáčkovskemu.)

Taras je čutil veliko veselje in poklic za
slikarstvo, in zato sklene posvetiti se tej stroki.
Naprosil je zaporedoma par slikarjev, naj ga sprej-
mejo v pouk, toda od prvega je radi krutosti ubežal
že četrti dan, drugi ga je pa sam odpustil, češ
„ti nisi za nič sposoben, in niti za čevljarja in
sodarja ne!“

Žalosten odide domov, pase spet ovce nekaj
časa, a kmalu spet naprosi drugega slikarja, naj
ga sprejme. Ta spozna njegovo nadarjenost, toda
noče sprejeti sinu „kripaka“ brez dovoljenja nje-
govega gospoda in „lastnika“ Engelhardta. Zato
pošlje Tarasa iskat dovoljenja k Engelhardtovemu
oskrbniku, Dmitrovemu.

III. Taras v panski službi.

Dmitrenko je bil ravno dobil ukaz od Engel-
hardta, naj nabere izmed podložnikov čvrstih, bi-
stroumnih sinov za pridvorno službo, zato je Ta-
rasa kar obdržal. Odločen je bil v službo kuharja,
kjer je opravljal najnižja dela, vendar se je pa za-
sebno vadil v risanju o vsakem prostem času.

Nekoč dobi od nekega gosta za snaženje
čevljev 20 kopejk v srebru in dá vse na pot bratu
Mikitu, ki ga je prišel obiskat. Mikita ni nikoli

zabil te velike ljubezni, in še o prenesenju Tara-sovega telesa iz Peterburga v Kijev se je spomnil tega ves zasolzen; „Kako dobra duša je bil! Ko je bil še majhen, sem ga tepel, zelo tepel, a pokojnik mi je dal poslednje kar je imel!“

Slednjič je bil Taras rešen iz službe surovega kuharja in določen za panskega lakaja. Njegova naloga doma je bila čakati v predsobi na povelja, prižigati panu pipo, nalivati mu čašo i. dr., na potovanju pa ga spremljati in mu streči. V predsobi čakajoč je često pel hajdamaške pesmi, dasi bi bil moral molčati in skrivši prerisaval s svinčnikom stenske podobe.

V Viljni, kamer je spremljal pana, je bila nekoč plesna veselica, katere sta se vdeležila tudi gospod in gospa. Taras se ne pomišlja dolgo; ko vse utihne, prižge svečo in jame prerisovati podobo kozaka Platova, ki je bil otaman donskih kozakov. Ko se pan vrne, ga zaloti in ga jame biti, češ da bi bil lahko hišo zažgal in mogoče še celo mesto.

Bivanje v Viljni je bilo zanj izrednega pomena. Spoznal se je z neko šiviljo, ki pa je bila prosta. Ljubezen do nje mu je vzbudila še druge misli, ki mu do zdaj niso prihajale na um. Čutil je velik razloček med sabo - kripakom, ne prostim in njo -- prosto, neodvisno. Spoznal je do cela svoj žalostni položaj, čutil v dnu srca veliko ponižanje in njegov ponos je sila trpel; mislil in mislil je, kako bi si pomagal ter se osvobodil. Zavedna Poljakinja pa je zahtevala od njega, naj govori ž njo poljski, in radi nje se je začel učiti poljščine, kar mu je mnogo koristilo; s čitanjem

Adama Mickiewicza in Bogdana Zaleskega si je namreč zelo izobrazil pesniški čut.

IV. Taras se uči slikarstva.

Ševčenko je vedno prosil svojega gospoda, naj ga da izučiti v slikarstvu. Engelhardt ga slednjič usliši in ga izroči v pouk nekemu sobnemu slikarju. Le-ta pa opomni gospoda na Ševčenkovo nadarjenost; gospodu je to prijalo in upajoč, da mu bo Taras kdaj še v stvarno korist, ga izroči o pouk priznanemu portretistu:

Novo življenje se je začelo za Tarasa, ki je bil tedaj z gospodom v Varšavi. Začel je zahajati med svobodne ljudi in skoraj po ves dan je bil prost lakajske službe. Njegovo obzorje se je širilo, ob enem pa je jel tudi bolj in bolj razglabljati trpko usodo kripakov, primerjajoč jo z veselimi življenjem svobodnih ljudi.

V tem izbruhne poljska vstaja in Taras se preseli l. 1832. s svojim gospodom v Peterburg. Bivanje v prestolnici je bilo za Tarasovo usodo odločilno. Slikarske študije je nadaljeval pri Širajevu, kjer se je dosti dobro izučil portretiranja. Gospod se je tega posebno veselil, ker mu je Taras slikal prijatelje. V tem času je kaj rad zahajal Taras skrivši v jasnih pomladnih nočeh v carski „letni vrt“, kjer je slikal po vrtu razstavljenе kipe.

V Peterburgu se je Taras spoznal z rojakom Sošenkom, ki je bil tudi slikar. Sošenko ga je vabil pogosto k sebi na razgovor, poslušal s sočutjem mladega prijatelja, ki mu je tožil nemilo

usodo, a pomoči mu ni mogel. „Zakaj nisem tudi jaz prost?“ je tarnal Taras, — „zakaj sem se rodil kot kripak? Ali ima plemič lepšo dušo nego ta ali oni podložnik?“

V Peterburgu je živel tedaj tudi ukrajinski pesnik E v g e n i j G r e b i n k a, prijatelj Sošenkov. Ta dva sta razmišljala, kako oprostiti Ševčenka. Grebinka je bil ves vnet za Tarasa in ga je često vabil na svoj dom, mu posojal knjige in dajal nasvete, ker je upal, da ga vzgoji tudi v dobrega pisatelja. Prva skrb Sošenkova kakor tudi Grebinkova je bila pa, da čim prej osvobodita nadobudnega Ukrajinca. V ta namen predstavi Sošenko Tarasa Vaziliju Grigoroviču, tajniku akademije umetnosti, proseč ga, naj reši nadarjenega Tarasa iz šole surovega Širajeva. Grebinka ga predstavi pa dvornemu slikarju V e n e c i j a n o v u, ki ga zopet seznanj s slavnim ruskim pesnikom Vazilijem Ž u k o v s k i m, učiteljem prestolonaslednika Aleksandra.

V občevanju s temi znamenitimi možmi se je Taras dobro olikal in omikal. Grebinka in Žukovskij sta zelo vplivala nanj in sta mu postala prava duševna očeta — brez njiju bi Taras ne bil nikdar pesnik svetovne slave; bil je sicer nenavadno nadarjen, toda talente treba gojiti, da se razvijo, in iz dveletne šole, katero je imel Taras za sabo, je odnesel za umetno pesniško delovanje bore malo ali pravzaprav nič!

Spoznanje in občevanje s tako imenitnimi in vplivnimi osebami pa je prineslo slednjič Tarasu tudi osebno svobodo, po kateri je toli zdihoval.

V. Taras rešen iz podanstva.

Taras je silno želel osvoboditve, in ker se mu le ni hotela kmalu izpolniti želja, je postajal od dne do dne bolj potr. To potrnost mu je množilo še dejstvo, da ne more biti sprejet noben „kripak“ v akademijo umetnosti, katero bi bil silno rad obiskoval in je bila to tudi želja njegova gospoda Engelhardta.

Nekega dne začetkom l. 1838. pride Taras silno vznemirjen k Sošenku in začne strastno tožiti čez svojo usodo grozeč, da se bo maščeval nad svojim gospodom. Nato se je brzo poslovil in prišedši domov, hudo nevarno obolel na vročnici.

Žukovskij to izvé in piše Tarasu pristrčno pismo, ki ga zelo potolaži in umiri. Ševčenko je postal veselejši in pričel čitati pesmi svojega dobrotnika.

V tem času se je pogodil neki general s Tarasom, da mu napravi portret za 50 rubljev. Vendar se pa podoba generalu ni dopadla in je zato ni hotel sprejeti. Taras si dovoli zato izborno šalo z izbirčnim generalom; gre in proda portret za zelo nizko ceno nekemu brivcu za izvesek in pobarva brado, da je bila videti namiljena. Brivec podobo izvesi pred brivnico. Ko general podobo zapazi, se silno razsrdi, jo takoj odkupi in jame misliti, kako se maščevati nad Tarom. Ne pomišlja dolgo in gre k Engelhardt, da odkupi Tarasa zase, ponujajoč mu 10.000 rubljev. Ravno med tem se je trudil Žukovskij osvoboditi Tarasa. Engelhardt je zahteval zanj 10.000 rubljev. (rubelj = 2:55 K.) Žukovskij

si izmisli izredno sredstvo, kako priti do tega denarja; gre k Brjulovu, učitelju slikarstva na akademiji umetnosti, ter ga nasprosi, naj naslika kako podobo, ki naj bi se potem prodala potom loterije. Brjulov naslika portret Žukovskega in grof Vjelgorskij ga je pokazal carski dvojici. Pri loteriji je pokupila vse listke carska rodbina. Potrebni denar je bil nabran, in z njim Taras odkupljen 22. aprila 1838. Ševčenčo je imel tedaj 24 let.

V zahvalo za veliko dobroto je pesnik posvetil kasneje epsko pesem „Katarino“ Žukovskemu, rojaku Vaziliju Grigoroviču pa „Hajdamake.“

Osvobojeni Taras od veselja ni vedel kaj početi. Brž teče naznanit veselo vest Sošenku, ki je ravno slikal štiri evangeliste pri odprtem oknu. Taras se ne pomišlja dolgo in skoči kar skozi okno v delavnico, prevrne pri tem sv. Luka in malo ne še Sošenka, kateremu se obesi na vrat vpijoč; „Svoboda, svoboda!“ Sošenko ga je zaman skušal umiriti in že je mislil, da je Taras znorel. Ko je izvedel končno za resnico, se dobri Sošenko ni mogel premagovati in v trdem objemu sta plakala drug ob drugem kot otroka.

Taras je jel nato obiskovati akademijo in kmalu je bil najmarljivejši Brjulov učenec. V naprej je stanoval pri Sošenku, ki je pa čez kratko opazil na Tarasu veliko premembo. Brjulov je uvajal Tarasa v panske hiše in prostosti nenavajeni mladenič jo je začel zlorabljeti; zanemarjal je svoje delo in rajši veseljačil. Zaman so bili vsi opomini Sošenkovi, kakor da bi se hotel Taras odškodovati za vse dosedanje trpke ure, za vsa minula leta.

Ko je bil doma, je prepeval ali pa pesnil ter bral svoje stihe Sošenku, kateremu ni bilo nič ljubo to „tratenje“ dragega časa, ko je treba skrbeti za vsakdanji kruh. In ko so kasneje Sošenka prijatelji vprašali, zakaj je bil Ševčenka toli karal radi pesmi, jim je odgovoril: „Kdo je neki vedel, da bo tako velik poet? Toda jaz vendarle trdim, da bi bil kot slikar še imenitniši, ako bi bil pustil svoje stihe!“

Taras je sam priznaval, da je mislil pri slikanju na „hajdamake“ in na nesrečno Ukrajino. Še celo pri slikanju je pisal pesmi in bolj in bolj je izpoznaval, da ni ustvarjen za slikarja marveč za pesnika. Zato je polagoma opuščal slikanje kot glavni poklic.

VI. Ševčenko - kobzar.

Ševčenko je sicer še obiskaval akademijo, pri tem pa pridno pesnil. Misleč, da niso njegove pesmi mnogo vredne, jih je skrbno skrival v posebni skrinjici pod posteljo. Nekoč dobi njegov prijatelj Martos listič na tleh s sledečimi štirimi stihii:

Kot krvavo-rdeča kača
nese Aljta vest,
naj letijo vrani s polja
ljaške (poljske) pane jest.

(Tarasova noč)

Na prošnjo izroči Taras prijatelju svojo zbirko pesmi v pregled. Martos jihi nese takoj Grebinki in oba spoznata iz njih izreden veleum Ševčenkov ter skleneta, da se pesmi morajo obelodaniti. Temu se je pa Taras dolgo odločno upiral, češ, da niso

zrele za natis, a slednjič se je le udal prošnjam Martosovim, ki jih je l. 1840. v Peterburgu tudi res izdal pod naslovom „K o b z a r“ (goslar).

Jedva so pesni izšle, so se že vrgli ruski kritiki z vso silo nanje, norčujoč se iz ukrajinskega jezika in narodnosti. Nasprotno pa so sprejeli Kobzarja ukrajinski rojaki z nenavadnim navdušenjem, in preziranje rodnega jezika, ki se je bilo zadnjih 30 let tako ojačilo med ukrajinskimi pani, da so v obče govorili: „My terpjetj ne možemo ukrain-skago jazyka!“ se je prelevilo v pravo spoštovanje.

Nič bolje se ni godilo Tarasu, ko je l. 1841. izdal glasovito epično pesem „Hajdamake“. Ruski kritiki so ga proglasili za entuziasta, za kmetiškega pesnika ter mu očitali, da opeva le hetmane, kozake in preproste ljudi. Kritiki so spoznali v Tarasu velik pesniški genij in radi bi ga bili pridobili, da bi pisal v velikoruskem jeziku ter si izbral druge snovi za pesni. V uvodu Hajdamakov piše sam, da so mu svetovali:

— — — Ako hočeš grošev
in pa slave — tega čuda,
opevaj „Matrjošo“
in „Parašo — radost našo“. — — —

(Hajdamaki)

t. j. opevaj pansko razuzdano življenje. Taras pa jim odgovarja, da je gluh za njihove svete in da bo pel vedno le o kozakih, o gomilah, o vetru, morju i. t. d.

To so, glejte, moji groši,
to je moja slava!

In v pismu svojemu bratu Grigoriju piše: „Naj bom četudi kmetski poet, da sem le poet, in meni ni ničesar več treba!“

VII. Ševčenko na Ukrajini.

L. 1844. je končal Taras svoje nauke na akademiji, dobil zlato medaljo in naslov svobodnega umetnika. Nato je sklenil trajno odpotovati na Ukrajino; ker je pa dotlej preveč zapravljjal, je bil docela brez sredstev in vrh tega še v dolgeh. O tem neljubem položaju piše bratu Grigoriju: „Ko sem izvršil izpit, sem počenjal reči, ki se jih sramujem spomniti. Izvršil sem izpit, in sem začel tako veseljačiti, da sem se streznil šele zdaj po dveh mesecih. Zjutraj se zbudim, ležim in premišljam, kaj naj zdaj počnem? In glej, gospodinja pride v sobo in pravi: Taras Grigorevič! Ne morem dalje čakati! Vi mi imate plačati za dva meseca stanovanje, hrano in perilo. Ali mi dajte denar ali pa že več ne vem, kaj naj z vami počnem.“ Prosil sem je, naj malo počaka in začel takoj misliti, kaj naj počnem. Jedva je odšla gospodinja, pa pridejo trgovski pomočniki drug za drugim, in vsi po denar, rekoč: „Oprostite, tu so računi!“ Kaj mi je storiti, vzamem račune pa rečem: „Dobro! Pustite račune, pregledam jih in pošljem denar.“ Jaz pa premišljujem dalje, kdaj se bo to zgodilo in kje vzamem denar. – V drugem pismu pa piše Taras bratu, kako se je rešil te neprilike: „Iz te neprilike me je rešil k sreči neki prijatelj, ki mi je dal dela. Od tega časa pa sem trdno sklenil, da bom plačeval

gospodinji vsak mesec naprej, ker denar ne drži.“

Dvanajst let ni bil Taras v domovini. Kolk se je spremenilo v tem času! Odšel je kot nesvoboden deček, lakaj, sicer poln hrepenenja in načrtov, a zato tem bolj pomilovanja vreden. Zdaj se je pa vrnil kot sam svoj gospod in vrh tega še kot svoboden, priznan slikar in pesnik na glasu. Znanci in vsi domoljubi so Tarasa željno pričakovali in vsi so ga radi sprejemali.

Kot priznan slikar je dobival Taras povsod naročil in ni se mu bilo bati za obstanek. Zlasti dobro došel je bil knezu Nikolaju Vazilijeviču Repninu, generalnemu gubernatorju „Malorosije“, in ž njegovo hčerko Barbaro, zelo omikano žensko, se je celo pobratril, kar je bilo zanj rešilno. Taras je namreč tudi po Ukrajini veseljačil in popival z drugovi zdaj pri tem zdaj pri onem panu. Barbari pa to ni bilo ljubo in zato mu je svetovala, da ne bi zapravljal tako svojih talentov, naj ne občuje s takimi ljudmi, pijanci. In Taras se je res izločil iz te družbe panov, ki so smatrali za namen življenja razuzdane zabave, obenem pa drli kožo z ubogih ljudi. V znak hvaležnosti in ljubezni je Taras poklonil Barbari velikoruski pisano epsko pesem „Trizna“ in pa ukrajinsko pesem „sestri“, v kateri ji končno želi:

Bodi sreča, ki iz mala
mene ni ljubila,
Tebi zvesta in prijazna,
sestra moja mila!

(Do sestri)

Od lahkoživih panov je pa Tarasa odvrčala tudi njihova brezobzirnost do kmetov in Atanazij Čužbinskij nam pripoveduje v tem oziru za Tarasa nekaj jako značilnih dogodkov. Neki gospod povabi Tarasa in spremljevalca Čužbinskega na obed, h kateremu sta došla dosti rano. „V predsobi je dremal sluga na klopi. Na njegovo nesrečo je došel gospod, ga videl spečega ter ga probudil lastnoročno na svoj način, ne da bi se oziral na najino pričujočnost. Taras Grigorevič je zardel, pokrivalo in — odšel domov. Nobena prošnja ga ni mogla pregovoriti, naj se vrne. A gospod mu tega kasneje ni ostal dolžan.“

Ševčenko je nekega drugega gospoda često obiskal. Nekoč pošlje vlastelin v trdi zimi svojega kmeta peš v Jagotin (na dom kneza Repnina) k Ševčenku v neznatni zadevi z naročilom, naj se vrne še istega dne. Slišavši o tem nečloveškem ukazu, — bilo je namreč v Jagotin 30 verst t. j. približno toliko *km* daleč — se je Taras silno razljutil, in ker ni imel pravice zadržati kmeta čez noč, pošlje gospodu takoj pismo polno ogorčenosti, v katerem mu odpove vsako nadaljno občevanje. V odgovor na to pismo mu vlastelin porogljivo odgovori med drugim, „da ima še 300 duš` takih „bedakov“, kakoršen je Ševčenko sam.“

V tem času je Taras pridno slikal in pesnil ter potoval s svojim prijateljem Čužbinskim po Ukrajini, kjer je risal in proučeval kar je bilo arheologično znamenitega — obenem pa se je spoznaval s širšimi ukrajinskimi krogi in nabiral snovi svojim umotvorom ter deloval za osvoboditev Ukrajine.

Predno pa preidemo na pregled in oceno narodnoprosvetnega Tarasovega delovanja na Ukrajini, naj navedem še nekaj značivnih potez o njegovem značaju.

Kamer je Taras prišel, je najrajši govoril s starimi, večinoma preprostimi ljudmi o davni davnini, o kozakih, hajdamakih itd. Prišel je nekoč v rojstno vas, in mladi duhovnik si je zaman prizadeval, da bi govoril več ž njim, le s starim očetom, svojim nekdanjim sošolcem v šoli Bugarskega se je pomenkoval. Ko je Taras odšel, pride neka stara žena in vpraša mladega duhovnika o Tarasu. On ji odgovori: »Ko bi vi znala, kak bedak je! Sedel je s starim in govorila sta samo o razbojnikih. In vrh tega je še dal poklicati ničvrednega Smoljka, nekdanjega šolskega tovariša in se je jel ž njim poljubljati!“ — »Čudne reči pripovedujete, oče,« odgovori starka, čudeč se, »z nami Taras nikdar ne molči, a z vami, se zdi, kakor da bi ne vedel o čem govoriti.«

V nekem mestu je judu gorela hiša. Kmetje niso hoteli gasiti, ker »jud gori«. Ševčenko priteče brž s Čužbinjskim in jame reševati pogorelčevo premoženje. Potem pa začne očitati kmetom njihovo neusmiljenost in dokazovati, da je v bedi in nesreči vsakdo naš bližnji brat, dasi je morda nekristjan.

V Kijevu je redko obiskoval pane. »Hodimo rajši k Dniпру,« je često govoril, »sedemo kamerkoli na skalo in zapojemo!“ Često je posedal na polju, oddaljen od ljudi, naslanjal glavo na roke, mislil svoje misli ali gledal v daljo predse; često si je zakril lice z rokami in bridko plakal.

Taras je zelo ljubil otroke. Pogosto je sedel med nje na ulici, pripovedoval jim zanimive zgodbe, jim delal piščalke in peval pesmi, katerih je znal vse polno. „Kogar otroci ljubijo,“ je govoril sam s sabo, „je znamenje, da ni povsem hudoben človek!“ Nekoč je risal v Kijevu razvaline „Zlatih vrat“ in našel med nasipi triletno dekletce, ki je bilo sem zablodilo. Posadil jo je lepo zraven sebe na robec, jo kratkočasil in se igral ž njo, dokler ni došla prestrašena mati, ki je iskala otroka.

L. 1846. je dobil Taras mesto risarja pri arheografski komisiji v Kijevu in je imel tudi lepe dohodke. Ker je bil pa preradodaren, je vse razdal.

Nekemu kmetu je bilo ukradenih par volov, in revež je prosil okrog podpore. Ševčenko izve o tem, gre možu naproti, ga izpraša o nesreči in mu „posodi“ 50 rubljev: „Že enkrat povrneš, ko obogatiš.“ – „Kako pa naj vam vrnem, ko vas ne poznam?“ odgovori začuden kmet. – „Dobro, že spoznaš!“ odgovori Taras.

Ker je Taras pomagal komur je le mogel, so mnogi zlorabljali njegovo dobroto. Zato so mu prijatelji svetovali, naj pomaga res potrebnim. On pa jim je odgovoril: „To sam vem, toda naj me rajši trikrat preslepijo, a v četrto bom dal vendarle takemu, ki ni morda videl niti koščka kruha.“

Pri tem pa je Taras sebe skoraj pozabljal in zanemarjal. Novih oblek si ni dajal napravljati in hodil je najrajši v stari. K o z a č k o v s k i j, pri katerem je Taras stanoval mu je dal skrivši napraviti novo obleko. -- Vedel je dobro, kdaj dobi Taras denar od kijevskega arheografskega instituta, in

teden prej pokliče krojača, vzame suknjo iz Ševčenkove sobe, ko je ta še spal, veli krojaču mero vzeti, pa spet položi suknjo na prejšnje mesto. Ko je Ševčenko dobil denar, mu je krojač tudi ženo suknjo prinesel. Ševčenka je to iznenadilo. — „Kaj? Kakšno suknjo?“ — „Vi, gospod, ste naročili suknjo za danes, vzel sem tudi mero z vas!“ — „Sto vragov! jaz ničesar ne vem!“ „In sem se z vami tudi pogodil?“ — „I, kako pa!“ Taras je plačal in se pomiril in verjel krojaču.

VIII. Tovarištvo sv. Cirila in Metoda.

V Kijevu se je spoznal Taras z nekaterimi ukrajinskimi domoljubi, z Nikolajem Kostomarovim, Kulišeni i. dr. Ž njimi je potoval po Ukrajini, risal stare cerkve in druge starodavne zgradbe za Album „Živopisna Ukrajina“. V prostih urah je pel prijateljem narodne pesmi, pripovedoval jim o slavni prošlosti ter se ž njimi menil, kako pomagati bedni Ukrajini.

Na Božič l. 1846. je ustanovil v ta namen Kostomarov, profesor kijevskega vseučilišča, tajno politično društvo imenovano „sv. Cirila in Metoda“, čigar glavni namen je bil sledeči:

1) Slovanski narodi naj se rešijo izpod jarma tujih narodov; 2) slovanski narodi naj bi se organizirali v samostojne politične celote, ki naj bi bile federativno zvezane med seboj; 3) odpravi se slednja nesvoboda in prednosti kast; 4) svoboda veroizpovedanj; 5) predavanje vseh jezikov in literatur slovanskih v naučnih zavodih vseh slovanskih

narodov; 6) uprava, zakonodajstvo in prosveta Slovanov se imajo osnovati na podlagi krščanstva; 7) posamni slovanski narodi naj bi pošiljali svoje zastopnike na občni slovanski zbor.¹⁾

Ševčenko se je z vso dušo poprijel novega gibanja ter deloval za te ideje z besedo in peresom. Njegov vzor je bil združen slovanski svet. V posvetitvi Š a f a ř i k u, velikemu preroditelju slovanske misli, piše med drugim:

In o čudo! Trupi vstali
in oči razkrili,
in objel se brat je z bratom
in si obljubili
slovo tihe so ljubavi
na veke in veke.
In potekle v eno morje,
so slovanske reke!

Glavni namen in konec vsega Tarasovega delovanja pa je bil osvobodjenje ukrajinskega kmeta iz podložništva in tlačanstva ter povzdiga narodne prosvete kot predpogoj osvobojenja. V ta namen je Taras zbiral prijatelje, ki so sprejeli obveznosti, ki jih je Taras takole označil: „Slednji izmed nas določi po svojih močeh svoto, ki jo more dajati v skupno blagajno. Blagajno upravljaj izbrani odbor in se množi z doneski in obrestmi, a kedar zadosti naraste, se bo dajala iz nje podpora revnim dijakom, ki nimajo, dokončavši gimnazijo, sredstev iti na vseučilišče. Kdor bi dobival pod-

¹⁾ Določena je bila združitev Slovanov v eno federacijo pod protekcijo ruskega carja, in ako bi car v to ne privolil, bi se izvolila kaka druga pot v doseg namena.

poro, bo potem dolžan, končavši vseučiliške nauke, služiti šest let kot ljudski učitelj, ter poučevati in pozivati narod, da si s treznim življenjem pridobi sredstev, da se osvobodi podložništva.“

Toda v dosego tega vzvišenega namena, prosvetitve in osvoboditve naroda je bila v največjo oviro ukrajinska inteligenca sama, ki se je bila z malimi izjemami popolnem odtujila narodu; izvirala je iz starega kozaškega starejšinstva, živela med Ukrajinci, toda ni imela ž njimi drugega skupnega kakor da je zatirala in do skrajnosti izžemala ubogo ljudstvo ter ga tudi v duševnem oziru vedla na kriva pota — je vzgajala, v kolikor se dá govoriti o vzgoji, večinoma v tujem nemškem duhu. Tem laži-osrečevavcem naroda, grobokopom naroda je Ševčenko l. 1845. spisal poslanico, nazvano „Dolžnost mrtvih in živih in še ne rojenih rojakov mojih, v Ukrajini in ne v Ukrajini živečih, moje prijateljsko poslanje,“ kateri pač ni dobiti iz lepa primere v svetovni literaturi. Iz te poslanice govori skrajna ogorčenost, ki se stopnjuje od odstavka do odstavka, a se slednjič prelevi v milo, gorečo prošnjo, naj se združijo vsi z najmanjšim bratom, kmetom:

Objemite, bratje moji,
najmanjšega brata, —
naj se mati še nasmehne,
zaplakana mati!

— — — — —
In pozabi se sramotna,
davna zgodovina,
oživi spet dobra slava,
slava Ukrajine,

in svit jasni, nevečerni
 tiho spet zasveti — — —
 Prosim vas, rotim vas, bratje,
 dajte se objeti!

(Poslanica)

V tem smislu je Ševčenko povsod tudi govoril, in koder je hodil, povsod je oznanjal ljubezen do prostega naroda, grajal nečlovečnost panov in jih skušal pridobiti za odpravo tlačanstva. Ob enem je pa Taras s svojimi zavezniki pripravljaj ljudstvo na veliki dan rešitve. — Ciril-Methodijsko društvo je smatralo, kakor že omenjeno, omiko ljudstva za najgotovejše sredstvo rešitve iz tlačanstva; zato je sklenilo izdajati učne knjige in v prvi vrsti skrbeti za izomiko ženskega spola, ki naj bi potem kot matere in sestre užigale svojcem srca za sveto narodno stvar. Sklenilo se je v društvu tudi, naj se izdajajo primerni spisi, s katerimi bi se pripravljalo pane in carski urad na odpravo tlačanstva.

Ševčenko je bil najgorečnejši glasnik teh idej. V najgroznejših barvah je opisoval ljudsko bedo, in v svoji skrajni ogorčenosti je brezobzirno šibal samovoljo vlade in panov, ki so ukovali ljudstvo v moreči jarem ter opustošili lepo zemljo.

Obupno, strašno je hudó
 v le-tej pustini končevati,
 a še strašnejše je na nji
 jokati, zreti in — molčati.

»*Koča*«.

Dolga vrsta najlepših Tarasovih pesmi se je porodila v teh letih, ki so bile raztresene po vsej Ukrajini ter mogočno delovale na Ukrajince in Velikoruse. Toda ravno te, toli ognjevite in svobodnomiselne pesmi, so bile Ševčenku v pogubo!

IX. Ševčenko prijet in obsojen.

Nekoč je bil Taras s sodrugi pri nekem prijatelju, kjer so se posvetovali o važni zadevi. Pri tem je Taras bral prijateljem tudi nekaj svojih najbolj svobodomiselnih pesmi, zlasti „Son“. ¹⁾ Onkraj ozke stene pa je stanoval ruski dijak, slišal pomenek in pesni, ter ovadil to tajno društvo ruskemu uradu, ki je dal takoj prijeti državi nevarne osebe.

Najtežja je bila obtožnica za Ševčenka, in to ne samo radi smelih besedi, ampak zlasti zato, da se je predrznil spisati pesen „Kavkaz“, ki je došla carskemu uradu v roke z mnogimi drugimi stvori vred. V „Kavkazu“ šiba Taras z vso silo duha carsko samovoljo, ki je tudi njegovega prijatelja grofa Balmesa pregnala na Kavkaz ter ga uvrstila v vojsko kot prostaka. Carska samovolja je zatiravka slednje svobode, prelivavka morja krvi:

— — — — — poleglo
 junaških trupel je nemalo — — —
 in solz, krvi? Vse napojili
 bi carje, in bi še ostalo,
 da z deco, vnuki jih vtopili
 v solzah bi vdovskih. A deviških,
 prelitih tiho sredi noči,
 in maternih gorkih solzâ,
 očetnih starih in krvavih,
 ne reke — polno je morje,
 ognjeno morje!

Ševčenko bi bil lahko ubežal zajetju, a ni hotel poslušati prijateljev, ki so slutili nesrečo.

¹⁾ Tu omenjeni „San“ (Son) ni preveden v tej zbirki.

Ravno tedaj je bil imenovan za učitelja slikarstva na kijevskem vseučilišču in se je zato hotel prepeljati iz Černigova v Kijev. Ko pa je hotel stopiti na parnik, ga je policija prijela ter odvedla v Kijev, kjer so dan prej zaprli tudi Kostomarova. Ševčenko je ostal povsem miren in niti nasveta nadzorujočega častnika, svojega častivca, naj vrže potno torbo, v kateri je gotovo kaj opasnih spisov, v vodo, ni hotel slušati.

Iz Kijeva so prepeljali Tarasa v Peterburg, kjer so mu izročili tole obsodbo: „Umetnika Ševčenka se ima radi zlaganja revolucijskih in skrajno predrznih pesmi, kot moža krepkega telesa, uvrstiti v vojake Orenburškega posebnega kora; naročilo se je načelstvu, najostreje paziti nanj, da ne bi nikdar več pisal revolucijskih in sramotivnih pesmi.“ Na konceptu je car pripisal lastnoročno s svinčnikom: „pod najostreje nadzorstvo, zabranivši mu pisati in risati.“ (28. vel. travna 1847.)

X. Ševčenko v pregnanstvu.

Tri mesece je sedel Ševčenko zaprt v Petro-pavlovski trdnjavi v Peterburgu. Mnogi prijatelji so prosili zanj milosti, a zaman. Kneginji Repnini, ki se je tudi zavzela za Tarasa, je odgovoril žandarški poveljnik grof Orlov uradno, „naj se ne meša v te zadeve in naj ne dopisuje s prostim vojakom, ker bi bil drugače prisiljen ravnati ž njo strogo po zakonu.“

Po treh mesecih so odvedli pesnika v Orenburg ob Uralu, kjer mu je bilo zabranjeno pisati

in risati. Kmalu potem se je preselil s svojo stotnijo v Orsko trdnjavo. Grozo prognanstva je okušal Taras od dne do dne bolj, a najhujše mu je delo, da ni smel pisati in tako odhivati svojega gorja iz prepolnega srca. Ker pa pravi pesnik ne more, da bi ne pel, zato se je Taras, kakor sam piše prijatelju Kozačkovskemu, skrival v gosti visoki travi in pisal pesmi; da bi ga pa ne zalotili, je skrival zvezek iz sivega poštnega papirja v golenici škornja. Kakor nekdanj dečku

— — — zopet me na stare dni
zadene z verzi se skrivati,
krasiti knjižice in peti
in v travi skritemu plakati,
težko plakati. — — — — —

Kako srečen je bil, ako se je mogel kdaj skrivši oddaljiti na prosto polje na stepo!

In boleče in pobito
srce zatrepeče
kakor ribica nad vodo — —
— — — — —
In se spomnim Ukrajine
in — solze otiram.

A „hajdi v kosarno! hajdi v ječo!“ Vse lepe sanje so se razblinile na mah in gorje se mu je podvojilo med štirimi stenami „v smrdeči koči“.

— — — ko ob noči
se potemni v smrdeči koči,
vseđó se dume, razbijó
na stokrat srce in nadeje,
in česar reči ne umejem,
in vse na svetu preženó,

in noč tiščé kot leta hipi,
 kot veki gluho se valé,
 in često borno mi ležišče
 krvave solze porosé — — —

— — — — —
 In molim, naj bi se zdanilo —
 kot svobode želim si dné.
 Obmolkne čriček, dan znané —
 pa prosim, naj bi se zmračilo!
 — — — — —

A tu in tam se mi dogaja,
 da tudi solz mi nedostaja,
 da smrti prosil bi Bogá —
 toda Ukrajina ta,
 Dniiper kruto-bregoviti
 in ti, družé — brate,
 ne pustite mi Bogá
 smrti poprositi!

(Kozáčkovskemu).

Izmed premnogih dumk, ki jih je spisal Taras v letih pregnanstva, nam pač ta zadostuje, da spoznamo veliko gorje, ki je trlo ubogega pesnika celih — 10 let! In dasi je dobil tuintam dobrosrčnega poveljnika, ki mu ni gledal na prste, in je lahko pisal in slikal, vendar je bil le v — pregnanstvu, in misel na svobodo, na prijatelje, misel na trpeči narod in na njegovo osvobojenje mu je neznansko grenila življenje in trla in morila duha. Mislil je na vse to, mislil na osvobojenje in — bal se je misliti nanje:

A morda sreče še dočakam,
 a morda še gorje preplakam,
 napijem v Dnipru se vodé,
 oko te, družé, spet zazré?
 In morda v tvoji tihi hiši
 pogovor moj se spet zasliši

s teboj, ti družé moj? . . . Bojim,
bojim sam sebe se prašati:
Če kdaj to srečo doživim?

(Kozáčkovskemu).

Edina tolažba v prognanstvu je bilo Tarasu dopisovanje s prijatelji, a najbolj se je veselil listov kneginje Barbare Repnine, ki mu je često pisala. Ko je dobil kako pismo, se ga je silno veselil in pozabil pri tem grenkega gorja. Dobivši od kneginje težko pričakovano prvo pismo, ga je tolikrat prebral, da ga je znal na pamet; tako ljubo mu je bilo! In v dan svojega godu, 25. svečana 1848. je odgovoril kneginji: „Kakor iz trdega sna se probudim, ko dobim list od kogar koli, ki me ni zapustil. Vaše pismo me je preneslo iz mračne kosarne k mojim domačim in v Vaš čudoviti Jagotin. Kaka razkošnost, predstavljati si one, ki se me spominjajo, dasi je takih le malo. Toda srečen, ki se zadovoljuje z malim, — a jaz sem zdaj med najsrečnejšimi. Govoreč z Vami praznujem 25. svečan ne hrupno, kakor nekđaj, ampak tako tiho — tiho in veselo, kakor nisem še nikoli praznoval . . .“ Štiri dni je pisal Taras to pismo, vsak dan po nekaj vrstic. V njem pripoveduje kneginji, da ga častniki spoštujejo. 28. svečana je završil pismo: „Včeraj sem presedel do rana, a nisem mogel zbrati svojih misli, da bi list končal. Nekaj čudnega je prišlo, sam ne vem kaj. „Pridite k meni vsi, ki se trudite in ste obremenjeni, in Jaz vas okrepčam“. Pred jutranjim sv. opravilom so mi prišle na misel te besede Razpetega nam, in jaz sem kakor oživel, šel k sv. maši in sem tako radostno, tako srčno

molil, kakor morda še nikdar ne. Jaz se zdaj postim, in danes sem bil pri sv. obhajilu. Rad bi videl, da bi bilo vse moje življenje tako čisto in dobro kakor danes! Ako imate knjižico Tomaža Kempčana „Hodi za Kristusom“ (prevod Speranskega), pošljite mi jo radi Boga!..“

Kneginja Repnina je vsled tega pisma prosila grofa Orlova, šefa žandarjev, naj dovoli Tarasu vsaj slikati, a ni dobila od njega niti odgovora. Leta 1848. se je napotila posebna ekspedicija preiskovat aralsko morje. Ob njem so gradili tedaj vojaki ravno trdnjavo Kos-aralski; med njimi je bil tudi Ševčenko. Butakov, vodja ekspedicije izve o njem ter ga vzame s sabo kot slikarja.

Ševčenko si je oddahnil. Kako ljubo mu je bilo, da se je mogel prosto gibati v prosti naravi in na prostem morju! Z veseljem je risal in slikal in pridobil si je spoštovanje in ljubezen vseh udov komisije, zlasti pa Butakova.

Po končani ekspediciji je šel Taras z Butakovim v Orenburg, kjer je v družbi prijateljev, zlasti Lazarevskega preživel več mesecev. Ta čas ni bival v kosarni, ampak pri Gernu, adjutantu poveljnika Obručeva. Ko je bilo končano delo opisa aralskega morja, pri katerem je ves čas sodeloval tudi Ševčenko, naprosi Butakov Obručeva, naj se zavzame za Ševčenka, da bi bil radi zaslug povišan v podčastnika. Toda iz Peterburga ni bilo usmiljenja, pač pa je dobil Obručev še hud ukor, ker je dovolil Tarasu slikati, – Butakov pa je bil postavljeven pod tajno policijsko nadzorstvo.

Ševčenko je izgubil na novo upanje na rešitev, in bridko je tožil svoje gorje prijateljem v pismih.

Solzan je gledal po cele noči proti ukrajinski strani, želeč si:

„vsaj eno uro na Ukrajini! . . .“

Ševčenko je izvedel ob novem letu 1850., da ga mislijo premestiti zopet ob aralsko morje, in to ga je zelo potrlo. Da bi smel vsaj slikati! V ta namen je pisal kneginji Repnini: . . . „Kakšno novo leto sem doživel! Ni res, da veselo? Danes pišem Žukovskemu in ga prosim, da bi mi izprosil vsaj dovoljenje slikati. Pišite mu tudi Vi, ako ga poznate, ali pa pišite Gogolju, da bi mu on pisal — ona dva sta si zelo dobra. Več Vas ne smem nadlegovati . . . Strašna breznádejnost! -- Tako strašna, da se more ž njo boriti samo krščanska filozofija.“ Nato prosi kneginje vnovo Kempčanove „Hodi za Kristusom“, katere očitvidno ni dobil, ali pa se je izgubila na poti. „Edina moja tolažba v sedanjem času je — evangelj; tega berem vsak dan in vsako uro.“ V drugem pismu prosi kneginjo, naj mu pošlje Gogoljeve „Mrtve duše“, katere je zelo visoko cenil.

Ševčenko je bil poštenjak vseskozi, in zato ni mogel trpeti nobene podlosti. Zgodilo se je, da je ženo nekega njegovega prijatelja zapeljeval neki praporščak. To je bilo znano vsemu mestu, le možu ne. Ševčenku pa ni vest dopuščala molčati o tem, in kljub prigovarjanju tovarišev, naj se ne meša v zadevo, ženo možu ovadi. Takoj drugi dan pa je dobil tudi poveljnik Obručev ovadbo, da Ševčenko piše pesmi in da slika. Obručevu je bila ta ovadba silno neprijetna, ker Ševčenko je

slikal tudi zanj; a kakor se mu je smilil pesnik, je moral ž njim vendarle strogo ravnati – radi carskega urada. Zato ukaže adjutantu Gernu preiskati Tarasovo stanovanje. Gern pa naznani to iz ljubezni do pesnika brzo Lazarevskemu, ki steče z nekim drugim prijateljem brzo k Tarasu. Po mizah je ležalo polno listov in slik, katere so v naglici odkraja uničevali. Ko je bila uničena že večina pisem, pa se Ševčenko upre nadaljnemu pokončevanju z besedami: „Bo že! Pustite vsaj nekaj za inkvizitorje, sicer bodo mislili, da me dobri ljudje še poznati več nočejo!“

Radi te svojeglavnosti in neprevidnosti Tarasove sta prišla v roke orožnikov 2 albuma s slikami in pesnimi in krog 20 raznih pisem, kar je bilo vse vkup poslano v Peterburg. Zato je moral Ševčenko še pred koncem preiskave iz Orenburga v Orsko trdnjavo, od tam pa v Uralsk, in pokončani preiskavi je došla carjeva „Vsevisočajšaja resoljucija“, po kateri je bil Ševčenko pregan za kaspiško morje v Sibirijo v Novopetrovsko trdnjavo pod najstrožje nadzorstvo.

* * *

V Novopetrovsk, ali kakor se dandanes imenuje, Aleksandrovsk je došel Ševčenko 17. nov. 1850. in je tam ostal do svoje osvoboditve l. 1857. Živel je v kosarni pod nadzorstvom posebne straže, moral težko delati pri trdnjavskih zgradbah in se vaditi kot vojak. Njegov stotnik Potapov je bil naravnost vražji človek, ki je delal s pesnikom kakor s kakim pobalinom. Često mu je obrnil vse

žepe in ga preiskal, nima li kakega svinčnika ali kosa papirja. Pri vsaki priliki ga je mučil in žalil, in ubogi Taras je ob takem brezobzirnem ravnanju obolel in bolehal dve leti.

O tedanjem svojem življenju je pisal Taras prijatelju Kozačkovskemu: „Živim v kosarnah; na vojaške vaje hodim vsak dan, hodim v karaul (na stražo) -- z eno besedo vojak sem, in pa še kakšen vojak! Celo — strašilo za vrane! Brke imam velikanske, plešo pa kakor bučo (melono)“.

Kaki dve leti kasneje je slednjič Taras dobil dovoljenje, pisati in slikati, toda le pod nadzorstvom posebnega častnika. Kmalu so ga vzljubili vsi do poveljnika Majevskega, čegar otroke je učil risanja. Dasi v prognanstvu, se je vendar Taras zdaj mnogo predrugačil, bil je često nenavadno vesel, hodil s častniki na lov, pel pri glediščnih predstavah in manjkati ga ni smelo pri nobeni zabavi. To pa je trajalo le dobrega pol leta.

Po smrti Majevskega se mu je zopet godilo hudo do dohoda novega poveljnika Iraklija Uskova, ki je bil Ševčenku naklonjen že v Orenburgu. Taras ni vnaprej stanoval več v kosarni, ampak pri kakem častniku, po leti pa na vrtu poveljnikovem, obedoval pa je vedno le pri poveljniku, čegar malo hčerko Natjo je zelo ljubil in pestoval; ona ga je tako vzljubila, da je še celo v snu klicala „plešastega strička“.

Nekaterim častnikom pa nikakor ni ugajalo, da je bil poveljnik Ševčniku bolj naklonjen nego njim samim ter da mu ne zabranjuje pisati in slikati in zato so ovadili vso zadevo šefu grofu

Perovskemu v Orenburg, ki pa – ni sprejel ovadbe. Kljub temu pa Perovski ni bil – vsaj na videz – naklonjen Tarasu, in zgodilo se je, da je vrgel nekdanj krasno stepno sliko njegovo, ki so mu jo prinesli pesnikovi prijatelji, kar na tla, ter jim zabičil, naj ga niti ne spominjajo na tega človeka.

V tem je umrl l. 1855. car Nikolaj I. in nastopil je vladarstvo Aleksander II. (1855 – 1881.), imenovan „Osvoboditelj,“ čegar kronanje pa ni prineslo pregnancem nikakih olajšav. A kneginja Barbara Repnina, ki je morala od l. 1850. na strog ukaz prekiniti dopisovanje s pesnikom, ni mirovala in po njeni iniciativi je jela grofica Iv. Tolstaja vstrajno delovati na osvobojenje Tarasa. Mnogo je sodeloval pri tem tudi verni prijatelj Lazarevskij, ki je slednjič l. 1857. tudi naznanil ubogemu Ševčenku veselo vest, da bo kmalu oproščen iz Novopetrovskega.

Tarasovo veselje je bilo nedopovedno in krog Velike noči je odpisal prijatelju sledeče: „Kristus je vstal, ljubi moj brat! – Letošnja Velika noč mi je dobro došla! Tako svete radostne Velike noči nisem še doživel! Ko je prišla 7. aprila k nam pošta in prinesla tvojo drago pošiljatev in tvoje veselo pismo od 17. januarja, sem malo da ne znorel prečitavši ga; a ko sem še zapalil tvojo cigaro (deset let nisem pušil cigare), in ko sem zapazil tvojo havano, mi je, najboljši prijatelj moj, tako zadehtelo po svobodi, da sem zaplakal kot majhno dete . . .“

Lazarevskij mu je tudi sporočil željo grofice Tolstaja, naj pride na povratku naravnost v Peterburg.

Uradna vest o oproščenju pa ni došla še tako brzo, in Taras je zapisal v svojem dnevniku, da so mu bili ti dnevi (do 21. junija) daljši nego vseh prejšnjih 7 let. Niti spati ni mogel ta čas, a če je zaspal, je zrl v snu vedno le obraze svojih prijateljev.

Dne 28. junija je zapisal v svoj dnevnik, „da je zahvalil vsemogočnega Človekoljuba, ki je delil duši in telesu njegovemu moč, da je mogel prehoditi to mračno in trpljenja polno pot, ne da bi bil ponižal v sebi človeško čast.“ K temu je pripisal še besede: „Tolažil in miril sem se s sveto molitvijo in pel:

„Nema v sviti hirš nikomu,
jak siroti molodomu.“

(Nikomur ni hujše na svetu kakor mladi siroti.)

XI. Ševčenko na svobodi.

Uradna vest o osvobojenju Ševčenkovem je došla v roke poveljniku Uskovu 21. junija, in 2. julija je Taras odpotoval ter došel čez 3 dni v Astrahan, ker so ga slovesno sprejeli nekateri Ukrajinci. Od tu se je vozil dalje po Volgi ter se ustavil slednjič v Nižnjem Novgorodu. Nadaljno potovanje v Peterburg mu je pa tu preprečala policija, češ da njegov odpustni list, izročen mu od

Uskova, ni zadosten ter da je pomiloščenje omejeno; tudi mu ni dovoljeno v Peterburg, dasi mu je Uskov v odpustnem listu dovolil. To je bil za Tarasa nov hud udarec in bridko je tožil svoje gorje prijateljem. Mihajlu Ščepkinu, dramatičnemu umetniku v Moskvi je pisal mej drugim: „Zdaj sem v Nižnjem Novgorodu na svobodi, toda na taki svobodi, kakor pes na verigi.“

Da bi mu duh ne upadel, je Taras v tem mestu pridno delal, slikal in pesni zlagal; dobrodejno je vplivalo nanj tudi občevanje s prijatelji plemenitih src. Dovoljenje, da sme v Peterburg, je došlo pesniku šele 1. marca 1858, toda z dostavkom, da bo pod nadzorstvom policije. Na poti se je pomudil v Moskvi, kjer je obiskal svoje prijatelje; zelo laskavo so ga sprejeli tudi ruski književniki, a najljubši mu je bil poset „drage sestre“ kneginje Barbare Repnine, kateri je dolgoval toliko hvaležnosti! 29. marca 1858. je došel Taras v Peterburg, kjer so ga sprejeli navdušeno Ukrajinci in Velikorusi. Vsi so pač priznavali ne samo njegovega velikega genija ampak v prvi vrsti izredne zasluge, ki si jih je pridobil kot „apostelj svobode“ kot zagovornik bednega, tlačenege ljudstva. Smelo se lahko trdi, da je v prvi vrsti Ševčenkova in Turgenjeva zasluga, da se je premenilo javno mnenje višjih krogov in tudi samega carja v prilog tlačanov, in vedno češče se je čulo, da car kmalu osvobodi urobljenega kmeta. A ne samo na višje vladne kroge, ampak tudi na pane, na vlasteline in izobraženstvo sploh je silno delovala Ševčenkova muza; zato so si šteli ti krogi v veliko čast,

ako jih je pesnik posetil, in obedi in zabave so se vrstile njemu na čast dan na dan.

Za prvo svojo dolžnost pa je smatral Ševčenko ob dohodu v Peterburg, da se pokloni veliki do-
brotnici grofici Nastaziji Tolsti, ki je največ
pripomogla k njegovemu osvobojenju. Sprejela ga
je z nenavadno častjo, in njen mož, grof Fedor
Tolstoj, ki je bil podpredsednik akademije ume-
tnosti, je dovolil Tarasu, stanovati v sami akade-
miji, kjer je tiho, nemoteno slikal in književno
deloval.

V Peterburgu se je spoznal Taras s Turgen-
jevom, ki je ukrajinskega pesnika zelo cenil, ter
sklenil naučiti se maloruščine: v ta namen mu je
Taras priporočil branje divnih spisov Marka
Vovčka t. j. pisateljice Marije Markovičke,
s katero je bil Turgenjev dobro znan.

Po vrnitvi iz pregnanstva se je sklenil Šev-
čenko oženiti, toda vsak poizkus mu je izpodletel.
Iz Peterburga je pisal ženi prijatelja Maksimoviča,
Mariji Vaziljevni, naj mu najde pripravno ne-
vesto na Ukrajini. Kasneje ji je poslal tudi svojo
sliko:

„Pošiljam Vam svojo sliko; samo bodite toli
prijazni in ne kažite je dekletom; ker bi se pre-
strašila, – mislila bi, da sem hajdamaški batko
(oče) in bi me nobena ne vzela. A med tem re-
cite jedni, najlepši tiko, naj skrbi, da napravi robce¹⁾
(v znak zaroke) in naj v svojem vrtu ne sadi
buč – – –“

¹⁾ Glej „Pojasnila“, 40, 6.)

XII. Ševčenko na Ukrajini.

Dobro se je godilo Ševčenku v Peterburgu med zvestimi prijatelji, a vendar mu je bilo težko živeti v tem tujem mestu, — srce ga je z vso silo vleklo na jug, gledat široke stepe in deroči Dniper, obiskat svoje drage, obiskat dragi mu dom in prijatelje. Pomladi l. 1859. je došel ves srečen v Kijev, od tam se je pa napotil najprej v Kirilivko, kjer so živeli njegovi bratje in sestre. Najbolj ga je vleklo srce k preljubi sestri Irini, ki je o tem sestanku takole pripovedovala: „Bila sem na vrtu, — plela sem. Ozrem se in vidim, da teče k meni moja hčerka: „Mama, mama! neki Taras vas kliče: reci, reci materi, da je prišel Taras k njej!“ — „Kakšen Taras?“ Sama pa nisem niti prestopila z mesta. Kar, glej, pride on sam k meni. — „Zdravstvuj sestra!“ reče . . . a jaz že več ne vem, kaj se je godilo z mano. In sela sva lepo pod hruško, on pa mi je položil glavo na kolena ter me prosil, naj mu pripovedujem o svojem grenkem življenju. In jaz mu vse dopovem, a on, pokojnik, posluša in reče nazadnje: „Ehe! tako sestra, tako!“ Naplakala sem se dovolj, predno sem mu dopovedala do konca, kako je umrl moj mož. (Irinin mož, slikar Bojko, je bil namreč velik, nesrečen pijanec.) Tedaj ostane moj ljubi brat, se ozre na nebo, se prekriža in reče: „Slavo tebi, Gospod! Moli, sestra! — tudi jaz sem prost in ti si prosta“ . . .

Po povratku iz pregnanstva je bil Taras denarno na slabem, tako da ni mogel dati revni Irini več kakor en rubelj. Želja njegova pa je bila,

osvoboditi tlačanstva vse svoje, a ker tega ni mogel storiti in ker ga je srce preveč bolelo, gledati njihovo revščino in trpljenje, je kmalu zapustil rojstno vas.

Kar strah in groza
prelepega me sela je;
črneše od črne zemlje
ljudje blodijo; posahnili
zeleni vrti so, pognile
so bele hiše, se zrušile,
in z bičjem ribniki se vkrili;
in selo, kakor bi zgorelo,
ljudje kot bili obnoreli
nemi na panščino gredo
in deco vedejo s sebó.
A jaz, zaplakavši, nazaj
odšel sem v novo v tuji kraj.

(*Kočá*).

Iz Kirilivke odide Taras v Korsun k svojemu svaku in soimeniku Jerneju Ševčenku in ostane pri njem par mesecev. V Korsunu mu je bilo zelo ljubo; vstajal je zelo rano, „da bi poslušal, kako ptički ščeбетajo pozdravljajoč vshod solnca“, čez dan se je mudil s svojim albumom v tihem zatišju vrta, ponoči pa se je često sprehajal do jutra, trdeč, da

„neštevilne zvezdice mu ne dovolijo v hišo.“

To bivanje na deželi, v božji prirodi, mu je porodilo srčno željo, kupiti si kos zemlje ter se za vedno naseliti na Ukrajini. S svakom Jernejem si je že izbral primeren prostor, toda posestnik ga ni hotel prodati, da bi tako ne postal sosed Ševčenka, „ki je svobodo pisal“, kakor so govorili kmetje o pesniku.

V tem času je Ševčenko mnogo hodil tudi med preprosto ljudstvo, oblečen kmetiški. Vsi so ga zelo radi poslušali, ko jim je govoril o osvobojenju in jim deklamiral svoje ognjevite pesmi, spisane v mali knjižici, ki jo je nosil, kakor nekdam za Uralom, navadno le v golenici škornja.

Kar se zgodi nekega dne, da ukaže okrajni policijski nadzornik Tabačnikov Tarasa aretirati. Dolžili so ga, da je sramotil svete reči in tajiti Boga. Po končani preiskavi pa povabi Tabačnikov pesnika na obed; potem vzame iz miznice svoje pesmi ter jih jame čitati Tarasu; ker so se mu pa zdele ničvredne in neumnne, zgrabi Taras ozlovoljen sešitek, ga potisne nazaj v predal, ga zaklene in vrže ključ skozi okno. To je Tabačnikova silno razdražilo. -- Tabačnikov je nato zahteval od Tarasa, naj ga naslika „kakor je velik in brez pogrška,“ kar je pa Taras odločno odklonil. Tabačnikov ukaže nato, docela razsrjen, pesnika zapreti. Kmalu so ga pa prepeljali v Kijev, kjer je bil predstavljen generalnemu gubernatorju Vaziljčikovu, zelo vljudnemu možu, ki je Tarasa oprostil ter dodal: „Pojdite brž v Peterburg; tam so razumnejši ljudje in se ne brigajo za majlnosti, da bi si zaslug pridobili.“

XIII. Taras želi živeti nad Dniprom.

Čez kratko se je Taras vrnil v Peterburg, a je hrepenel bolj kakor prej, kupiti si kos zemlje nad Dniprom, se poročiti in tako mirno živeti. V ta namen je Taras neprestano pisaril svaku Jernejtu in ga prosil, naj mu kupi primerno zemljišče in

naj posreduje, da se oženi; žena bi morala biti žive narave, „da bi pod njo gorela zemlja tri-sežnje naokrog“ — in morala bi biti preprostega rodu. Zelo se mu je dopadala Jernejeva služabnica Harita. Jernej pa mu je odsvetaval na vse sile tako ženitev s preprosto, nepismeno žensko. Končno pa ni hotela tudi Harita sama vzeti Tarasa, ki je bridko tožil, da je „škoda, da se je pokvarila Harita, ker mu je zaman iskati boljše žene do kraja sveta.“ Taras ni obupal, in čez par mesecev je že sporočil Jerneju o novem znanju z neko Likerijo: „Moja bodoča žena se imenuje Likerija — tlačanka, sirota, tudi služabnica kakor Harita, le razumnejša od nje, — pisnena in po moskovsko ne govori. —“ A vse nade so mu kmalu splavale po vodi. Taras je uvidel, da Likerija ni zanj in zato jo je pustil: ... „Likerija je ravno taka kakor Harita — in le toliko neumnejša od Harite, ker je pisnena. Kaj naj počnem na svetu? Jaz zblaznim na tujini in na samoti!“ Taras je videl strte vse nade na tiho srečno rodbinsko življenje, in ni mu bilo dano, da

v dveh gledala bi raz goró
na Dniپر širni in prepade,
na zlata polja in livade,
in na visoke bi gomile
v dveh gledala ugibajoč,
kedaj so neki jih zgradili?
in koga vanje položili?
Potiha pela bi plačoč
žalostno dumo starodavno — — —
— * — — — — — — — — —
dokler bi noč se ne zgrnila,
dokler z večernico-zvezdó

ne vzšel bi mesec nad goró
 in polja megla ne zakrila.
 To zrla bi, ter odmolila,
 in govore potem čez plan
 bi šla večerjat v tihi stan — — —

(Koča)

Ševčenko je popustil slednjo misel na ženitev, tem pridnejše pa je delal v akademiji, kjer je imel posebno sobo za slikanje in graviranje. V tem času, l. 1860. je začel pisati tudi šolske knjige za otroke. V prvi vrsti pa je hrepenel Taras po osvoboditvi svoje rodovine iz kripactva, kar se mu je slednjič s pomočjo nekega društva posrečilo, in to ravno nekaj mesecev pred splošnim osvobojenjem kmetov iz krutega tlačanstva.

XIV. Bolezen, smrt in pogreb Tarasov.

Vedno iskrenejšje je Ševčenko želel preseliti se na Ukrajino — v lasten dom. Slednjič je zvesti Jernej našel primerno zemljišče, ki je pesnika do-cela vzadovoljilo. „Na visoki gori,“ piše Jernej, „je gozdiček — —; po sredi tega gozdička poljana; spodaj je nekaj ribiških koč. Na tej gori je mnogo dreves divjakov, jablan in hrušek, — vrtič se lahko napravi. A ljubi, stari Dnipro se ti bo zdel, da ti je pod nogami. Studenčnica je nedaleč, a rib dobiš rano svežih, ker jih bodo ribiči nosili z obrežja na goro.“

Taras je poslal potrebni denar v nakup, toda pogajanje se je silno vleklo, ker je bilo zemljišče mestno in so se nekateri suroveži ustavljali prodaji

zemljišča možu, „ki je ljudstvu svoboda pisati, še po smrti Tarasovi se je komaj posreželo s prodnikom, kupiti ta prostor za njegovo grobnico!“

Toli izkušani Taras je slednjič v novembru l. 1860. jel bolehati — čutil je bol v prsnih mišicah. Ni železna sila duha niti močna telesnost ni mogla več kljubovati. Čudno pač, da mu niso toliko gorje in velike nadloge že davno izpodkopale sicer reš, železnega zdravja! Vedno je pač upal boljših časov, in to upanje ga je zelo krepilo. Ko je pa slednjič uvidel, da so strte vse nade njegovega življenja — vse brez izjeme, in videl, da mora živeti „na tujini in na samoti,“ je silno trpel na duhu in se udajal, na žal, preveč tudi pijači, ki je še bolj pospeševala njegovo smrt. Bil je vodeničen.

Začetkom l. 1861. je Taras zelo oslabil, in koncem januarja je pisal Jerneju: „Tako mi je hudo, da komaj držim pero v roki.“ — Ko ga je nekaj dni pred smrtjo obiskal stari prijatelj Kostomarov, mu je Taras dejal, da je že popolnoma zdrav; pokazal mu je tudi zlato uro, ki jo je bil kupil tiste dni, ter rekel, da je to prva ura, ki jo ima, odkar živi.

25. februarja, na Tarasov god, ga je prišel obiskat prijatelj Lazarevskij, a ga je našel v velikih mukah. Ševčenko mu je dejal, da mu ne pusti dihati in da je vso noč presedel na postelji. Še ta dan je izrazil željo, oditi pomladi na Ukrajino in dejal: „Ako bi bil doma, bi morda ozdravel!“

Kako rad bi bil pesnik še živel, kako rad izpel še vse one pesmi, ki so se mu skrivale v duši! Zato je večkrat rekel, da bi še ne hotel umreti.

Zdravniki mu niso mogli več pomagati. Zvečer je dobil Taras še to-le brzovjavko iz Poltave: „Batko! Poltavci pozdravljajo ljubega Kobzarja z imeni in prosijo:

„Pevaj batko! orel sivi!“

(Do Osnovjanenka.)

Slišavši te besede, se Taras odzove: „Hvala Bogu, da me niso pozabili!“ Vzveselil se je malo nad tem pozdravom, a takoj vprašal: „Ali nisem zasnul? -- Vzemite ogenj!“ Tedaj je zaspal.

Ko je prišel ponoči Lazarevskij z drugim prijateljem spet h Tarasu, ga je našel sedečega na postelji. Na vprašanje, ga li ne vznemirja, mu odgovori Taras: „Res je tako; meni se hoče govoriti, a govoriti mi je težko.“ Prijatelja sta se poslovila, pri Tarasu pa je ostal le sluga - vojak. Skoraj vso noč je presedel bolnik na postelji opirajoč se na roki, prižigal svečo pa jo ugaševal. O petih zjutraj 26. februarja se je dal obleči, da bi šel v delavnico. Na zadnji stopnici pa nakrat pade čez glavo — vojak se brzo skloni k njemu, toda Ševčenko je bil že - mrtev.

* * *

Nenadna novica o smrti Tarasovi je pretresla vso Ukrajino; ves zavedni narod in vse odkritosrčne prijatelje in znančce, bodi tudi drugorodce, je potrla smrt tega velikega „apostola pravde in nauka.“ Ves narod je žaloval za svojim „batkom“ (očetom) in velikim dobrotnikom.

Pokopali so Ševčenka v Peterburgu na smolenskem pokopališču, kamor je za živa kaj rad za-

haja! Pri pogrebnih obredih je bilo vse polno slavnostnih govorov v cerkvi in na pokopališču. Iz akademiške cerkve so nesli rakev na pokopališče ukrajinski vseučiliščniki. Ob grobu je slednjič še govoril stari verni prijatelj, slavni zgodovinar in vseučiliščni profesor Mikola Kostomarov. Nenavadno navdušeno je začel govoriti, toda ni mogel dokončati govora – razjokal se je bridko, obmolknil in odšel.

Kakor pa je pel Prešeren prijatelju Andreju Smoletu :

Ena se tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži,

tako so skrbeli Tarasovi prijatelji, Ukrajinci v Peterburgu, da so izpolnili poslednjo pesnikovo željo ki jo je tako lepo izrazil v pesni „Zapovit“ (Oporoka):

Ko umrjem, pokopljite
mene na mogili,
sredi stepe neizmerne
v Ukrajini mili,
da bo vzreti širo polje,
Dniپر in skalovje,
da bo čuti, kak deroče
mu bobni valovje.

Ko je Lazarevskij slednjič dobil od vlade dovoljenje, prepeljati Tarasovo telo na Ukrajino, je prišlo 26. aprila 1861. vse polno peterburških Ukrajincev na grob. Ko so krsto odgrebli, ter jo položili v svinčeno, je jel prijatelj Kuliš govoriti: „Kaj, ali odhajaš ti, batko - Taras, na Ukrajino brez rdeče kitajke,¹⁾ kozaške zasluge (odlikovanja)?

¹⁾ Kitajka = svilen prt. (Glej „Pojasnila“ 28, 2.)

V čem si ti nižji od onih kozaških junakov, ki so bili pokriti z rdečo kitajko, ki so se ponašali s kozaškim odlikovanjem? — — — Razgrnite vendar, predragi, slavni rdeči cvet čez črno, žalobno Tarasovo krsto! Naj se javi naš batko na Ukrajini kot pravi vitez-junak, ki je živel in umrl, boreč se za dobro, za slavo in svobodo našo . . .“ In nato so krsto zakrili z rdečo kitajko — po kozaškem običaju.

Krsto je spremljala na stacijo nebrojna množica, po Ukrajini so se pa od postaje do postaje vrstili veličastni sprejemi, ki so dosegli svoj višek v Kijevu. Krsta se je imela prepeljati v cerkev Kristusovega rojstva, ležečo nad bregom pred Kijevom, oddaljeno 5 km. Tu izprežejo navdušeni kijevski vseučiliščniki konje in sami vlečejo voz do cerkve, kjer so se zopet vrstile tužne nagrobnice. Od tu so prepeljali truplo do Kaneva, od tam pa na „Černečo goro,“ ki jo je svak Jernej kupil v sporazumu s pokojnikom; in se imenuje odslej „Tarasova gora.“ V tem so študentje na gori izkopali grob, in ko so zagrebli pesnika, so napravili nad grobom visoko gomilo. Gomila je ob straneh obzidana, na vrhu pa s travo pokrita; visoka je tri sežnje, in vrh nje se dviga krasen železen, belo pobarvan križ, tudi tri sežnje visok. Na gomilo vodijo široke stopnice. Na kamnu pod križem je na eni strani izklesana doprsna podoba pesnikova, na drugi pa je napis:

ŠEVČENKO.

Rodivjsja 25. ljutogo R. B. 1814.

počiv 26. ljutogo R. B. 1861.

L. 1892. je Jernej Ševčenko daroval Tarasovo goro mestu Kanevu ter položil še zraven 3000 rubljev v državno banko, in mesto se je zavezalo, za vedno skrbeti za ohranjenje gomile z obrestmi tega denarja; zgradila se je blizu gomile tudi hiša stražnica, v kateri mora stanovati varih gomile, ter sprejemati mnogoštevilne obiskovavce v posebni sobi, ki je določena kot Tarasova soba. V tej sobi so ob steni široke klopi, pregrnjene s preprogami, v kotih sta obešeni dve sveti podobi z lučicama, okrašeni s cveticami in prevesami, ob strani je pa obešen velik portret Ševčenkov, tudi okrašen s prevesami. Na mizi, pogrjnjeni s prtom, pa leži knjiga „Kobzar.“

Na Tarasovo goro, na to divno razgledišče čez Dniper in neskončne stepe, hodijo Ukrajinci kakor na božjo pot, navduševat se za narodne ideale. In potniki, vozeč se po Dnipru mimo „Tarasove gore,“ se odkrivajo, prekrizavajo, molijo pa se začno razgovarjati o Tarasu. Ravno tako vedó zanj tudi tujci, Velikorusi. Nemci in celo Judje, in vsi se spominjajo pesnikovega imena s častjo.

Tako je Ševčenkov grob pomenljiv spomenik ukrajinske poezije in maloruskega domoljublja. Ob njem si pojijo Malorusi dušo s spominom na žalne in vesele dogodke svoje zatirane domovine, ob njem si uživajo srce v ljubezni do tlačenegega rodu, ob njem se navdušuje mladina za narodno — prosvetno delo.

XV. Ševčenkova dela.

Taras Ševčenko je nenavadna prikazen na svetovnem literarnem polju. Med venčanimi geniji sveta mu težko dobimo vrstnika, ki bi mu bil v življenju in delih podoben. Pri drugih pesnikih nas ne zanima toliko njihovo življenje, ampak le bolj sadovi duha, pri Ševčenku pa nam v vznbuja skoraj enako zanimanje njegovo življenje in dela njegova. Njegove pesmi so zvesti spremljevalci skoraj slednjega pojava v pesnikovem sila burnem življenju, njegove pesmi so veren odsvit ne samo njegovega duševnega življenja, marveč tudi zunanjega.

Vrh tega se odlikuje Ševčenko pred drugimi pesniki v tem, da upodablja v sebi ves svoj po številu ogromni narod maloruski; on je glas naroda, glasnik vsega trpljenja, želenja in življenja narodovega — on je duša, po kateri govori in misli vsa Ukrajina, vsa Maloruska. Taras je tudi narodov pristni, naravni buditelj, učitelj, voditelj in prorok. Iz kratka: noben narod nima pesnika, ki bi bil tako tesno spojen s svojim narodom, kakor je divni Ševčenko z Ukrajino!

Ukrajinska duša je mehka, občutljiva, vneta za lepo in dobro. Ševčenko je bil tudi mož globokega čustva in svežega, bogatega, naravnega uma — mož, ki se je vse svoje življenje boril le za pravico in resnico; on je smatral za dolžnost vsakega človeka, delati dobro in izpolnovati Odrešenikovo zapoved o ljubezni do bližnjega.

Objemite, dragi moji,
najmanjšega brata!

(Poslanica.)

„Dosti je, da preberemo njegovo autobiografijo, pa se prepričamo o preprostosti in čistosti njegovega značaja. Odkritosrčnost, s katero nam pripoveduje celó svoje pregreške mladih dnij, ravnodušnost in skromnost, javljajoča se v njegovih besedah, jasno dokazuje, da je bil on človek brez laži

Nagibanje k dobremu in pravici, katero si je izbral za namen življenja, še bolj dviga njegovo dostojanstvo in more le blaživno delovati na mlade ume, do cela prevzete od krasote njegovih stvorov.

Ševčenkovo življenje, polno trpljenja, vzbuja v bravčevem srcu sočutje in sožalje s človekom, ki je bil vreden boljše usode. No, boj in trpljenje je pač delež vseh velikih mož, ki se posvečujejo velikim idejam. Ševčenko je podoben junakom stare tragedije, ki prodajajo in ginejo zlomljeni v borbi z zlom, medtem ko slavi zmagoslavje od njih branjena ideja. Tudi Ševčenko se je boril, in sicer za svobodo selskega naroda. On sam je z razbitim srcem, zlomljeno dušo padel v borbi in predčasno umrl, a ideja, kateri se je bil posvetil, je zmagovala, in tlačanstvo se je zatrlo brž po njegovi smrti.“¹⁾

Ševčenko je nedvojbeno izmed največjih slovanskih pesnikov, — v nekem oziru pa prekaša vse druge. Kakor že omenjeno, se ni noben drug slovanski pesnik tako poglobil v narodovo dušo kakor Ševčenko. Noben drug si ni v tako popolni

¹⁾ Čjem jest dlja nas Ševčenko? F. S. Lvov 1885. str. 126.

meri prisvojil duha narodnih pesni kot on, in noben drug ni umel tako spojiti lepote narodnih pesmi z umetnim pesnjenjem kot Ševčenko, ki zasluzi v polni meri naziv narodnega pesnika.

Kostomarov piše, da je Ševčenkova pesem sama na sebi narodna pesem, samo da je nova, — taka pesem, kakoršno bi mogel zdaj zapeti ves narod, in da je Taras tako rekoč izbral ves narod, da bi peval mesto njega. Slavni velikoruski kritik A. Pypin povzdiguje Ševčenka nad vse slovanske pesnike.

Kot narodni pesnik je Ševčenko lahko umljiv tudi preprostem narodu, ker je v besedi preprost in daje tudi višjim idejam lahko, prijetno in mamljivo obliko. Zato je bil vpliv njegovih pesmi naravnost velikanski. „Povspel se je na višino, na kateri je bil luč Ukrajini, stvarnik nove pesniške šole in pesnik prve vrste, ki je imel velikanski vpliv na vso Rusijo. To ga dela velikega in ga stavi na isto stopinjo z možmi silne volje, kakoršnih ni bilo in jih ni mnogo na svetu.“¹⁾

Pri vsem tem nam je pa pomniti, da se je Ševčenko povzpел tako visoko z lastno močjo, da je bil skoraj do cela samouk in da je živel večinoma v skrajno žalostnih razmerah. Prvih 24 let, torej v cvetu življenja, ni bil niti sam svoj, celih 10 let je vzdihoval kakor preprost vojak v azijskih stepah v pregnanstvu, kjer mu je bilo večinoma zabranjeno pisati; na svobodi je preživel le 12 let, a še od teh je bil zadnja 4 leta, t. j.

¹⁾ Čjem jest dlja nas Ševčenko, str. 57.

po vrnitvi iz pregnanstva duševno potr, telesno oslabljen.

Kljub temu pa je Ševčenko mnogo napisal in sicer v ukrajinskem in velikoruskem jeziku; v velikoruščini je pisal največ povesti.

Ševčenkove pesmi so večinoma lirične vsebine in tudi cela vrsta epičnih njegovih stvorov je tako prepletena in okrašena z liričnimi izlivi in refleksijami, da čutimo v njih ne toliko pripovedovanje, ampak le boj pesnikovo nežno srce! In največji, najobsežnejši pesnikov umotvor, Hajdamaki,¹⁾ je deloma epičen, deloma pa liričen in dramatičen.

* * *

Vodivne misli v Ševčenkovih se dadó lepobrati v krasno celoto.

Krščanstvo bi moralo biti v podlago vsega zasebnega in družabnega življenja. Svet je pa Kristusove nauke potvoril — le navidezno živi po njih, v dejanjih ne. Sebičnim namenom višjih in njihovi samovolji mora se vkloniti in služiti vse, kar nima moči in oblasti v rokah, t. j. delavsko ljudstvo. Mogočneži, oblastniki in bogatini smatrajo ubogo maso za sredstvo svojih nečistih namenov: kakor je določena živina v to, da pomaga človeku delati, tako je določena po mnenju svetnih mogotcev delavska masa v to, da gradi njim srečo in pozemeljski raj. Mogotec je le zato na svetu, da uživa, da uživa v najvišji meri in pa zato, da ukazuje, da tepe in

¹⁾ „Hajdamaki“ izidejo v prevodu v II. delu.

aveljavlja svojo samovoljo – brez usmiljenja, brez pravičnosti na levo in desno. Ljudstvo je govedo – mogotec ima do njega vse pravice, dolžnosti pa nič. Mogotec uničuje srečo mase kakor se mu ljubi, uničuje rodbinsko srečo, tepta nasproti ljudstvu nekaznivo najsvetejše naravne zakone. In kakor se godi posameznemu človeku in rodbini, tako se uničuje tudi ves narod.

Da tem laže dosega svoj namen, da si zavaruje svoje laži-pravice, skrbi svetni mogotec zato, da ostane izkoriščani narod, neprosvetljen, neveden. Da, svetni mogotci še sveto vero, cerkev kujejo v svoje verige, da se ne more prosto gibati, da ne more povzdigniti svojega glasu za pravico in resnico!

Kakšen bi moral biti nasprotno svet?

Raj bi moral biti na svetu med ljudmi v lepem božjem stvarstvu! Svobodna, v vsej lepoti kipeča narava vzpodbuja človeka, da teži po pravem, dobrem in lepem. Neprisiljena sloga v naravi nas vabi h družabni slogi, ki nam jo zapoveduje Bog sam. Ljubezen, bratovstvo vladaj med ljudmi in med narodi, in na zemlji zavlada velika sreča, velika idila.

Kako lepe so pač Ševčenkove idile in posamezna idilska mesta! V nje izliva vso svojo blago dušo, v njih se zrcali vse njegovo srčno željenje po vzornem svetu in življenju. Ljubezen je kraljica vsega družabnega življenja, ona vstvarja posamezniku in družbi tihi raj. Sveta je rodbinska zveza – nedotakljiva – rajsko je življenje ljubečih se oseb sredi nedolžnih otrok – sredi proste, lepe, življenje dihajoče narave, pod -- Vsevišnjim!

In po ljubezni želi pesnik neprestano, po svobodi in po ljubezni, po tihi rodbinski sreči hrepeni z vso silo. Po nji hrepeni mladenič, črnooko dekle; po nji, po sreči, po ljubezni, pravi, čisti ljubezni hrepené in želé s pesnikom vred vsa nepokvarjena srca. Gorje pa onim, ki zlorablajo ljubezen, ki jo ponižujejo in v blato teptajo! Božja kazen jih dohiti že na tem svetu! - Gorje tudi sinu, hčeri, ki stariše v potrebi zapusti!

Pesnik sam ne najde sreče, ne najde ljubezni, in ko se okoplje v razkošju najprisrčnejših idil, ga vidimo, kako tuguje ob gomilah, med bujnimi vetrovi, na široki stepi, ob Dnipro, ga čujemo, kako išče tolažbe, govoreč s svojimi otroci - s svojimi pesnimi.

Sreča drugih klasje bere
in po polji hodi,
moja pa nekje za morjem
trdosrčna blodi.

Epične pesmi Ševčenkove so deloma romantične, deloma osnovane po prstonodnih pripovedkah in narodnem rodbinskem življenju, druge pa so narodno zgodovinske in politične smeri.

Posebno je vzljubil Ševčenko stare kozaške čase, čase „slave in svobode Ukrajine“. Želeč svobodo in slavo Ukrajine nazaj, divno opisuje davno preteklost, v katero tako rad zaziblje svojega duha. Vsi, ki so se borili in lili kri za svobodo domovine, zlasti pa Zaporožci, uživajo njegove največje simpatije. To vidimo v Gamaliji, Iv. Pidkovu,

v Vjetniku, v Hajdamakih in drugod. Kakor so bili Zaporožci, pač

Ne bylo i ne bude takih ljudi!

Nasprotno pa je javljal Ševčenko vse sovražstvo do carizma, in to zlasti v „Sonu“ in „Kavkazu“. Nekateri ukrajinski kritiki očitajo Ševčenku, da ni imel jasnih pojmov o državi, ker drugače bi ne bil mogel tako silovito napadati vsega, kar je v zvezi s carizmom, drugi pa, in sicer odličnejši, opravičujejo Ševčenkove politične pesmi s tem, da se je postavil Ševčenko, kakor v vseh drugih pesmih, tako tudi v teh na splošno ljudsko obzorje in stališče.

Ševčenko je obsojal zlasti v pesmi „Kavkaz“ slednje omejevanje svobode drugih narodov. V podjarmljenju Kavkaza vidi Ševčenko le željo carjev po izkoriščanju dežele in nič drugega. Ti nazori so pa bili gotovo le preprostega naroda nazori, ki je, sam do skrajnosti izkoriščan in tlačén, videl le temne strani slednjega državnega podjetja in analožno smatral vse za čin samovolje in izkoriščevanja.

Épično pesem „Neofiti“ je spisal Ševčenko tudi iz političnih motivov. Kakor so nekdaj prvi kristijani trpeli pod rimskimi cesarji, ravno tako propada ukrajinski narod pod samovoljo carjev. Snovi političnim pesmim je zajemal Ševčenko celo iz sv. pisma, zlasti iz psalmov.

Ševčenko je spisal tudi dramo „Nazar Stodolja“, ki tehnično sicer ni dovršena, a ima krepko, umetniško risane značaje, vredne velikega pesnika.

Končno še par besedi o pesnikovem verskem naziranju. Nekateri kritiki so mu očitali, da je teoretičen racionalist. Znameniti kritik Dragomanov piše pa o tem: „Vsi oni protikrščanski in celo brezbožni izrazi in (poetične) slike . . . so samo ali vzkliki razvnetega človeka, ki ni našel od Boga objubljene pravde na zemlji, ali pa so prostodušno smešenje ali smeli poleti pesnika.“¹⁾

Često nahajamo v pesmih vzklik „da ni Boga“ – a še v isti pesmi moli pesnik k Bogu trdeč, – „da je živa pravda pri Gospodu Bogu“. – Mržnja proti Cerkvi in duhovnom je po mojem mnenju zopet le v zvezi s sovraštvom do carizma; ruski car pa je itak vrhovni poglavar ruske cerkve! Zato pa kliče pesnik: „Molite Boga, svetega, . . . sicer se pa ne klanjajte nikomur, -- vse je laž: carji, popi.“

Mi vemo iz pesnikovega življenja, da je bil sicer dober kristjan, da je izpolnoval tudi krščanske dolžnosti, ter da je ljubil z vsem mehkim srcem Boga, priznavajoč in visoko ceneč vzvišenost in blagodejnost vere. Bizantinizma cerkvenega pa Ševčenko ni mogel trpeti kakor tudi carizma ne. Tako cerkev, ki izrablja narod v državne namene, naziva poet „cerkev-rakev“. O taki cerkvi ima on tole nenenje:

„Cerkev-rakev -- ni ga, da bi jo kdo uredil!
Cerkev-rakev razpade . . . a izpod nje - vstane

¹⁾ Par takih mest, nahajajočih se v prevedenih pesmih, sem prevedel evfemistično – preveč izzivavne in spotekljive izraze sem ublažil.

Ukrajina – in razvije temo robstva – svit pravde zasveti – in molila na svobodi – bo neprostih deca.“

Ševčenko pa je napadal v nekaterih pesmih tudi latinsko cerkev in celo rusinsko unijo. Ni, da bi na tem mestu na dolgo in široko govorili o razmerju Ukrajincev do Rima, le par opomb za-dostuj, ki nam pojasnujejo pesnikovo stališče. Poljsko vlado oziroma poljske pane, in ti so bili latinskega obreda, je rusko ljudstvo itak sovražilo radi krute panščine in podložništva-robstva; zato so bili Ukrajinci zelo nezaupni proti Poljakom tudi v verskih zadevah. Ukrajinci so večkrat pokazali dejanski, da so za zvezo z Rimom, t. j. za unijo na podlagi ruskega obreda, toda nepredvidni prozeli-tizem Poljakov, pridobiti Ukrajince potom unije za latinski obred, je uniji in njenemu razcvitu in razširjanju često škodoval. Ukrajinci so se vedno krčevito oklepali svojega ruskega obreda, Rim jim je ta prava tudi vedno priznaval in celo prepovedoval prestop v latinski obred, toda Poljaki se često niso ozirali na to. Vsled tega so mnogi smatrali unijo za prehod v latinski obred in ji nasprotovali. Dejanski se je res več uniatov, pre-stopivših v latinski obred, potem popoljšalo. Poljska si je odtujevala Ukrajince tudi s poniževavnim nastopanjem proti razkolnikom, kakor vemo iz poglavja o „panščini“ v zgodovinskem pogledu. Poljska je netila razpor, dasi morda nehote, med samimi Ukrajinci, razkolniki in uniaty, ker je sploh razkolnike prezirala in ni ravnala ž njimi pravično.

Ševčenko sam je bil razkolnik, vendar pa ni bil toliko proti rimski Cerkvi radi vere ampak

bolj iz navedenih razlogov. To se da spoznati tudi iz dejstva, da je program „Ciril-Methodovega tovarištva“ zahteval svobodo veroizpovedanj, a zahteval tudi, da bodi eden slovanski jezik v javnem bogoslužju vseh vzhodnih cerkva (obredov).

Končno mi je še omeniti glede krivic katoliški cerkvi, da Ševčenko ni bil o nji zadostno poučen, da je imel o nji predsodke, katerih je vsa razkolna Rusija polna, ter da je rabil v svoje namene pristranske vire. Ako izvzamemo nadalje še par poizkusov verske poezije, ki so se mu pa kot take docela ponesrečile, ter le malo vplivajo na celoto, se nam javlja iz Tarasovih pesmi pravi orjak, pesnik silnega duha, železne volje, vzvišenih idej, pesnik silno občutnega, nežnega, blagega srca, a obenem grom-besede, neukroten, besen borivec za pravico in resnico, sijajen, kremen značaj, velik pesnik, velik kot človek, odličen, vzvišen kot vzoren domoljub, vzor-Slovan.

„Poetični njegovi stvori so veren obraz življenja matere - Ukrajine, katera stoji v trnjevem vencu zaplakana med svojimi slovanskimi sestrami. Jedinna tolažba - olajšava v njeni nesreči ji je dobra slava, ki se glasi po Kobzarjevi pesmi po vsem svetu!“¹⁾

¹⁾ Dr. Omeljjan Ogonovski, „Istorija literaturi ruskoj“, str. 577.

Ševčenkove pesmi so prevedene popolnoma ali deloma v sledeče jezike: v velikoruski, poljski, češki, hrvaški (A. Harambašič), srbski, bolgarski, nemški, francoski in angleški.

Da, v veliko čast in slavo je Taras bratom Ukrajincem, — a ne samo njim, ampak vsem Slovonom sploh! In kakor smatra pravi Ukrajinec Ševčenka za narodovega učitelja, voditelja, proroka, tako naj bi prošile in vnele vzvišene Tarasove ideje slednje slovansko srce!

K O B Z A R .

Україно, Україно!
Ненько моя, ненько!
Як згадаю тебе, краю,
завивне серденько!

Ukrajina, Ukrajina!
Mamka moja, mamka!
Ko se tebe, kraj, spominjam
srce mi uvene!

Taras Ševčenko.

1.

Duma.¹⁾

Dume moje, dume moje!
Hudo mi je z vami!
Čemu na papir ste došle
s tužnimi solzami?
Kaj da veter vas ni porazvel
po stepi kot cvete?
Zakaj vas ni gorje končalo
Kakor svoje dete!

Saj vas na svet je gorjé v posmeh porodilo;
zalivale solze — — — niso vas vtopile?
Ne odnesle v morje, ne izmile v polji?
Ne bi vpraševal svet, kaj da me bolí,
ne bi vpraševal, zakaj preklinjam usodo,
zakaj bedujem v svetu? . . . „Delo ga mrzi!“
ne bi rekli v posmeh . . .

Nežni moji cveti!
Čemu sem vas ljubil, čemu negoval?
Li zaplače eno srcé na vsem sveti,
kot plakal z vami sem jaz? Morda sem dognal . . .

Morda kake deve srce
in óko zajoče
se nad dumami le-temi,
meni več se noče . . .

Iz črnih oči le solzo
in – sreča vzigrá mi!
Dume moje, dume moje!
Hudo mi je z vami! . . .

Za oči, obrvi črne
srce mi je bílo,
vnemalo se in smejala,
sladko govorilo,
govorilo, kot je znalo;
za noči temánje,
za višnjevi vrt zeleni,
za devojek priznanje — —
in za stepe in gomile,
ki so v Ukrajini,
srce bílo je — ni htelo
peti na tujini;²⁾
ni hotelo v snegu, v lesu
kozaške čete
z bunčuki in bulávami
zbirati v posvete . . .
naj le duša se kozaška
po Ukrajini sprehaja!
tam široko je, veselo,
od kraja do kraja, —
kot svoboda, že minula,
Dniper široki, morje,
steпа, pragi tam grmeči,
in gomile — gore:³⁾
tam rodila se je, žila
kozaška svoboda;
tam je s šlahito in s Tatarji

polje zasevala, —
 dokler ni zmrznilo — — —
 Legla je spočit — — — v tem času
 vzrastla je gomila,
 a nad njo zdaj orli črni
 letajo stražarji,
 in o nji ljudem zdaj dobrim
 pevajo kobzarji,
 pevajo vse, kot je bilo,
 slepi siromaki, —
 njim je dano — — — a jaz . . . a jaz
 umem le jokati,
 le solzé za Ukrajino,
 peti — ni mi dano — — —
 a za hudo . . . to pustimo!
 komu je neznano! . . .
 Njemu pa, ki bedno ljudstvo
 zre s posmehovanjem --
 pekel njemu na tem svetu,
 v drugem . . .
 z žalovanjem
 sreče, ki itak je nimam,
 nikdar ne dožijem.
 Zli dni naj živijo tri dni -- *)
 jaz jih vse poskrijem,
 ljuto zmijó varno skrijem
 v srce globokeje,
 da bi vrági ga ne zrli,
 kak gorje se smeje — — —
 Naj le dumka *) kakor vrani
 leta krog in kraka,
 srce pa kot drobni slavček

naj ščebeče, plaka
 tihoma . . . ljudje ne vzrejo,
 v smeh se ne spustijo . . .
 Solz nikar mi ne otrite,
 naj se le točijo,
 tuje polje naj kropijo
 dan na dan in v noči,
 dokler pop mi ne zasuje
 s tujim peskom óči . . .
 Pač takó je . . . kaj početi!
 tožba ne pomože.
 Kdor siroto zaviduje,
 tega kazni, Bože!

Dume moje, dume moje,
 nežni moji cveti!
 sem gojil vas, negoval vas, -
 kam mi vas je deti?
 V Ukrajino odletite!
 v našo Ukrajino,
 tja pod plote kot sirote,
 a jaz — tu prominem.
 Tam dobote srce verno,
 besedo laskavo,
 tam dobote verno pravdo,
 in morda še slavo . . .

Sprejmi ljubko, moja mati!
 Ukrajina moja!
 mojo deco nerazumno⁶⁾
 kakor bitja svoja!

N. Markešič

Bandurist,¹⁾ ti črni orel,
 srečen si na sveti:
 imaš krila, moč, da moreš
 v širni svet zleteti!
 Zdaj letiš na Ukrajino,
 tebe počastijo;
 poletel bi jaz za tabo,
 a kdo mene sprejme?
 Jaz i tu sem tuj, zapuščen,
 in na Ukrajini
 sem sirota, moj golobček,
 kakor na tujini.
 Kaj mi srce biješ tužno?
 Jaz sem tam osamljen -- --
 Čisto sam? in Ukrajina?
 in široke stepe?!

Tam zaveje bujni veter,
 kakor brat me sprejme;
 in prostost je v širnem polji,
 tam morje sineva
 valoví ter hvali Boga,
 morno bol razveva;
 tam gomile ž bujnim vetrom
 v stepi govorijo:
 s pripovedovanjem žalni
 si spomin budijo:
 „Bilo nekđaj je, minilo,
 se ne bo vrnilo!“

Poletel bi in poslušal,
 bi zaplakal z njimi . . .
 pa, oh! sreča se vselila
 v tuji je tujini.

3.

Kozačkovskemu.

Že davno, ko sem hodil v šolo,
 učitelju sem djaku¹⁾ bil
 lepó nekoč ukral petico.
 (Bil dete sem do mala golo,
 tako ubogo); pa si polo
 papirja kupim, naredim
 si malo knjižico, in s križci
 in jezerci ter s cvetkami
 na krog si liste okrasim.
 Pa si napišem „Skovoroda“²⁾
 in „Trije carji so darí,“
 ter se v visoki travi skrivam,
 da bi me kdo ne čul in vzrl,
 in pojem si ter solze lijem . . .

In zopet me na stare dni
 zadene z verzi se skriváti,
 krasiti knjižice in peti
 in v travi skriteму plakati!
 Težkó plakati! Pa zakaj
 me Bog tako kazni sedaj?
 Po šolah sem se mučil, rastel,

po šolah i siveti jel,
in v šoli norca zagrebó me;
a vse zaradi te petice,
ki sem jo djaku bil ukral,
me Bog je menda kaznoval . . .

Le poslušaj, moj golobček,
moj orel -- kozaček,
kako ginem v nesvobodi
in bedujem v sveti!
Slušaj brate, pa pouči
deco v mladem leti,
uči jo, naj se ne uči
mlada stihovati!

Če pa kdo bi se prenaglil,
naj pa skrivši, brate,
in le sam zasé v koticu
pesni ter se joče
tihoma, da Bog ne čul bi,
ti ne vzrl mogoče,
da ne bilo bi mu treba
kdaj se pokoriti,
in kot meni v nesvobodi
se zató solziti! . . .

In krádoma hodim za prevalom
kot tat v nedeljo v polje rodo,
po lesu lazim nad Uralom
na širno polje kot v svobodo.

In boleče in pobito
srce zatrepeče
kakor ribica nad vodo;

tiho se smeječe
 odleti kot golobica,
 čez poljane blodi --
 jaz pa kakor bi oživel
 v polji na svobodi.
 In na goro spem visoko,
 z nje se krog oziram,
 in se spomnim Ukrajine --
 in solze otiram.
 Tam so stepe, tu so stepe,
 toda tu ne lepe:
 ruse, ruse, skor rudeče;
 tam so pa vabeče,
 so zelene, prepletene
 z njivami in stogi,
 visókimi mogilami.
 tèmačnimi logi -- -- --

A tod le zel in prod, vrbjé,
 in dasi kje na smeh mogila,
 o davnih dneh bi govorila, --
 kot bi ne žili tod ljudje.
 Od vedno skrival pa do zdaj
 ljudem se je ta pusti kraj,
 a mi ga vendar našli smo;
 trdnjave tu so se zgradile,
 zato se bodo i gomile,
 in mnogo drugega kędaj! . . .

O moja tuga, moja Ukrajina!
 Se rešim kdaj iz te pustine?
 li mari (Bog vari!)

tu i prominem — — —
in počrneje polje rudeče?!

— „Hajdi v kosarno! hajdi v ječo!“
Kot bil zakríčal bi kdo nad mano, —
in vzdramim se. Pa grem čez plano,
za goro kradem se spet nad Uralom,
kot tat za nasipi in za prevalom.
Tako le, brate, posvečujem
nedeljo v tem le kraju tujem!
A ponedeljek? Ko ob noči
se potemni v smrdeči koči,
vsedó se dume, razbijó
na stokrat srce in nadeje
in česa reči ne umejem,
in vse na svetu preženó,
na noč tiščé: kot leta hipi,
kot veki gluho se valé,
in često borno mi ležišče
krvave solze porosé.
Preštevam dneve, štejem leta:
kogá sem, kje in kdaj ljubíl?
komu kaj dobrega storíl?
Nikógar v sveti, nikómur v sveti,
kot bi po lesu bil blodíl.
A volja bila je in sila!
A silo snedli zli so dni,³⁾
v gostijah volja se opila,
na stepo vboga zablodila,
udala se pijanosti.

Ne pomože, mili Bože!
Star pregovor slove:

„Na tem svetu bo kesanje;
rešitve ne bode!“

In molim, naj bi se zdanilo —
kot svóbode želim si dne.
Obmolkne čriček, dan znané, —
pa prosim, naj bi se zmračilo!
V zasmeh na vežbanje ženó
bedaka starega srditi,
da znal svobodo bi ceniti,
in znal, da norca vsi bijó . . .

Minevajo mladostna leta,
minula sreča, nada vzeta
v pregnanstvu v novo se budi,
na novo z dvomi me obleta
in srce s tugo mi poji:
A morda srečo še dočakam,
a morda še gorjé preplakam,
napijem v Dnipru se vodé,
oko te, družé, spet zazré?
In morda v tvoji tihi hiši
pogovor moj se spet zasliši,
s teboj, ti družé moj? . . . Bojim,
bojim sam sebe se prašati:
Če kdaj to srečo doživim?
gledal bom na Ukrajino
Li mordá že z néba
gledal bom na tebe? . . .
A tu in tam se mi dogaja,
da i solzá mi nedostaja,
da smrti prosil bi Bogá —
tóda Ukrajina ta,

Dniپر kruto-bregoviti
in ti, družę-brate,
ne pustite mi Boga
smrti poprositi!

4.

Oporoka.¹⁾

Ko umrjem, pokopljite
mene na gomili,
sredi stepe neizmerne
v Ukrajini mili:
da bo vzreti širo polje,
Dniپر in skalovje,
da bo čuti, kak deroče
mu bobni valovje!

Ko ponese z Ukrajine
daleč v sinje morje
kri sovražno . . . v istem hipu
polje in pogorje —
vse ostavim, ter se dvignem
do Boga v nebesa,
zahvalit Ga
.

Pokopljite me, vstanite,
in vezi razbijte,
in s hudobno vražjo krvjo
prostost okropite!

Mene pa v družini novi,
prosti in veliki,
ne zabite se spomniti
z nezlím tihim slovom!

5.

Dume moje, dume moje!
ve moje jedine!
ne ostavite vsaj ve me
sredi te tujine!
Priletite, modrokrile
golobice lepe,
izza Dnipra širokega
se prehajat v stepe
s temi bednimi Kirgizi!
Oni so že vbogi,²⁾
že so goli, a v svobodi
še častijo Boga.
Priletite, moje ljube!
S tihimí besedami
vas pozdravim kakor deco,
in zaplačem z vami

6.

Ne za ljudi, ne radi slave
lepo vezene in kodrave
te tužne stihe zlagam si, --
le zase, bratje vi mojí!
Lajša se mi v nesvobodi,
kedar zlagam stihe:

kakor da iz dalj od Dnipra
 slova mi letijo,
 steljejo se po papirju,
 plačejo, smejijo
 kakor deca, in mi dušo
 mojo sivo, vbogo
 radostijo. Ljubo mi je,
 ljubo mi je ž njimi,
 kot bogatemu očetu
 z otroci málimi.
 In vzradoščen in vesel sem,
 in Gospoda prosim,
 da ne bi končal v dálekem
 kraju mojih detet:
 o naj odleti do doma
 deca lahkokrila,
 in naj pravi, kak težkó je
 na tem svetu žila! . . .
 In družina srečna, tiha
 jo pozdravi vroče,
 in sè sivo, staro glavo
 ji pokima oče;
 mati pa: „Da bi ne bila
 deca se rodila!“¹⁾
 A devojka si poreče,
 „Jaz sem jo vzljubila!“

7.

Li nesvoboda, li nesreča,
 ali leta so leteča
 razbila dušo? Li nikoli

ž njo živel nisem še? V kaluži
 z ljudmi živeč nekdam okužil
 i dušo čisto sem. Ljudje pa
 (ljudje zvijačno), se smejoči,
 jo zovejo še mladoleto,
 in še nedolžno in še sveto
 in kak še neki? Vragi vi!
 in ljuti, ljuti! Vi ukrali
 v kalužo zlobno zakopali
 almáz²) moj čisti ste, dragí!
 nekdanjo mojo sveto dušo!
 Pa se smejite, nekristjani!
 Li nisem, zlobni, se med vami,
 tako ozlobil, da sedaj
 ne vem ni, sem li čist bil kdaj? "
 Ker vi iz svetega nebá ste
 med sebe vzeli me, pisati
 pogubne stihe me učili,
 težak mi kamen položili
 po sredi pota, in razbili
 ob njem, bogaboječi,
 ste moje malo in ubogo
 srce, pravično nekedaj.
 Zdaj hodim jaz brez prave poti,
 brez trde ceste . . . Toda vi,
 se čudite, da se spotikam,
 na vas, pogubo, kletev kličem,
 in plačem težko, in kot vi,
 ubogi duši se umičem,
 pregrešni duši se svojí.

8.

Za solncem oblaček hiti
rdeča krila razgrinjaje,
in solncu nežno spat veli
v sineče morje, pokriva je
z rožnoboju ga ovojem,
kakor mati dete.

Očem ljubó je; a le hip,
za hip samó se zdi,
da ti srce odpočije,
z Bogom spregovorí.

A meglá zavidna brzo
plan morjá zakrije
in oblaček rožnoboju,
a za sabo temo
siva megla porazlije,
ter s temoto nemo
žalno dušo ti ovije,
in ne veš, kam iti.
In ga čakaš, tega svita,
kakor deca mater . . .

9.

Ognji gorijo, godba svira,
zavija in plačoč zamira!
In kakor almázi¹⁾ dragí
mladostne sijejo oči,
nadeja in mladost igra
v očeh veselih. Ljubo njim,
očem negrešnim in mladim!

In vse razgraja, se smeji,
veselo raja. Meni le,
kot bi zaklet bil, zró oči,
in kradoma mi vró zolzé.
Zakaj li? Kot bi bila škoda,
da brez koristi, kot nezgoda
minula moja je mladost . . .

10.

Še vedno snivam: pod goró,
med vrbami, tam nad vodó,
je bela kočica: sedi,
kot je posedal prejšnje dni,
pred kočó sivi ded in zre
na kodrolaščka malega
vnučka-ljubčka zalega.
In vedno snivam še: vesela
iz kočé mati je dospela,
poljubi deda, dete pa
poljubi trikrat radostna,
v naročje vzame ga, grli
in nese spat; a ded sedi
in se nasmiha in potiha
vprašuje: „Kje li je gorjé?
skrbi in jad, sovragi, kje?“
In starec se pokriža verno
in tiho moli „Oče naš“.
Skoz vrbe solnce zre večerno,
in tiho gasne . . . Pade mrak..
Zasnulo vse je. Starček sam
odšel je tudi spavat v hram.

11.

Zgodi se, da starček kedaj
 ni sam ne vé, zakaj se smeje;
 in kakor bi se pomladil,
 zapoje tudi, kot umeje.
 In kakor angelj iz nebá
 nadeja jasno mu žari,
 in zvezdica, mladost njegá,
 nad njim veselo plapola.
 Kaj neki s starčkom se godi?
 Zakaj je radosten? Zató,
 ker, glejte, starček se namenil
 kaj dobrega komu storiti.
 Kaj neki in kako? Ej dobro
 je njemu žiti, čegar duša
 je dobro vajena ljubiti:
 Večkrat prijetno mu postane,
 večkrat kot zimzelen vscveti.
 Tako i včasih v temni jarek
 posije solnca svetli žarek,
 i v temni jami se zgodi,
 da travica zazeleni.

12.

Do sestre.

(Kneginji Barbari Repnini.)

Ne premišljaj mojih pesmi,
 sestra moja mila,
 pusti jih! Tako so tužne,
 žalne kot mogila!

Kaj bi slušala, kak sova
s križa se odmeva,
ko v sadovniku veselo
drobni slavček peva?

Meni s tabo, draga sestra,
skupaj ni hoditi!
Moje solnce je za meglo,
tvoje v polnem sviti.

Naj cvetó ti tvoji cveti
v vek na tvoji poti,
naj se tvoje cvetne vesne
veter, mraz ne loti!

Bodi sreča, ki iz mala
mene ni ljubila,
t^uebi zvesta in prijazna,
t^usestra moja mila!

13.

San.

(Märku Vovčku.)¹⁾

Na panščini pšenico žela,
vtrudila se je; ni spočit
odšla si h kopi, odhitela
Ivana sina je dojit:
povito dete je kričalo
za snopom v senčici hladní.
Razvila ga je, podojila,
grlila ga, in kakor san
nad njim sloneč je zadremala.

In sniva se ji: sin Ivan –
 postave lepe in bogat,
 ne sam na svetu, a ženát,
 prostost uživa, ker i sam
 že ni več panski, a svoboden,
 in na veselo lastno polje
 hodita v dveh pšenico žet,
 a deca nosi tja obed . . .
 In nasmehnila se je reva . . .
 Vzbudila se – ničesar ni!
 V Ivana zrla, ga pobrala,
 nato lepo povila ga,
 in da dožela bi do kraja,
 še kopo je nažet odšla –

14.

Večer.

(Lazarevskemu.)

Sadovnik višnjev poleg kočé,
 hrošči nad višnjami brenčé,
 orači s plugi se vrsté,
 dekleta pevajo idoče,
 večerjo materę hladé.

Družina sede poleg kočé,
 večerna zvezda zablesti,
 večerjo krog podaje hči,
 a mati jo učiti hoče,
 pa slavček ji ne dopusti.

·H počitku mati zdaj ob koči
 otroke male položi,
 ·še sama poleg njih zaspi.
 Vse tiho. Le dekleta v noči
 in slavček še utihnil ni . . .

15.

·Čemu so obrvi črne
 in oči mi črne?
 ·Čemu leta mi mladostna,
 dekliška, radostna?
 ·Moja leta, leta mlada
 marno mi bežijo,
 ·oko plače, črne obrvi
 ·od vetra bledijo.
 Srce vene, v svetu hira
 kakor ptička v ječi.
 ·Čemu meni je lepota,
 ko je nimam v sreči?
 Težko meni je, siroti,
 na tem svetu žiti:
 ·domačini -- so kot tujci,
 ni s kom govoriti.
 Ni ga, da bi me poprašal,
 ·kaj oko mi joče,
 nimam komu razodeti,
 ·česa srce hoče,
 kaj da srce kot golobka
 noč in dan tuguje;
 nihče njega ne popraša,
 :ga ne zna, ne čuje.

Tuje ljudstvo ne vprašuje, —
 a čemu vprašati?
 Naj sirotica le plače,
 ter naj leta trati!
 Plakajte oči in srce,
 dokler ne zamrete,
 še glasnejše, še tužnejše
 da bi vetri čuli,
 da odnesli glas bi, silni,
 tja čez sinje morje
 počrnelemu slepivcu
 v ljuto môrno gorje!

16.

Veter bujni, veter bujni!
 ti z morjem govoriš,
 vzbudi ga, zaigraj ž njim,
 vprašaj sinje morje:
 ono vé, kje moj je mili,
 ker ga je nosilo;
 in pové ti sinje morje,
 kam ga odložilo.

Če je ljubčka utopilo,
 razbij sinje morje!
 milega iskat odidem,
 utopim svoje gorje.
 Ko ga najdem, ga objamem,
 na srcu omedlejem.
 Tedaj, val, me nesi z milim,
 koder veter veje.

Če je mili onstran morja, —
 znano ti je, vetrič:
 kod on hodi, kaj on dela,
 ker ti ž njim se meniš.
 Ako plače, i jaz plačem;
 ako ne pa pojem;
 če je umrl črnoobrvi,
 tudi jaz umrjem.

Tedaj nesi mojo dušo
 tja, kjer moj je mili;
 kot rdečo me kalino¹⁾
 postavi na mogili!
 Lažje bo na tujem polji
 sirota ležala:
 ker nad njim bo njega mila,
 kot cvetica stala.

In kot cvetka in kalina
 bom nad njim cvetela,
 da ljudje ne bi teptali,
 tuje solnce peklo.
 Na večer bom žalovala,
 zjutraj pa jokala;
 solnce vzide, vtrnem solze,
 nihče ne bo videl.

Veter bujni, veter bujni!
 ti z morjem govoriš,
 vzbudi ga, zaigraj ž njim,
 vprašaj sinje morje! . . .

17.

„Nočem poročiti se,
nočem se ženiti,
nočem jaz v zapečku tesnem
dece si gojiti.

Nočem, nočem, ljuba mati,
za plugom hoditi,
oksamitovih županov¹⁾
po polju nositi.

Pojdem pa in se odružim
s svojim vernim drugom,
s slavnim otcem zaporoškim,
in z Velikim Lugom.²⁾

Na Hortici pri materi
dobro mi bo žiti,
v oksamitu mi hoditi,
med in vino piti!“

Odšel kozák nerazumni,
slave si iskát je,
ostala je kot sirota
postarana mati.

Oj pomnila je v nedeljo,
ko je jela jesti:

„Ni ga mojega Ivana,
in o njem ni vesti!“

Ne čez dve, čez tri leta,
ne čez štiri leta
vrne se naš Zaporožec
kot bolnik iz sveta,

ves raztrgan in zakrpan
 v hišo kot pokveka.
 To je tebi Zaporožje
 in nesrečna mati!
 Ni ga, da bi ga pozdravil,
 ni mu s kom tožiti:
 treba bilo se za mlada
 treba bi ženiti.
 Zdaj so prešla ona mlada
 in vesela leta,
 nima s kom ohlajenega
 srca več ogreti,
 in ga ni, ki bi ga srečal,
 peč bi mu zakuril,
 in ga ni, da bi mu vode
 čašico ponudil!

18.

Zimzelen pri brodu v vrtu
 več se ne pomlaja;
 kaj, da deklica po vodo
 k brodu ne prihaja?

Na vrtiču zraven plota
 posahnniti hoče
 hmelj zeleni, — ne prihaja
 deklica iz koč.

Na vrtiču zraven broda
 vrba je klonila;
 črnoobrva je vzdihnila,
 težko je vzdihnila.

Plače, toži, kot ujeta
ribica bori se . . .
a nad njo, mladenko zorno,
hudóbnež smeji se.

19.

Oj ne pije piva, meda,
ne pije vodé,
pridružilo se čumaku')
v stepi je gorjé.

Obolela mu glavica,
obolel život,
čumak je padel ob vozu,
je padel na pot.

Iz Odese slavne kugo
odnesli s sabó;
pustili so tovariša,
gorjé mu hudó!

Njega voli tam pri vozu
potrti stojé;
a iz stepe širne vrani
do njega leté.

„Oj ne kljuvajte mi vrani
čumaškega trupa:
nakljuvavši se, končate
poleg mene skupa.

Oj letite moji vrani,
moji sivokrili,
do očeta, da za mano
službo bi služili,²⁾

in za mojo grešno dušo
psalter bi čitali,³⁾
mladi devi pa recite,
da bi ne čakala!“

20.

Oj, umrl mi stari oče
in stara je mati,
in ga ni, da prav bi mogel
meni svetovati.

. Kaj mi je na sveti
siroti začeti?
Li na tuje iti,
li doma tožiti?

Oj odidem v gaj zeleni,
ruto usadim:
če vskali mi moja ruta,
dom si izvolim.

Pride mili v mojo hišo..
v dom gospodovat;
ako ne, tedaj odidem.
sreče si iskat.

Ona rutica vskalila
v gaju je zelenem;
ta devojka sirotica
v težki službi vene!

21.

Poteptala stezico
sem čez jar,¹⁾
tja čez goro, srčece,
na bazar.²⁾

Prodajala kozakom
žemljíce,
izkupila, srčece,
petice.

Dva beliča, dva beliča
zapila,
za kopejko dudarja³⁾
najela.

Zaigraj mi, dudar ti
na dudo,
da pozabim, da pozabim
svojo tugo!

Taka-le devojka sem,
taka sem!
Snubi mene, srčece, —
pridem ven!

22.

bogata sem,
tudi lepa sem,
a ga nimam ljubega,
prenesrečna sem!

Težko, težko v svetu žiti,
pa nikogar ne ljubiti,
oksamitove župane
samki mi nositi!

Zaljubila bi se,
omogućila bi se
s črnoobrvo siroto,
a ne dovolé!

Oče, mati ne spé,
na straži stojé
v vrtu sami se sprehajat
meni ne pusté!

A če pusté, le ž: njim,
le s pregrdim starím,
z neljubim mojim bogatim,
z mojimi sovragom zlim! :

23.

Teče voda v sinje morje,
ven pa ne izteče,

išče kozak svoje sreče,
 toda ni je sreče.
 Šel kozak je v daljne kraje,
 igra sinje morje,
 igra srce mu kozaško,
 a dumka govori:

„Kam li greš, si li pomislil?
 Komu si zapustil
 staro mater in očeta
 in devojko mlado?
 Na tujini teh ljudi ni,
 težko tam je žiti!
 in ne bo ti s kom jokati,
 ni s kom govoriti!“

Sedi kozak onstran morja, —
 igra sinje morje.
 Misli: sreča me doteče, —
 srečalo me morje.
 A žerjavi leté dalje
 k domu v trumi črni.
 Plače kozak, ker vse ceste
 so zarastli trni.

24.

Trije poti.

Oj trije široki poti
 skupaj so trčili:
 z Ukrajine se na tuje
 bratje razkropili;

zapustili staro mater, –
ta zapustil ženo,
drugi sestro, a najmlajši
devo zaročeno.

Stara mati je vsadila
tri jesene v polji,
mlada žena zasadila
visoko topolo,
tri javore je vsadila
sestrica v dolino,
a devojka zaročena
rdečo je kalino.

Jeseni niso se prijeli,
topol je vsahnila,
javorji so posahnili,
zvenela kalina:
bratje niso se vrnili,
stara mati joče,
žena joče z otročiči,
v kotu mrzle kočē;
sestrá joče, po tujini
tužna bratov išče,
devo pa nesó umrlo
na pokopališče . . .

Bratje niso se vrnili,
v svetu so ostali,
in trije široki poti
trnje so pognali.

Perebendja.¹⁾

Perebendja, stari, slepi, —
 kdo ne zna kobzarja?
 On po vsej deželi hodi
 pa na kobzo vdarja.
 Godca vsi ljudje poznajo,
 mu delé darove:
 žalost mórno jim razganja, —
 svoje pa ne more.
 Tam pod plotom sivi revež
 danuje, nočuje, —
 nima v svetu lastne kočé,
 sreča zla raduje
 nad postarano se glavo, —
 a on ne zdihuje!
 Sede mirno in zapoje:
 „Oj ne šumi, luže!“
 Ko dopoje, se domisli,
 da je sam sirota,
 in globoko, tužno vzdihne
 sedeč poleg plota.

Tak je torej Perebendja,
 stari in otožni!
 Zdaj o „Čalem“ pesem poje,
 o „Grlici“ poje,
 a na pašniki z dekleti
 „Gricja“ in „Vesnjacko“,
 a z mladeniči v gostilni

„Srbina“, „Krčmarko“,
 a z ženatimi na gostih
 (kjer je, tašča kruta),
 o topoli, zli usodi,
 a potem „U gaju“.
 Na bazarju o „Lazarju“,
 in, da boste znali,
 težko — žalostno zapoje,
 kak so Sič razdjali.

Tak je torej Perebendja,
 stari in otožni!
 Zdaj zapoje, se nasmeje,
 zdaj pa solze toči!

Veter veje in zavija,
 krog po polji raja, --
 na gomili kobzar sedi
 in na kobzo vdarja.
 Stepa krog njegá, kot morje-
 široko, sineva;
 za gomilo je gomila,
 a tam — on sameva.
 Sive brke in čuprino³⁾
 veter mu razveva;
 pa postaja in posluša
 kak kobzar prepeva,
 kak srce se smeje, oči rosé slepe . . .
 posluša, zaveje . . .

Starec se je skrik
 v stepi na gomili, da bi ga ne vzrli,
 da veter po polju bi slova razpršil,

da bi ljudje ne čuli, ker to je božje slovo;
 in srce po volji z Bogom govori,
 in srce ščebeče Gospodovo slavo,
 a dumka kraj sveta na oblaku hiti.
 Kakor orel sivokrili leta in se širi,
 da višnjevo s krili prebija nebó;
 na solncu spočine ter ga povprašuje,
 kje ono nočuje, kak vstaje onó?
 Prisluškuje morju, kaj neki govori;
 vprašuje črno goro: zakaj le molči?
 In v novo spé na nebo, ker gorjé je na zemlji,
 ker na nji, široki, še kotiča ni
 onemu, ki vse zna, njemu, ki vse čuje;
 kaj morje govori, kje solnce nočuje,
 nikdo mu na svetu prostora ne dá!
 On sam je med njimi, kot solnce visoko,
 ki svet ga pozná, ker ga nosi zemljá.
 A če bi le čuli, da on na gomili
 sam samcat prepeva, z morjem govori,
 iz božjega slova bi se norčevali,
 ga norca nazvali, od sebe pregnali:
 „Naj hodi po morji!“ bi rekli mu vsi..

Dobro, moj kobzar preljubi,
 dobro svet ti sodiš,
 da prepevat – se zgovarjat.
 na gomilo hodiš!
 Oj je hodi, moj golobček,
 dokler ne zasnuje
 tvoje srce, in prepevaj,
 da te ljud ne čuje!

A da te ne zapustijo,
 zabavaj jih, brate!
 „Skači vraže, kot pan ukaže:
 na tem on bogat je.“³⁾

Tak je torej Perebendja,
 stari in otožni!
 zdaj zapoje tužno pesem,
 pa o svatih kroži.

26.

Kalina.

„Zakaj mi hodiš na gonilo?“
 Je skrbna mati govorila:
 „Zakaj li plačeš tja idoč,
 zakaj grliš mi pozno v noč,
 golobka moja, sivokrila?“
 – „Tak, mama, tak!“
 Še je hodila,
 čakala mati je plačoč.

Otrov-trava na gomili
 v noči cvet poraja:
 a devojka zaročena
 kalino zasaja,
 in s solzami jo zaliva,
 pa Gospoda prosi:
 „Pošlji, Bože, dežja v noči
 sin pa drobne rose,

da se mi kalina prime
 ter požene veje:
 morda z onega sveta mi
 mili sem dospeje.
 Gnezdece mu lično spletem;
 skupaj v nočni tmimi
 bova tukaj ščebetala
 v gnezdu na kalini,
 plakala in ščebetala,
 tiho se menila,
 a zarana vkup se bova
 v oni svet vrnila.“

Se kalina je prijela,
 veje je zgrnila
 in tri leta na gomilo
 deva je hodila.

Že v četrto otrov-trava
 cvete v nočni tmimi,
 a devojka bridko plače
 govoreč kalini:
 „Oj široka, oj visoka
 kalina mojá!
 ne z vodo pred solničnim vshodom
 ti zalivana!
 široke solzne reke
 te močile so,
 ki jih zlobne govorice
 porodile so.
 Preziravno le družice
 na družico zró,

·preziravno na kalino
 ·rdečo mojo zró:
 ·glavo mi povij sočutno
 z roso jo izmij!
 in s širokimi me solncu
 vejami zakrij!
 Najdejo me -- in s posmehom
 mene zagrebó,
 tebi pa košate veje
 ·deca oberó.

·V prvem svitu je na skali
 ptica ščebetala,
 pod kalino pa je deva
 ·spala -- ni več vstala;
 ·utrudila se je mlada,
 na veke spočila.

Izza gomil je solnce vstalo,
 radostni vstali so ljudje;
 a mati celo noč ni spala,
 z večerjo hčere je čakala,
 ·čakaje lila je solzé.

27.

Topola.¹⁾

Po dobri veter vije,
 čez poljano hruje,
 kraj poti topolo vitko
 k zemlji pripoguje.

Stas visoki — list široki —
 čemu zeleneje?
 V krogu polje, kakor morje
 široko sineje,
 Čumak ide, tja pogleda,
 glavo k zemlji skloni;
 pastir rano gre s piščalko,
 sede na gomilo,
 krog ozré se — srce mre mu:
 v daljo, ni rastline!
 Ona sama, kot sirota
 na tujini, gine!

Kdo vzgojil je tanko, vitko,
 da v stepi propade?
 Potrpite, vse povem vam,
 čujte, deve mlade!

Deva je črnoobrva
 kozaka vzljubila,
 ga vzljubila — ni branila:
 šel je in — prominil.
 Ko bi znala, da pusti jo,
 ne bi ga ljubila;
 Ko bi znala, da promine,
 ne bi ga pustila;
 ko bi znala, ne hodila .
 pozno bi za vodo,
 ne bi stala do polnoči
 z milim tam pod vrbo,
 ko bi znala! . . .

I to zlo je, —
 že v naprej to znati,
 kaj na svetu nas zadene . . .
 Devojke, ne znajte!
 po usodi ne vprašajte!
 Srce vé pač samo,
 koga ljubi. Naj le vene,
 da bo zakopano!
 Ker ne dolgo, črnoobrve,
 in ve, črnooke,
 belo ličce vam bo rdelo,
 ne dolgo, devojke!
 Do poludne, pa uvene,
 obrvi zbledé vam . . .
 Ljubite se, ljubite se,
 kakor srce vé vam.

Zaščebeče slavček drobní
 v logu na kalini,
 mlad kozak vesel pripoje
 doli po dolini.
 Poje si, dokler iz hiše
 mu ne pride mila;
 a tedaj jo brž poprašá:
 „Te je mati bíla?“
 Postojita, govorita,
 drobní slavček poje;
 slušata, se poslovita —
 oba dobre volje.
 Nihče tega ni uzrl,
 nihče je ne vpraša:
 „Kje si bila, kaj storila?“

To vé ona sama.
 Ž njim se ona je ljubila,
 a srce medlelo:
 slutilo je zlo, izreči
 pa ga ni umelo.
 Ni izreklo, in samotna
 noč in dan tuguje,
 kot golobka brez goloba,
 a nikdo ne čuje.

Drobni slavček več nad vodo
 v logu ne ščebeče,
 ne prepeva črnoobrva
 pod vrbo stoječa.
 Ne prepeva; kot sirota,
 v svetu tem beduje.
 Oče, mati sta brez ljubčka
 kakor ljudstvo tuje.
 In brez ljubčka solnce sveti —
 se kot vrag posmiha;
 vse brez ljubčka je gomila . . .
 in srce usiha!

Mine leto, mine drugo,
 a še ni kozaka;
 ona sahne kot cvetica, —
 nihče je ne praša.
 „Kaj, da veneš, hčerka moja?“
 mati ni prašala,
 in bogatemu jo starcu
 skrivši jo oddala.
 „Idi, hčerka!“ pravi mati,
 „kaj boš samovala!“

On je bogat, sam je v hiši,
 boš gospodovala!“
 — „Nočem tam gospodovati,
 jaz ne pojdem, mama!
 z robci,²⁾ ki sem jih dobila,
 pusti mene v jamo!
 Zapojó naj popi, ter naj
 zaplakó družice;
 lažje v krsti bo ležati,
 kot ga zreti v lice!“

Ni slušala stara mati,
 delala, kar znala;
 vse je zrla črnoobrva,
 sahla je, molčala.
 Šla je v noči k vražarici,
 da bi ji vražila:
 bo li dolgo na tem svetur
 še brez ljubčka žila?
 „Botra ljuba, golobica,
 mati, srce moje,
 dej povedi mi resnico,
 kje zdaj ljubček moj je;
 li živ, li zdrav, me li ljubi,
 me li več ne pomni?
 reci, kje je, in za njim svet
 preletim ogromni!
 Ljuba botra, dej, povej mi.
 ako veš, ker mati
 moja hoče me za ženo
 možu starcu dati.

Oj, nikar srcá učiti,
 njega kdaj vzljubiti!
 Utopila bi se — dušo
 mi je žal gubiti!
 Če ni živ črnoobrvi,
 stori, srce moje,
 da domov se več ne vrnem . . .
 težko mi, hudó je!
 Starec čaka s starejšini . . .
 dej povej mi srečo!“
 — „Dobro, hčerka! Odpočij si!
 stori, kar porečem!
 Sama kdaj sem samovala,
 in bridkost skusila;
 prešlo je, ljudem pomoči
 sem se naučila.
 Za usodo tvojo, hčerka,
 sem predlanskim znala,
 in predlanskim že ti zeli
 v to sem poiskala.“

Šla je starka in posodo
 vzela je s police.
 „Tu ná, vzemi tega čuda!
 Pojdi do krnice!
 Predno petelin zapoje,
 z vodo tam umij se,
 in popij te zeli malo,
 tuga izgubi se.

Popij — beži kot mogoče;
 če bi kaj kričalo,

ne ozri se, dokler prideš,
 kjer si se ločila.
 Odpočij si: a ko bode
 mesec sredi neba,
 pij še enkrat; če ne pride, —
 v tretje piti treba.
 V prvo pila -- spet boš taka,
 kot si bila lani;
 v drugo pila — sredi stepe
 konj z nogò udari.
 Ako še živi tvoj mili,
 brzo k tebi dojde.
 A pri tretjem pitju, draga!
 ne prašuj, kaj bode!
 Pa še, čuješ, ne križaj se,
 ker bi šlo pod zlo ti.
 Zdaj pa pojdi in po lanski
 se oglej lepoti.“

Vzela zel, se poklonila:
 „Hvala botra draga!“
 Šla je vun: „Bi šla, ne bi šla?
 ne več, — ni do praga!“
 Šla, umila se, napila,
 skoraj omedlela;
 v drugo v tretje, — kot zaspana
 v stepo je zapela:

„Plavaj, plavaj, moj labudič,
 tja po sinjem morju!
 Rasti, rasti mi, topola,
 više, više gori!

Zrasti vitka in visoka
 gori do oblaka:
 prašaj Boga: li dočakam
 ljubčka, ne dočakam?
 Rasti, rasti in pogledi
 tja za sinje morje:
 onostran je moja sreča,
 tostran je le gorje.
 Tam kje mili, črnoobrvi
 se po polji šeta,
 jaz pa plačem, leta tratim,
 in ga pričakujem.
 Reci njemu, srce moje,
 da se ljud mi smeje!
 reci njemu, da umrjem,
 ako ne dospeje!
 Sama hoče mene mati
 v zemljo pokopati . . .
 A kedó ji bo glavico
 hotel negovati?
 kdo postreže jo, popraša,
 v starost ji pomože?
 Mama moja, sreča moja!
 Bože, mili Bože!
 Ozri se, topola moja!
 če ga ni, vzihteti
 hočepi rano, da me nihče
 ne bo mogel zreti.
 Rasti srce --- topolica,
 više, više gori!
 Plavaj, plavaj mi, labudič,
 tja po sinjem morju!

Tako pesem črnoobrva
 v stepo je zapela.
 Zel je čudo izvršila —
 topol je postala.
 Ni domov se več vrnila,
 ljubega še čaka;
 tanka, vitka in visoka —
 Gori do oblaka.

Po dobri veter vije,
 čez poljano hruje,
 kraj poti topolo vitko
 k zemlji pripogoje.

28.

Z a č a r a n a.

Grmi in vzdihla Dniiper široki,
 srditi veter krog buči,
 vpogiba vrbe v tla visoke,
 valove v gore valovi.
 In blede mesec je na svodi
 izza meglâ pogledoval,
 kot čoln na morja sinji vodi
 se dvigal in pogrezoval.
 Petelin v tretje ni še peval,
 nihčé nikjer glasu ni dal,
 le v gaju sov je klic odmeval
 in jasen kdaj je zaječal.

V takem času tam pod goro
 blizu tega gaja

nekaj nad vodo črni se,
 nekaj tam beli se.
 Morda matere rusalka ¹⁾
 hoče poiskati
 morda pa kozaka čaka,
 v smrt če šegetati.
 Ne, rusalka tam ne hodi:
 le devojka blodi,
 kot začarana ne zna ni,
 kaj jo todi vodi.
 Čarnica je naredila,
 da bi manj tarnala,
 da hodeč bi o polnoči
 spala in čakala
 v polju mladega kozaka,
 ki je v svet odrinil.
 Obetal je, da se vrne,
 morda je prominil!
 Niso se oči kozaške
 s kitajko ²⁾ pokrile,
 ličec belih niso solze
 devine umile.
 Orel mu oči izpil je,
 daleč v tujem polji,
 telo belo volk je snedel,
 taka mu usoda!

Zaman noč na noč devojka
 njega pričakuje . . .
 črnoobrvi se ne vrne
 in je ne pozdravi,
 ne razplete dolge kite.

robca ne zaveže
ne na postelj — v trdo krsto
kot sirota leže!

To je nje usoda . . . O, Bože moj mili!
Zakaj li kaznuješ mladenko takó?
Zato, ker tak verno ona vzljubila
oči je kozaške? . . . Odpusti ji to!
Koga li naj ljubi? Ni otca, ni majke:
sama kot ptička je v daljni zemlji.
Pošljí Ti ji srečo — ona je mladenka —
ker ljudstvo se tuje nji le smeji. —
Je kriva golobka, da goloba ljubi?
Je kriv li golob, da ga sokol je ubil?
Tuguje, grli, v belem svetu beduje,
in leta in išče, misli — je zablodil.
Presrečna golobka: visoko vzletuje,
do Boga zleti — milega prosit.
Kogá pa sirota — koga poprašuje?
In kdo ji pové, kje mili nočuje,
in kdo li to vé: li v temačnem gaju,
na bistrem Dunáju li konja poji?
Li, morda, se z drugo, se z drugo že ljubi,
nje, črnoobrve zabiti želi? —
Oj, ko bi dobila si orlova krila,
za sinjem pač morjem kje našla bi ga:
ljubila bi živega, ljubo zadušila,
k neživemu v jamo pa temno bi šla!
Ljubeče srce se ne mara deliti,
ono noče takó, kakor Bog nam nudi:
ono noče žiti in noče tožiti.
„Tuguj!“ pravi dumka,³⁾ — z žalostjo polni.

O, Bože moj mili! to je Tvoja volja.
Taka nje je sreča, taka nje usoda!

Ona le hodi, iz ust ni slova, –
široki Dniiper ne šumori;
razbivši veter črne oblake,
kraj morja legel je spočit,
a z neba mesec mirno sije,
na gaj in vodo žarke lije.
Krog kot v ušesu vse molči . . .
Kar, čuj -- iz Dnipra priveslali
otroci majhni so smeje.
„Pojdimo gret se!“ zakričali.
„Že vzšlo je solnce!“ (Vse so nagé
in dolgokite, pač deklice.)

„Ste li vse tukaj?“ kliče mati:
Pojmo večerje si iskat.

Poplešimo, poigrajmo
in pesemce si spevajmo:

„Uh! uh!

slamnati duh, duh!

Mati me je porodila,
nekrščeno izložila.

Naš meseček!

naš golobček!

pridi, pridi k nam večerjat:
pri nas kozak je v srpičju,
v srpičju, v trstičju,
srebrn prstan on ima;
mlad je in črnoobrven; –
včeraj našle smo ga v gaju.

Sveti dolgo v čistem polji,
 da poplešemo po volji!
 Dokler čarnice priletijo,
 petelini se oglasijo,
 sveti nam! . . . Tam nekaj hodi,
 tam pod dobom nekaj blodi!
 Uh! uh!
 slamnati duh, duh!
 Mati me je porodila,
 nekrščeno izložila“.

Smejale so se nekrščene . . .
 odzval se gaj je; šum in vik,
 hrumé kot orda. Kót zbesnele,
 leté do doba . . . neha krik . . .
 Pomiré se nekrščene,
 tja zrejo blesti se,
 nekaj pleza gor po deblu
 do samega vrha.
 O to ona je devojka,
 ki je v snu blodila,
 takó - le čarovnica
 ji je naredila!
 Vrh drevesa na vršiču
 obstoji . . . v srce jo kolje!
 V krog ozre se na vse kraje,
 pa odleze doli.
 Okrog doba so rusalke
 je molčé čakale;
 zgrabile so jo, nesrečno,
 ter jo šebetale.

Dolgo, dolgo se lepoti
 njeni so čudile . . .
 V tretje peli petelini –
 v vodo so skočile.
 Zaščeбетal vran je črni,
 na goro leteči;
 zakukala kukavica
 na doбу sedeča,
 zaščeбетal drobni slavček, –
 mesec šel za gaj je;
 zarja izza gore vstaje, –
 kmet gre prepevaje.
 Gaj črni nad vodo, kjer so
 Ljahi kdaj hodili,
 zasinele so nad Dniprom .
 visoke gomile;
 šel šelest je po dobravi,
 vrbe šepetajo,
 a devojka spi pod dobon
 pri cesti ob gaju.
 Spala je, ni kukavice
 kukati ni čula,
 štela ni, li dolgo žiti . . .³⁾
 Dobro je zasnula.

A v tem času iz dobrane
 sem kozak prijaše;
 pod njim trudni vrani konjič
 jedva prestópa še.
 „Truden si, tovariš! danes
 si odpočijeва:

blizu hiša je, kjer duri
 nama odpre deva.
 A morda je že odprla
 drugemu – ne meni . . .
 brže konjič, brže konjič,
 podvizaj, ljubljeni!“

Utrudil se konj je vrani,
 ide, se spotakne,
 kot da kača se ovije
 krog srca kozaku.
 „Tamkaj dob stoji kodravi . . .
 Ona! Bože mili!
 Glej, zaspala je čakaje
 moja sivokrila!“
 Pustil konja, k nji pristopil:
 „Bože ti moj, Bože!“
 Kliče jo, jo poljubuje . . .
 Nič več ne pomože!
 „Zakaj so li razločili
 oni mene s tabo?
 Zakrohoče, zadrvi se
 proti dobu z glavo!“

Gredó dekleta žet na polje,
 in kot vselej, pojo idoče,
 kak je spremila mati sina,
 kak bíl Tatar se je v noči,
 Gredó pod dobom zelenim:
 konj oprežen tam stoji,
 a zraven njega zoroleten
 kozak in devojka leži.

In radovedne (kakor znano),
 ostrašiti oba hoté,
 videč pa, da sta ubita,
 vse preplašene brž zbežé.

Zbrale so se družice,
 solzice otirajo;
 zbrali so se drugovi,
 in jamo kopajo;
 prišli popi so s banderi
 zazvonili zvoni,
 pokopali ju slovesno,
 kot gre, po zakoni.
 So nasuli tam ob poti
 dve gomili v žitu,
 a ga ni, ki bi poprašal,
 zakaj sta ubita?
 Zasadili nad kozakom
 javor so in jelo,
 a nad glavo so devojke
 rdečo kalino.

Priletava kukavica,
 in nad njima kuka,
 priletava drobni slavček,
 vsako noč ščebeče;
 peva, peva in ščebeče,
 dokler mesec vzide,
 dokler zbor rusalk iz Dnipera
 gret se zopet pride. --

29. a

Ivan Pitkova.¹⁾

1.

Za davnih dni — so v Ukrajini
topovi grmeli;
za davnih dni — Zaporožci
vladati umeli!
vladali so, dobivali
slavo in svobodo.
Minulo je, ostale so
gomile na polji!
Visoke so te gomile,
kjer leži spočito
kozaško belo truplo
v kitajko povito.
Visoke so te gomile,
kot gore črnijo,
in z vetrovi o svobodi
skrivši govorijo;
priča slave, dedov vlade
se zgovarja z vetrom,
a vnuk koso nese v roso,
za njimi prepeva.
Za davnih dni — v Ukrajini
zlo je kraljevalo,
žalost v krčmi z medom, žganjem
se je zalivalo.
Nekdaj bilo je prijetno
žiti na Ukrajini — —

Spomnimo se! Morda srce
malo odpočine.

2.

Črn oblak izza Limana²⁾
svod in solnce krije,
sinje morje kot zverina
besno vré in vije.
Dnipru grlo je vtopilo.
„Le naprej, drugovi,
v bajdake brž! Morje vreje,
pojdimo se šetat!“

Prihrumeli Zaporožci,
s čolni Liman vkrili.
„Šumi morje“ so zapeli,
vali se spenili.
V krog valovi kakor gore:
ni zemlje ni néba.
Srce bije, a kozaku
ravno tega treba!
Plovejo prepevajoči;
galeb plašen blodi,
spred pa otaman krmuje
kamor ga pot vodi.
Se sprehaja vdolž po brodu,
ljulka mu vgasuje,
pogleduje zdaj sem zdaj tje, —
delo odkazuje.
Zavihavši črne brke,
za uho čuprino,³⁾
sname šapko; brode vstavi:

„Naj sovrag pogine!
 Ne v sinopo, otamani,
 gospodje, molodci, *)
 a v Carigrad do sultana
 poveslamo v gosti!“
 — „Dobro, batko otamane!“
 v krog je zagrmelo.
 „Bog vam plačaj!“

Nadene šapko.

V novo je vskipelo
 sinje morje; vzdolž po brodu
 vnovó nadzoruje
 otaman in na valove
 nemo pogleduje.

:29. ib

Tarasova noč.

Na razpotju kobzar sedi
 in na kobzo svira;
 krog mladeniči, dekleta —
 mak takó vzcveteva.
 Igral kobzar in izpeval,
 s slovi je govóril,
 kako Moskal, Orda¹⁾, Ljah se
 je s kozaki bóril;
 kak se zbirali seljani
 so v nedeljo rano;
 kak kozaka pokopali
 v zeleni dobravi.

Igra kobzar in izpeva,
tak, da zlo se smeje:

„Bila nekdam Hetmanščina,
a se več ne vrne;
nekdam smo mi panovali,
a že več ne bomo . . .
Te kozaške slave nikdar
zabili ne bomo!

Ukrajina, Ukrajina!
mamka moja mila!
kedar spomnim se na tebe,
srce mi ovene!

Kam se delo je kozaštvo,
rdeči kam župani?²⁾
Kje je sreča in svoboda,
bunčuki³⁾, hetmani?

Kam se delo je? Zgorelo!
Ali je vtopilo
sinje morje tvoje gore,
visoke gomile?

Molčé gore, vreje morje,
tožijo gomile,
a kozaški deci krute
vladajo zdaj sile!

Morje vrí! molčite gore!
rajaj veter v polju!
plači le, kozaška deca!
to je vsoda tvoja!

„Vstal oblak je od Limana,⁴⁾
drugi pa iz polja:

zatožila Ukrajina –
 ta ji je usoda!
 Zatožila, zaplakala,
 kakor deca mlada.
 Nihče noče je rešiti,
 kozaštvo propada,
 gine slava domovine,
 kam se deti nima:
 nekrščena nam dorašča
 kozaška mladina,
 pokopavajo brez popa,
 brez porok živijo;
 judom vera je prodana,
 v cerkev ne pustijo!
 Kakor kavke krijó polje,
 Ljahi, uniati
 naletujejo in nihče
 noče svetovati.
 Se odzval je Nalivajko³⁾ --
 padla je kravčina!
 Se odzval kozak Pavljuga⁵⁾ --
 i on je prominil.
 Se odzval Taras Trjasilo³⁾
 z grenkimi solzami:
 „Bedna moja Ukrajina,
 od Ljahov steptana!“

Se odzval Taras Trjasilo
 vero reševati,
 se odzval je orel⁶⁾ sivi,
 ter dal Ljahom znati!

Se odzval je pan Trjasilo :
 „Konec tožbi vsaki!
 le pojdimo, pani bratje,
 bijmo se s Poljaki!“

Že se tri dni in noči tri
 pan Trjasilo bije;
 od Linana do Trubajla⁶⁾)
 trup poljano krije.
 Obnemogel je kozaček,
 težko je zatožil,
 a hudobni Konecpoljskij⁷⁾)
 silno se vzradóstil;
 sklical šlahto vso jo skupaj,
 da bi jo pogóstil.
 I Taras je zbral kozake
 in jih sveta prosil:
 „Otamani, tovariši,
 bratje, deca mila,
 dajte meni svetovati,

Vražji Ljahi se gostijo,
 naše vrtoglavje.“
 – „Naj se le gostijo dalje,
 pirujó na zdravje!
 Le naj pirujó prokleti,
 dokler solne zajde,
 a noč — mati dá nam sveta:
 Kozak Ljaha najde.“

„Leglo solnce je za goro,
 zvezde zasvetijo,

a kozaki, kakor megla,
 Ljahe obstopijo.
 Ko je mesec sred nebá stal,
 topi zagrmijo;
 probudé se Ljaški-panki⁸⁾ —
 kam naj odbežijo?
 probudé se Ljaški-panki,
 toda niso vstali:
 vžšlo je solnce, Ljaški panki —
 v vrsti so ležali.

„Kot krvavordeča kača
 nese Aljta⁹⁾ vesti,
 vabi črne vrane s polja
 Ljaške-panke jesti.
 Prileteli črni vrani,
 velmožne budili;
 zbrali so se vsi kozaki,
 k Bogu pomolili.
 Krokali so črni vrani
 oči kljuvajoči;
 pozapeli so kozaki
 pesem one noči,
 one noči so krvave,
 ki je slavna bila
 za Tarasa in kozaštvo,
 Ljahe je pobila.

„Gor nad rečko v čistem polju
 gomila črneje;
 kjer je kri kozaška tekla,
 trava zeleneje.

Črn vran sedi na gomili
in od glada krače . . .
Pomni kozak Hetmanščine,
spomni se, zaplače.“

Tužni kobzar je umolknil:
roke ne svirajo;
krog mladeniči, dekleta
solze otirajo.
Šel je kobzar po ulici,
kak od tuge udarja!
krog mladina počenjaje,¹⁰⁾
on pa izgovarja:

„Naj bo tako! kaj li reči?
sedi deca le pri peči,
a jaz tuge v krčmo idem,
tam se s svojo ženko snidem,
ženko hočem pogostiti,
a sovrage sramotiti.“

30.

Do Osnovjanenka.¹⁾

Grmijo pragi,²⁾ mesec vstaja,
kakor vselej vstal je . . .
Ni več Siči, i on pal je,
ki poveljeval je!
Ni več Siči, tanko bičje
Dniper povprašuje:

„Kam odšla je naša deca,
kodi zdaj piruje?“
Čajka³⁾) plavajoča škriplje,
kot po deci plače;
solnce greje, veter veje
na stepe kozaške.

Krog po stepi so gomile
ter prašujejo
tužne vetra: „Kje zdaj naši:
gospodujejo?
vladajo, pirujejo:
Kod ste se mudili?
Vrnite se, glejte žita,
ki so se sklonila,
kjer so vaši konji pasli,
trava je šumela,
kjer je kri tatarska, ljaška⁴⁾)
kakor morje rdela . . .
Vrnite se! . . .“

– „Ne vrnó se!“

Zašumelo je in delo
sinje morje: „Ne vrnó se,
v veke so propali!“
Res je morje, res je sinje:
Ta je njih usoda!
Ne vrnó se zaželjeni,
ž njimi ne svoboda,
ne vrne se kozaščina,
ne vstanó hetmani,
ne pokrijejo Vkrajine
rdeči župani!

Oropana kot sirota
 zdaj ob Dnipro juče;
 težko je siroti, koje
 nihče zreti noče,
 le sovrag, ki se ji smeje.
 Krohotaj se, vraže!
 A ne hudo, ker vse gine,
 slava ne izgine;
 ne izgine, vse razkaže
 sila zgodovine,
 čija pravda, čija krivda
 čiji mi smo sini!
 Naša дума, naša pesem
 nikdar ne izgine . . .
 To je, bračje, naša slava,
 slava Ukrajine!
 Brez zlata in brez kamenja,
 brez laži-orožja,
 toda glasna in pravična,
 kot beseda božja.

Ne-li, oče otamane,
 tega ni tajiti?
 Eh, kako bi! . . . Kaj naj rečem,
 nočem govoriti?
 In v Moskovščini vrh tega
 ljudstvo biva tuje.
 „Ne udaj se!“ morda rečeš,
 kaj mi pa hasnuje?
 Le v posmeh mi bode psalem,
 v solzah započeti;

nasmehnó se. – Težko, oče
 z vragi je živeti!
 Rad bi se boril z Moskali, --
 sil mi nedostaje;
 glasno bi zapel — a tuga
 vzela glas mi zla je.
 Toli težko mi gorje je,
 oče moj in družé!
 V snegu⁵⁾ bredem pa si pojem:
 „Oj ne šumi, luže!“
 Več ne pojem. A ti, oče!
 moraš pač priznati,
 da te svet visoko ceni
 in te vé čislati.
 Pevaj jim zató, golobček,
 o Siči, gomili,
 kdaj nasuli so katero,
 koga položili;
 o preteklih divnih časih,
 ki so že minuli . . .
 Pevaj batko!⁶⁾ da te bodo
 vsi ljudje začuli:
 Kaj je bilo na Vkrajini,
 kaj da je propala,
 in se je kozaška slava
 širom svet zaznala!
 Pevaj batko, orel sivi!
 Naj oko zaplače,
 naj še enkrat Ukrajino,
 kraje vzre domače!
 Naj le enkrat še poslušam
 morje igrajoče,

in devojke tam pod vrbo
 „Gricja“ pevajoče.
 Naj še enkrat se zasmeje
 srce na tujini,
 predno leže v tujo zemljo
 v tuji domovini!

31.

G a m a l i j a. ¹⁾

„Oj ga ní, ga ní ni vétra ni válčka
 iz naše Ukrajíne!
 Li tam zbór zborúje, kak na Túrka vstáti?
 Ne čújemo v te tujíne.

„Oj zavéj, zavéj, veter, sém čez mórje
 od Velikega Lúga, ¹⁾
 posúši nam sólze, zagluší veríge,
 da nam míne túga!

„Oj le dáj, zaigráj, sineče ti mórje,
 tam pod ónimi bajdáki, ²⁾
 v kojih brzo plujó, komaj vídni, za nami
 na le-tó stran kozáki!

„Oj Bóže naš, Bóže! če že ne za námi,
 nesí Ti jih z Ukrajine!
 In ko o kozáški začujemo slávi,
 umrjemo srédi tujíne!

Takó-le v Skutári so kozáki peli,
 so péli nesréčni in líli solzé,
 solzé so kozáške; jáda koprnéli.

Bosfór se je stréssel, ker ní še spoznáf
 kozáškega pláka; zaječál šíróki,
 in s kóžo prastari je bík vstrepetáf,
 in z válom, grméči, daléko, daléko
 na rébrih plak v sínje je mórje poslál.
 In mórje Bosfórovo vést je bučálo,
 jo v Limán pognálo, a Limán je Dnípru
 to-le žalno tóžbo na válih podáf.

Pa zatrepéče ded náš sílni,
 mu péna z brk se potočí.
 „Li spíš, li čúješ, bráte Lúže?
 Hortica³⁾ séstra?

Se zglesi
 Hortica z Lúgom: „Čujem, čujem!“
 In Dniiper so vkríli bajdáki,
 in si zapéli kozaki:

„Tam v Turčiji, onkraj mórja
 híša na obáli.

Hoj, hí, morje vrí!
 rjovì, skale razbíj!
 Bomò pirováli.

„Tam v Turčiji pa dobímo
 tólarje, dukáte.

Né zakládov iskát,
 pójmo rézat in žgát,
 rešít svoje bráte!

„Tam v Turčiji janičárji
in na klópi páša.

Hoj, hí, vrági ví!

Kri nam vróča kipí!

Část, svobóda náša!“

Plujó in si prepévajo,
mórje veter čúje.

Pred njími pa Gamalíja
bajdákom krmúje.

– Gamalíja! tí trepéčeš:
zbesnélo je morje!

– Brez strahú! In skrili so se
za válno pogórje.

Že v háremu drémlje mirnó Vizantíja,
i Skutár počíva; Bosfór pa bucí,
kot v víhri mogóčni zdíhuje, se zvíja;
da s tém Vizantíjo spéčo probudí.

„Ne budí, Bosfore: drugáče gorjé ti!
tvoja bela rébra zagrébem ti v pród,
v nabrézje zakrijem! (grmí sínje mórje).
Ne véš, kake góste na sébi le-tód
pred slútana nésem?“

Takó je mirílo.

(Slováne je srčne, čubáte¹) ljubílo).

Bosfór se je vmíril. Turčíja je spála,
in v háremu súltan ničémni je spál.
Sámo v Skutári, v zapóru ne spíjo,
zakováni kozáki. Zakáj-li ne spé?

Po svóje Gospóda v verígah častíjo,
valóvi pa tóstran grmé in drvé.

„O míli Bóže Ukrajíne!
 Ne dáj umréti sred tujíne
 v vezéh kozákom próstim nám!
 Sramóta tu, sramóta tám:
 iz túje vstájati grobine,
 na sôd pravíčni Tvoj svetá
 stopíti zvézanih rokâ,
 in préd vsem svétom tam v verígah
 kozáku státi . . . !“

— „Reži, bíj!

Zatrí nevéro, bisurmána!“

Kričé za zídóm. Kdó so tí?

„Gamalíja! srce mré ti:

Skutár vreje kleti!

„Režite, bíjte!“ na fortéci
 kričí Gamalíja.

Topóv potrésa se v Skutári,
 sovráři túlijo, besné;
 kozáštvo drzno v vraga vré -
 pokláni vsi so janičári.
 Gamalíja po Skutári --
 po pèklu razsaja,
 sám v temníco pot si déla,
 veríge razdvája.

„Izletíte, sivi ptíči,
 na bazár do píra!“
 Vstrepetáli so sokóli,
 ker že dólgo niso
 čuli krščene besede . . .

I noč je vzdrtéla:
 ni vídela stara máti,
 kakó kozak pláti.

Níč ne bój se, króg ozrí se
na slávnost kozáško!
Króg je témno kakor v tédnu,
a slávje ne malo.
Né kot tátje z Gamalíjem
jedó mólkom sálo⁵⁾
sredi temè . . . „Razsvetímo!“
Do sámih oblákov
z jádrnimi brodóvi
gorí vsa Skutára.
Vizantíja prestrášena
pa si máne oči,
na pomagánje priplóve
škripáje z zobmí.

Divjá besnéča Vizantíja,
a jédva k brégu priveslá,
kozaški meč jo pokončá,
in na nožéh se v krvi zvíja. -
Skutár kot pèkel plamení;
a čez bazárje teče krí,
v Bosfór široki se izlíja.
Jednáko črni ptíci v gáji,
osméljeno kozášstvo vré.
Nikdó na svetu ne vbeží!
Zapéčenih plamén ne žgé,
Zidóvi tró se, srebro-zláto
kozáki v šápkah nósijo
ter je v bajdáke trósijo.
Gorí Skutár, utíhne délo,
in hlópci zbráni so odšlí,
v požárji lúlke si prižgáli,

shiteli v čólne, odvesláli,
za rdčimi se skrili vali.

Plujó napréj, kakor z dóma,
z valóvi igráje,
ter kot védno Zaporóžci
veslájo peváje:

„Naš otáman Gamalíja,
otáman je smeli
nabrál hlópcev ter odplóvil
po mórju se šétat,
po mórju se šétat,
slávo pribojévat,
pa iz túrške nesvobóde
krščáne otévat.

Oj priplúl je Gamalíja,
ravno do Skutárja,
kjer brátje só Zaporóžci
sedéli v robstvu carja.

Oj kak vsklíkne Gamaíija:

„Bratje, bómo žíli,
bómo žíli, vino píli,
janičárje bíli!

a kúrene si s kilími^{o)}
z oksamítom kríli!“

Izletéli Zaporóžci,
na polji žíto žéli,
žíto žéli, v kópe déli,
v króg pozapéli:

„Sláva tebi, Gamalíja,
po širokem svétu,

po širokem svétu,
po vséj Ukrajíni,
da umréti nisi pústil
brátov na tujíni!“

Plujó, prepévajo; od zád
veslá junáški Gamalíja,
kot órel pázi na napád.
Iz Dardanélov véter véje,
a Vizantíja zad ne spéje:
bojí se, da bi ji Černéc⁷⁾
Galate v nóvo ne zapálil,
da bi hetmán, Iván Pidkóva
na mórji nánjo ne naválil.
Plujó napréj, a solnce žárko
vál za válom rdečí;
á pred njimi mórje milo
valoví in šumorí.

„Gamalíja! veter veje,
Glej, gléj naše mórje . . .!“
In se skríli za valóv so
rožnato pogórje.

32.

Čigirin.¹⁾

Čigirine, Čigirine!
vse na svetu mine,
tudi tvoja sveta slava,

kakor prah v višine,
 z vetri hladnimi v oblake
 plove in izgine.
 Leta nad zemljó letijo,
 Dnipro pa izsiha,
 in razpadajo gomile, —
 visoke gomile
 tvoja slava; tebe starec,
 kdaj orjaške sile,
 pa se nihče več ne spomni,
 nihče več ne deje,
 kje ti stal si, čemu stal si,
 in se ne posmeje!

Čemú smo z Ljahi se borili?
 čemú smo se z órdami bili?
 čemú smo prebádali s kopji
 moskovska rebra? . . . Trup sejali
 in s krvjo ga poliváli,
 in sè sabljami morili,
 kaj nam to je zdaj rodilo?
 Vsklila nam je ruta, ruta,
 naše svóbode otruta.”)

A jaz, rahlcúttni, na teh razvalinah
 marno solze točim. Zasnula Ukrajina,
 s travó se je vkrila, s plesnobo zacvela,
 v kaluži in blatu srce ognjojila
 in gada je v hladno duplino pustila,
 a deci nadejo prognala je v step.”)

A nadejo
 veter po polji je razgnal,
 val po morji razmetal.

O naj le veter vse razpodi
z neokrajanimi močmi,
o naj srce plačoč hrepeni
po svetem pravu na zemlji!

Čigirine, Čigirine,
moj drug ti jedini!)
Ti prespal si stepe, lese
in vso Ukrajino!
Spi naprej, zaviti v kitajko,")
dokler solnce vstane,
dokler ti-le nedoletni
vzrastejo v hetmane.

Pomolivši bi sam zasnul . . .
toda dume krute
dušo hčejo zapaliti,
srce mi izruti.

O ne rujte, ne palite!
Morda vrnem v novo
svojo pravdo tuge polno,
svoje tiho slóvo.")
Morda pa iž njega skujem
k staremu še plugu
lemež nov in novo brano,
in z uprego težko
morda zorjem to ledino,
a na preorano
porazsejem svoje solze,
svoje verne solze.
Morda vskalé in vzrastó
iž njih dvorezna jekla,

ki bodo srca zlobna, gnila
 vtrujena presekla,
 kri jim gnojno izločila,
 ter nalila zdrave
 krvi one kozaške
 čiste, svete, prave!
 Morda, morda . . . a med njimi,
 med nožmi, razvije
 v cvet se zimzelen in ruta,
 in na moje slóvo
 zabljeno in tiho, tužno,
 ter bogaboječe,
 rod se spomni – in dekličje
 srce bojazljivo
 v mislih name, kakor riba,
 vjeta zatrepeče . . .
 Slovo moje, solze moje,
 raj ti moje sreče!

Spi Čigirine! Naj propade
 vraga zarod kleti!
 Spi hetmane, dokler vstane
 pravda na tem sveti!

33.

Iržavec.

To storili nekdam Švedi ¹⁾
 so velike slave:
 pobegnili so z Mazepo

v Benderje iz Poltave,
 in za njimi Gordijenko.
 Svètovala je mati,
 kak pšenico je požeti,
 Poltavo dobiti.
 Oj poželi bi jo bili,
 če bi složni bili,
 in s hvastovskim polkovnikom²⁾
 hetmana združili.
 Iz Hortice siromaki
 ne bi pobegnili,
 ne zadrževal priluckij
 zli bi jih polkovnik,
 ne plakala bi Mati božja
 v Krimu za Ukrajino.

Kak so hodili dan in noč,
 kak zapustili Zaporošci
 Veliki Lug in mater Sič,
 s seboj odnesli Mater božjo,
 sicer pa drugega prav nič,
 in v Krim prenesli k hanu so
 na novo ubogo Zaporožje.

Zastopila črna megla
 bele je oblake,
 Zaporošce je obvladal
 Tatarin poganski.
 Pustil han sicer na peskih³⁾
 v nov se koš zgrniti,⁴⁾
 ni pa pustil Zaporoščem
 cerkve si zgraditi.

V šotoru Presvete sliko
so si postavili
in so skrivši k nji molili.

Bog moj bodi s tabo,
ti moj kraj prekrasni, razkošni, bogati!
Kdo te ni še mučil? Če bi se razglasilo
o katerem že koli le enem magnatu
resnično preteklost, bi vstrašiti bilo
samo peklo možno, a starega Danta
s polupankom³⁾ našim bi se osupilo!
In vse to le zlo, govoré, je od Boga!
Je li ljubo Njemu moriti ljudi?
in zraven še mojo vbogo Ukrajino?!
Kaj li je storila? Zakaj ona gine?
Zakaj njena deca v verigah molči?! . . .

Pravili so nam kobzarji
o bojih in svadah,
o preteklih hudih časih,
o ljutih osvetah,
ki jih Ljahi so zadali,
o vsem so nam peli.
Kaj godilo se je v Švedih,
da so se zgrozili
in strahu so onemeli
slepi siromaki:
tak so oni vojevodi,
Petrovi⁴⁾ psi, rvali,
grizli . . . Vse so tam od daleč
čuli Zaporošci,
kak zvonili so o Gluhovi,⁵⁾

grmeli topovi
 kak jih silili v močvirjih
 mesto so zidati, *)
 kak plakala je za deco
 stara, siva mati,
 kak otroci so v Oreli
 linijo kopali, **)
 in kak tam so v Finlandiji
 v snegu končevali.
 Čuli, čuli Zaporošci
 z daljnega so Krima,
 da propada Hetmanščina,
 da gine nekriva.
 Čuli, čuli siromaki,
 čuli in molčali,
 ker zelo okrutno ž njimi
 murzi ¹⁰⁾ so ravnali.
 Ginili so siromaki,
 plakali in ž njimi,
 plakala je Mati božja
 s solzami svetimi;
 plakala je Milosrčna,
 pač, kot bi za sinom.
 Bog ozrl se v te je solze
 in na Ukrajino,
 za kozaške in za te-le
 je prečiste solze
 pobil Petra, pobil briča
 na nesrečni poti. ¹¹⁾
 Povrnili v Hetmanščino
 so se Zaporošci ¹²⁾

in prinesli s sabo Svete
 čudno so podobo;
 jo postavili v Iržavcu
 • v zidanem so hramu.
 Tamkaj ona za kozaki
 še dandanes plaka.

34.

Prežil sem v tujcih mlade dni,
 na starost spet živim v tujini,
 a meni samemu se zdi,
 da lepšega nikoder ni
 pod milim nebom kot Dnipró
 ter naša slavna Ukrajina.
 A vidim, dobro je samó,
 kjer nas ni. V uri mi nezgodni
 nedavno se je pripetilo,¹⁾
 da potoval sem v Ukrajino,
 v najlepše selo, toli milo,
 kjer mati me je povivala
 še malega, in pozno v noč
 Bogu za svečko si služila,²⁾
 inolila k nebu je plačoč;
 Prečisti žgala, jo prosila,
 da dobra sreča bi ljubila
 nje dete . . . Dobro, ljuba mati,
 da pozno legala si spat,
 a zdaj v solzáh bi ti tožila
 moj grenki jad!

Kar strah in groza
 prelepega me sela je:
 črnejše od črne zemljé
 ljudje blodijo; posahnili
 zeleni vrti so, pognile
 so bele hiše, se zrušile,
 in z ločjem ribniki se vkrili;
 in selo, kakor bi zgorelo,
 ljudje, kot bili bi znoreli,
 nemi na panščino gredó *)
 in deco vedejo s sabó.
 A jaz, zaplakavši, nazaj
 odšel sem zopet v tuji kraj.

Todá ne v selu tem samó, —
 povsod po širni Ukrajini
 zapregli so ljudi v igó
 lokavi pani. V smrt ginó
 zapreženi junaški sini.
 A ti prepodli pani že
 judóvom, svojim dobrim bratom,
 poslednje hlače v kup nudé . . .⁴⁾

Obupno, strašno je hudó
 v le-tej pustini končevati,
 a še strašnejše je na nji
 jokati, zreti in — molčati!

A če ne vidiš tega jada,
 povsodi tod se ti dopada,
 vse dobro tod je in ljubó.

Med gorami stari Dnipro,
 kot v mleku dete, v vsej milini
 in krasoti in brhkoti,
 vré po Ukrajini;
 ob bregovih pa široka
 zelenijo sela,
 a po selih so veselih
 i ljudje veseli.
 Morda bi tako postalo,
 ko bi ne ostalo
 panskega sledu v Ukrajini..!

35.

Ko bi vi znali, paniči,
 kje plačejo ljudje živeči,
 bi vi idil si ne tvorili,
 in marno Boga ne hvalili,
 na naše solze se smeječi.
 Zakaj nazivamo, zakaj,
 to kočó v gaju tihi raj?
 Nekdaj se mučil v koči sem,
 tam tekle moje so solze,
 najprve solze! Jaz ne vem,
 je li pod solncem ljuto zlo,
 ki ga v tej hiši ni biló!
 A kočó raj nazivajo!

A jaz je ne nazivam raja
 le-one kočó sredi gaja,
 nad čistim ribnikom kraj sela!

Tam mati me povila je,
 tam povijaje mene pela,
 in svojo bedo lila je
 v otroka svojega; v tem gaju,
 v tej mali kočici, v tem rajju,
 sem pekel zrl. Tam robstvo je,
 robota tam, in nam nikoli
 še pomoliti ne pusté.
 Tam mater mojo dobro je,
 še mlado, revščina v gomilo
 in težko delo položilo:
 tam oče, z deco plakajoč.
 (a mi smo bili mali, goli!')
 ni mogel iztrpeti boli,
 na panščini je umrl, a mi
 razlezli smo se med ljudi
 kot mlade miške. Jaz sem v šoli
 donašal součencem vodo,
 bratje na panščini trpeli,
 dokler vsi niso ogoleli;')
 a sestre, sestre! Gorje vam,
 oj golobice mlade ve!
 Komu živite ve na sveti?
 Kot tujke v službi zrastle ste,
 lasje vam v službi osivé,
 in v službi bode vam umreti!

Meni je grozno ob spominu
 te male kočice kraj vasi.
 Taka-le dela, Bože, mi
 opravljamo v tem svojem rajji!

Mi na pravični zemlji tej
 v pekël prestvarili smo raj,²⁾
 zató Ti drugega nam daj! . . .

— — — — —
 — — — — —

36.

S a n.

Oj visoke moje gore!
 Toli ne visoke,
 kakor lepe, lepe, krasne
 iz dalj modro-jasne —
 s Perejaslava starega,
 z Viblije gomile,¹⁾
 še starejše nego megle,
 ki so Dniper vkrile!

S korakom tihim grem čez plano,
 in zrem okrog, kar glej, pred mano
 kot čudesu priplavajo,
 iz megle tiho vstajajo
 goščava, gaj, globok prepad;
 in bele hišice treptajo,
 kot v belih srajčicah otroci,
 ki „slepe miši“ se igrajo;
 a spodaj sivi naš kozak,
 Dnipró, se z logi poigrava;
 a tam za Dniprom v podgorí,
 kot bila bi kapelica,

kozaška mala cerkvica
z nagnitim križcem stoji.

Dolgo že stoji in gleda
Zaporožje z Luga,
z Dniprom svojim se zgovarja,
da jo mine tuga.
Kot mrlič iz neme krste,
z očmi zelenimi,
se po svetu krog ozira
z okni trhlenimi.
Morda čakaš obnovljenja?
Te ne včakaš slave!
Narod tvoj je ves okraden;
pač zakaj v lokave
roke panov se predala
je kozaška slava?

In Trahtemirov²⁾ v dalj po gori
je svoje skromne kočice
raztrosil s srečo neprijazno,
kot vinjem revež torbice.
A staro glej Monastirišče,
kozaška nekedanja vas,
ga li ni bilo tisti čas?
Vse bilo carjem je v igrišče:
i Zaporožje in ta vas,
in sveti monastir, zaklade
nesite roke so pobrale,
a ve, ve gore ste oddale! . . .
Da nikdar bi na vas ne gledal,
na vas proklete! Toda ne!

ne ve proklete, a hetmani,
usobniki³⁾), Ljahi zdivjani!

Goré visoke, oprostite,
visoke ve in najmilejše,
najlepše v svetu, najsvetejše!
K Bogu pomolim prav srčno . . .
Tako jo ljubim jaz, tako
ubogo svojo Ukrajino,
da vse bi dal za njo edino,
obupno Bogu tožim zlo!

Nad Trahemirovim visoko,
na strni, skalni breg Dniprá
v široko strugo in globoko
sem, kot sirota, je prišla
topit se hišica jedina.⁴⁾
Pod njo razteza se Vkrajina
in vsa Hetmanščina na krog.
Pred kočo starček siv počiva,
in solnce se že skoraj skriva
za Dniper in za temni log.
Sedi in gleda in premišlja,
solzé mu kapajo: „Aj, aj!“
zastoče starček: „Nerazumni!⁵⁾
zrušili ste nam božji raj!
Hetmanščina...!“ Umno mu je
čelo potemnelo:
pač, kaj težkega se mu je
reči zahotelo,
pa ni izgovoril . . .

„Po svetu sem blodil nemalo,
sem nosil svito⁶⁾ in župan.
Zakaj je pa že za Uralom
gorje Kirgizom! . . . Saj je tam
 . bolje žiti nego nam
 v naši Ukrajíni!
Morda pa, ker še Kirgizi
niso kristijani? . . .⁷⁾
Mnogo zla si, Kriste, vzročil,⁸⁾
a si predrugačil
božje ljudstvo!“ . . . so točile⁹⁾
i kozažke naše
glupe glave se za pravdo,
vero Krista častno,
se opijale s krvjo so
tujo in pa lastno;
a poboljšali se niso, —
slabši so postali!
Brez nožà in preiskave
ljud so zakovali
in moré ga . . . Oj, oj, pani,
pani kristijani!“

Utilne starček tugepolni,
in staro glavo junaško skloni.
Večerno solnce gaj je zlatilo,
Dnipró in polje z zlatom je krilo;
Sobor Mazepin¹⁰⁾ sije — beleje,
Bogdana gomila¹¹⁾ od daleč črneje;
Ob kijevski cesti se vrbe vpognile
in bratov treh¹²⁾ mogile so pokrile;

s Trubajlom¹³⁾ Aljta sta se med ločjem,
 kot brat in sestra, sešla ljubeče.
 In vse to, vse to oči radosti,
 a srce plače, gledati neče!

Poslovilo jasno solnce
 z zemljo se je črno,
 in okrogli mesec vstaja
 z zvezdico srebrno;
 vstala sta izza oblakov,
 jih razveselila,
 starcu zročemu pa solza
 se je potočila.
 „H Tebi molim, mili Bože,
 Gospodar Veliki,
 da mi nisi dal propasti,
 nebeški vladika!
 Da si dal mi dobro silo
 zmagati vse gorje,
 ter me starega privedel
 na te svete gore,
 kjer mi vek je doživeti,
 Tebe tu hvaliti,
 in si tu s krasoto Tvojo
 srce zadostiti,
 z grehi ljudskimi pobito
 tukaj pokopati,
 na le-teh visokih gorah,
 na njih mirovati!“¹⁴⁾

Utrl si solze je nehladne,
 dasi ne več mlade,

ter premišljaj svoja leta,
 davna, polna nade:
 Kje, kdaj, kakó in kaj je bilo?
 kaj res, in kaj se je le snilo? ¹⁵⁾
 Katera morja je preplul?
 In divni gaj temnozeleni,
 in pa očesci črni njeni,
 z zvezdami mesec je sijal,
 in drobni slavček na kalini
 utihal je, pa ščebetal.
 In vse to, vse to v Ukrajini!
 Nasmehnil se je sivi ded:
 ker morda -- za nekdanjih let
 je bilo, da sta se ljubila,
 a ona ga je zapustila,
 da sam bi, kot bi bil zaklet,
 svoj vek preživel v tej pustini.
 Moj starček vnovo je vzihtel,
 še dolgo hodil v mesečini,
 potem je k Bogu pomolil,
 počivat v kočico odšel,
 a mesec v meglo se zavil.

Tak le v daljni mi tujini
 sen se je prisnil! ¹⁶⁾
 Kot bi vnovo na svobodo,
 na svet se rodil.
 Daj mi, Bože, kedarkoli,
 dasi v starost, biti
 na teh gorah okradenih,
 v mali koči žiti;
 o daj trudnemu vsaj srcu,

strtemu od boja,
na Dniprovih gorah najti
večnega pokoja! ¹⁷⁾)

37.

K o č a.

--- -- -- -- -- -- --
 --- -- -- -- -- -- --
 In toli malo, toli vroče
 Boga sem prosil: samo kočē,
 jedino v gaju kočice,
 pa dveh topol okoli nje
 in pa Oksanice svoje,
 svoje nesrečne, da takó
 v dveh gledala bi raz goró,
 na Dniper širni in prepade,
 na zlata polja in livade,
 in na visoke bi gomile
 v dveh gledala ugibajoč,
 kedaj so neki jih zgradili?
 in koga vanje položili?
 Potiha pela bi plačóč
 žalobno dumo starodavno
 o onem vitezu -- hetmanu,
 ki Ljahi spekli ga nekđaj.
 Potem pa z gore bi odšla,
 nad Dniprom šetala čez gaj,
 dokler bi noč se ne zgrnila,
 dokler z večernico - zvezdó

ne vzšel bi mesec nad goró,
in polje megla bi zakrila.
To zrla bi ter pomolila,
in govoré potem čez plan
bi šla večerjat v tihi stan.

— — — — —
Ti daješ, o Gospod zemljé,
vrtove panom v svojem rajú,
palače daješ jim krasné;
trebušni pani, nikdar siti,
pa na Tvoj raj, Gospod pljujó,
zaprši v svoje se palače,
in nam še zreti ne dadó
iz revne kočice domače.

Jaz v rajú tem le male kočé
sem prosil in še prosim vroče,
da vsaj umrl bi ob Dniprí,
vsaj umrl na nizki gori bi.

38.

Do mrtvih in živih in še ne rojenih
rojakov mojih,

v. Ukrajini in ne v Ukrajini bivajočih, moja prijateljska
poslanica. 1)

„Ašče kto rečet, jako ljublju
Boga, a brata svojego nenavidit,
lož jest.“ (List apostola Ivana 4, 20).

In dani se, in mrači se,
dan božji promine,
in na novo svet si trudni
in vse odpočine.

Jaz edini, kot prokleti,
 čez dan in sredi teme
 po poteh obljudnih plačem,
 a nihče ne vzré me,
 me ne vidi, ne vé zame . . .
 Ogluhli so, ne čujejo,
 v verige se kujejo,
 s pravdo trgujejo,³⁾
 v božja prava sezajo,
 ljudi uprezajo
 v jarem težák, gorje orjó,
 gorje jim služi v setev . . .
 a kaj vskalí iz tega? Glejte,
 kedar bode žetev!

Iztrezníte se, brezsrčni,
 deca nerazumna!
 Pa ozrite v raj se tihi,
 na svojo Ukrajino,
 ter vzljubite z vernim srcem
 grozno razvalino!
 Razkujte se, bratite se!³⁾
 Po krajinah tujih
 ne iščite, ne prosite,
 česar ne dobite
 ni na nebu, ne le v polju
 tujega vam roda . . .
 V lastni hiši – lastna pravda,
 sila in svoboda!⁴⁾

Na svetu druge ni Vkrajine,
 ni Dnipra drugega drugod,

a vi hitite na tujine
iskat resničnih nam dobrot,
dobrote svetę nam, svobode
in bratstva bratnega . . . In res,
odnesli s tujega ste polja
in v Ukrajino ste besed
velikih znesli prav obilo,
sicer pa nič⁵⁾ . . . Da Bog na svet
vas vstvaril ni, kričite silno,
da bi nepravdi vrat klonili;
a isti ste še, kot ste bili,
in kožo derete zdaj spet
s preprostih bratov poljedelcev,
in solnca pravdo v novo zret
v dežele nemške, tuje, vnovo
drvíte. Ko bi vzeli v svet
še vso mizerijo s sabó,
od dedov vkradeno blagó,⁶⁾
tedaj ostal bi kot sirota
z gorami svetimi Dnipró!

Oh, ko bi se nikdar več vi ne vrnili,
da tam bi umrli, kjer rastli ste kdaj!
ne plakala bi deca, mati ne tarnala;
brezbožnosti vaših ne čuli bi zdaj;
bi solnce smrdečega gnoja ne žgalo,
na čisti, široki in prosti zemljí;
ne vedel bi svet, kaki orli ste vi,
in ljudstvo z glavó bi na vas ne kazalo . . .

Trezni in ljudje bodite,
da se ne maščuje:

kmalu, kmalu zakovano
 ljudstvo se razkuje;
 nastane sôd in vaš tožnik
 Dniپر bo in gore,
 in s sto rekami poteče
 kri v sineče morje
 vaše dece, in ne bode
 komu pomagati --
 ker zapuščal brat bo brata,
 svojo deco mati;
 in oblak kadú zagrne
 solnce nad domovi,
 in na vek prokleti boste
 s svojimi sinovi.

Lice božje si izmijte,
 z lužo ne skrunite!
 Ne slepite svoje dece,
 v svetu da živite
 samo za gospodovanje:
 ker jim v dušo oko
 neučeno bo prodrlo
 globoko, globoko . . .
 Komu tiče vaša koža,
 reveži spoznajo,
 vas obsodijo, premodre
 nemodri steptajo.

Ko bi se učili, kakor treba,
 modrost bi prava bila v vas;
 a vi se dvigate do neba:
 „In mi ne mi, in jaz ne jaz!

In vse sem videl, vse spoznavam,
ni pekla ni in ni ne raja,
in ni Boga, le jaz in Nemec,
on, kratkorepi in vozlati,
sicer nikogar . . .“⁷⁾

– Dobro, brate!

Kaj si torej?“⁸⁾

„To pove naj

Nemec; mi ne vemo!“

Takole torej se učite
v tujcih na tujini!

Nemec de: „Vi ste Mongoli!“

– „Mongoli, Mongoli,
zlatega ste Tamerljana
pravnuki goli!“

Nemec de: „Vi ste Slovani!“

– „Slovani, Slovani,
slavnih dedov in velikih
vnuki slaboznani!“

In vi čitate Kolarja
na vse svoje sile,
in Šafařika in Hanka,
in v slovanofile
se rinete, in vse jezike
slovanskega roda
vi unete, svojega pa,
Bože! . . . Enkrat bomo
tudi v svojem glagoljali,
ko Nemec ukaže,
a dotlej i zgodovino
našo nam razkaže.

Takrat dela se lotimo!“

Dobro ste pričeli
 po tem nemškem zaukazu,
 govoriti jeli,
 da ni on vas ne razume,
 učitelj veliki,
 toda ne v svobodo ljudstva!
 A nasilja! Krika!*)
 „In harmonija in sila,
 glasba, česa nam še treba!¹⁰⁾
 A historija? poema
 prostega naroda!
 Kaj oni vbogi Rimljani!
 vrag poznaj njih Brute! . . .
 Sami Koklese in Brute
 imamo preslavne!
 Pri nas je svoboda klila,
 z Dniprom se je mila,
 na goré se naslanjala,
 s stepo se je krila!“
 Ona se s krvjo je mila,
 a na kupih spala,
 na kozaških prostih trupih,
 okradenih trupih! . . .

Le ogledajte si dobro,
 preberite vnovo
 to zaglavje, in čitajte
 za slovom slovo:
 niti vejice ni pike
 v njem ne preminjajte,
 vse berite: Kak je z nami?
 se na to prašajte!

Kakšnih dedov smo sinovi?
 Kaj, da smo vkovani?¹¹⁾
 Pa pogledjte, kdo so oni,
 Bruti vaši slavni:
 Robi, gnoj, lizuni Moskve,
 smeti varšavske vaši pani,
 jasnovelmožni hetnani!
 Zakaj šopirite se vi,
 sinovi tužne Ukrajine?
 Li lažje nosite igó,
 kot so očetje ga nosili?!
 Le glejte: z vas jermene dró,
 iz njih so pa še loj topili! —
 Ponašate se s tem, da bratstvo¹²⁾
 vero je branilo,
 da v Sinopi, Trapezuntu
 cmoke je varilo?
 Res je: jedli so jih, vam pa
 oni ne hasnijo,¹³⁾
 a na Siči modri Nemci
 zdaj krompir sadijo;¹⁴⁾
 vi ga pa kupujete,
 v svoje zdravje jeste,
 ter slavite Zaporožje . . .
 a s čegavo, veste,
 grud krvjo je napojena,
 ki krompir poraja?
 Kaj vam mari, da je dober,
 da vam le ugaja!
 Se ponašate, da Poljsko
 nekdam smo razdjali!
 Res je: Poljska je propadla,
 vas pa podušila.

Kri so svojo dedi lili
 prej za Moskvo in Varšavo,
 in nam, sinom, zapustili
 vezi so svoje, svojo slavo!

Ukrajina se do zadnje
 sile je borila:
 bolj kot Ljah, ji lastna deca
 njena je nemila;
 kakor pivo kri točé ji
 blago iz telesa!
 prosvetiti materina
 hočejo očesa
 z novodobnimi ji ognji,¹³⁾
 povesti za časom,
 za Nemci nedoletno
 slepo pohabljenko.
 Dobro! Vedite, učite!
 Plača se vam štela
 dobra bo za te nauke,
 ko konča znorela
 na očeh nesitih vaših;
 le pogledjte slavo,
 živo slavo svojih dedov,
 in očetov lokavih . . .

Učite se, bratje moji!
 mislite, berite,
 tujemu se priučujte,
 in svoje gojite:
 ker, kdor matere pozabi,
 tega Bog kaznuje,

tuji človek ga ostavi,
ga iz hiše suje
lastna deca — kakor tuja,
in hudobni roma,
a veselega ne najde
v širnem svetu doma.

Jaz tugujem ob spominu
nepozabnih činov
naših dedov: težkih činov!
Ko bi jih pozabil,
rad veselega pustil bi
veka polovico!

Taka pač je naša slava,
slava Ukrajine! . . .
Tak i vi to preberite,
da v nesnu bi snili
o nepravdi, -- da razkrile
visoke gomile
se pred vašim bi očesom,
da bi poprašali
mučenike: koga, kdaj so
in zakaj končali? . . .

Objemite, bratje moji,
najmanjšega brata,¹⁶⁾ —
naj se mati še nasmehne,
zaplakana mati!
Blagoslovite svojo deco
s trdimi rokami,

in umito poljubite¹⁷⁾
 s prostimi ustnami!
 In pozabi se sramotna
 davna zgodovina,
 oživi spet dobra slava,
 slava Ukrajine,
 in svit jasni, nevečerni¹⁸⁾
 tiho spet zasveti . . .
 Prosim vas, rotim vas, bratje,
 dajte se objeti!

39.

Katarina.

I.

Ljubite se, črnoobrve,
 toda ne z moskali,¹⁾
 ker moskali tujci bodo
 srečo vam končali.
 Moskal ljubi le v zabavo,
 zapusti, odrine
 v svojo daljno Moskovščino.
 a devojka gine . . .
 Ko bi sama, bi še bilo,
 a i stara mati,
 ki na svet jo je rodila,
 mora propadati.
 Srce vene pevajoče,
 kedar mu hudó je;
 svet srca ne izprašuje,
 sodi le po svoje!

Ljubite se, črnoobrve,
 toda ne z moskali,
 ker moskali — tujci bodo
 se vam le smejali.

Ni slušala Katarina
 matere, očeta,
 in moskala je vzljubila
 s celim srcem vneta.
 Mladega še je vzljubila,
 v vrtec je hodila,
 dokler sebe, svoje sreče
 ni ugonobila.
 Kliče mati jo večerjat,
 deva pa ne čuje:
 kjer se z moskalikom šali,
 tam i zanočuje.
 Dolgo, dolgo se igrala
 v tem je kratkočasji,
 dokler slaba vest nastala
 ni po celi vasi.
 Zli ljudje naj govorijo,
 kar se jim zahoče;
 ona ljubi in ne čuti
 tuge žugajoče.

Došle so vesti nedobre,
 v boj so zatrobili;
 šel moskal je na Turčina,
 Katro so pokrili.³⁾
 Malo mara, dasi njeni
 lasi so pokriti;

le po milem se ji ljubi
 peti in tožiti.
 Obetal črnoobrvi,
 ako ne propade,
 obetal je, da se vrne,
 in da Katarino
 takrat vzame si za ženo,
 gorje se pozabi,
 a dotlej naj svet-si pravi,
 kar se mu poljubi.
 Ne žaluje Katarina —
 solze le otira
 ker devojka jo pevajoča
 družba zdaj prezira.
 Ne žaluje Katarina —
 s solzami si oči
 umiva in po vodo z vedrom
 hodi o polnoči,
 da bi nihče je ne videl;
 dojde do studenca
 pod kalino tam postane,
 pa zapoje „Gricja“.
 Poje, poje in prepeva,
 da kalina joče.
 Da je nihče vzrl ni, rada,
 vrne se do koč.
 Ne žaluje Katarina,
 mari ni ji beda, —
 v svojem novem pokrivalu
 skozi okno gleda.
 Gleda, gleda Katarina . . .
 Leta pol preteče;

zaskeli jo tik ob srcu,
 v strani jo zapeče.
 Katarina je zbolela,
 jedva, jedva giblje . . .
 ko prezdravi, pa v zapečku
 malo dete ziblje.
 Ženske pa gorje znanijo,
 mater še blaznijo,
 da moskali na povratku,
 pri njej prenočijo:
 — „Hčer imaš črnoobrvo,
 toda ni jedina,
 a v zapečku tam neguje
 moskovskega sina.
 Črnoobrvega dobila . . .
 kot si jo učila . . .“
 Dal Bog, da bi vas težave
 in bridkost pobila,
 kakor mater, ki v zasmeh vam
 sina je rodila!

Katarina, srce moje,
 hudo je nastalo!
 kam položi se na svetu
 s to siroto malo?
 Kdo se spomi te in sprejme
 brez moža na sveti?
 S tujci — materjo — očetom
 težko je živeti!

In prezdravi in ostavi
 postelj Katarina,

dol na cesto pogleduje
 zibajoča sina;
 pogleduje, — ni ga, ni ga! . . .
 Morda je — umrl?!
 Šla na vrt bi se razjokat,
 pa bi kdo jo vzrl!
 Zajde solnce, Katarina
 v vrtu se sprehaja,
 na naročju nosi sina,
 pa z očmi postaja:
 „Tam sem zrla na vojake,
 tam sem se menila,
 a tam . . . a tam . . . sinko, sinko!“
 Ni izgovorila.

Črešnja in pa višnja v vrtu
 zopet zeleneje;
 Katarina vanj prihaja
 kakor vedno preje.
 Hodi sem, a več ne peva,
 kakor prej je pela,
 ko si mladega moskala
 v višnjik je želela.
 Več ne poje črnoobrva,
 svojo tugo toži,
 a v tem času ji sovragov
 vedno. huja kroži
 sila zlobne govorice.
 Kaj ji je početi?
 Mili nje črnoobrvi
 znal bi jo zatreti . . .
 Toda on je daleč, daleč,

zreti ni mogoče,
 čuti mu le-teh zasmehov,
 kako Katra joče.
 Morda za Dunajem tihim³⁾
 v boju mili pal je,
 a morda — že v Moskovščini
 drugo si izbral je!
 Ne, ljubljene ni umrl,
 še živi in zdrav je . . .
 A oči kje najde take
 in obrvi take!
 Moskovščina, prekomorje,
 kraj sveta dežela
 nima Katre, a še ta-le
 je v gorje zabrela! . . .
 Črne ji oči, obrve
 je umela dati,
 dati pa ji dobre sreče
 ni umela mati.
 A brez sreče belo ličce
 cvetka je na polji:
 peče solnce, veter vije,
 riže cvet po volji.
 Le umivaj belo ličce
 z drobnimi solzami,
 ker se vračajo moskali
 daleč za gorami!

II.

Sedi oče konec mize,
 glavo pripoguje,

v svet se božji ne ozira:
težko on zdihuje.
Stara mati na osloni
zraven gospodarja
za solzami jedva - jedva
hčerko ogovarja:

„Kaj pa svatba, hčerka moja?
Kje je pa tvoj mili?
Kje so staroste, boljari,
družice s svetili?‘)
V Moskovščini, hčerka moja!
moraš jih iskati!
Dobrim pa ljudem ne pravi,
da živi ti mati.
Ura bode naj prokleta,
ko si se rodila!
Ko bi znala, bi te bila
rano potopila.
Bila bi v korist golazni,‘)
zdaj si pa — moskali . . .
Hčerka moja, hčerka moja,
rožni cvet moj zali! ‘
Kakor jagodo, kot ptičko
sem ljubeč gojila
te v sramoto . . . hčerka moja!
Kaj si ti storila? . . .
Nehvaležna! . . . Idi, v Moskvi
taščo najti skušaj!
mene nisi poslušala,
zdaj pa njo poslušaj!
Idi, hčerka, pa jo najdi,

najdi jo, pozdravi,
 bodi srečna na tujini,
 nas pa v vek ostavi!
 Več ne pridi, dete moje,
 iz dežele tuje! . . .
 A kedó glavico mojo
 brez tebe zasuje?
 Kdo li nad menoj zaplače,
 kakor dete milo?
 Kdo rudečo mi kalino
 zasadi v mogilo?
 Kdo za dušo mojo molil
 bo molitve vnete?
 Hčerka moja, hčerka moja,
 ljubo moje dete! –
 Proč od nas!“ . . .

Le jedva jo je
 še blagoslovila:
 „Pojdi z Bogom!“ in kot mrtva
 se na tla zgrudila.

Oglasi se stari oče:
 „Česa čakaš, reva?“
 Zakriči in pred nogami
 Katra mu medleva:
 „Odpusti mi, ljubi oče,
 kar sem zagrešila!
 odpusti mi, moj golobček,
 moj sokolič mili!“
 -- „Odpusté ljudje naj dobri,
 Bog naj te odveže;

k Bogu moli pa odidi –
malo mi odleže.“

Jedva vstane, se pokloni,
nema gre iz kočee;
osirotena ostala
mati sta in oče.
V višnjevi vrtič odšla je,
k Bogu pomolila,
vzela zemlje izpod višnje,
jo na križec pritrdila,⁶⁾
in dejala: „Se ne vrnem!
v daljnem, tujem kraju
tujci bo lo v tujo zemljo
mene pokopali;
a ta kepica nad mano
v grobu bo ležala,
ter o mojem gorju tujcem
pripovedovala . . .
Ne govori, moj golobček,⁷⁾
kje bom pokopana,
da bom grešna na tem svetu,
ljudstvu nepoznana.
Ne poveš mu . . kdo pove mu,
da sem njega mati!
Bog Ti moj! nesreča moja!
kam se mi je djati?
Skrila se bom, ljubo dete,
v dno globoke vode,
tebi pa, moj greh, siroti,
v svetu trpko bode
brez očeta! . . .

Gre po selu,
 plače Katarina,
 robec imajoč na glavi,
 na rokáh pa sina.
 Šla iz sela je - trpeča;
 zopet-se ozrla,
 in pokimala je z glavo
 in ihtenja mrla.
 Kot topola, je na polju
 stala ob stezici:
 kakor rosa so ji solze
 pokropile lici.
 Za pekočimi solzami
 se ji dela tema,
 ona pa le solze lije
 ter sinú objema.
 Dete pa, kot nežen angelj,
 nič ne vé o jadu,
 samo z malima rokama
 prsi išče v gladu.
 Solnce tone, izza gaja
 nebes rdeči se;
 solze si otare, ide . . .
 v dalji izgubi se.

V selu pa so govorili
 dolgo vse mogoče,
 teh besed pa nista čula
 ni mati ni oče . . .

Takó-le pač na tem svetu
 človeka človek sodi!

Tega časté, tega moré,
 drug sam sebi škodi . . .
 A zakaj to? To vé Sveti!
 Svet je dosti širen,
 vendar mnogim ni privoščen
 ni koticék miren.
 Enega na svetu vsega
 sreča zla oropa,
 drugemu pa v lasti pušča
 samo kraj pokopa.
 Kje je ljudstvo, kje je dobro,
 s kojim je iskalo
 srce kdaj v ljubezni žiti?
 Propalo, propalo!

Jè na svetu sreča,
 komu pa je znana?
 Jè prostost na svetu,
 komu pa je dana?
 So ljudje na svetu,
 v zlatu lesketajo,
 zdé se ti vladarji,
 sreče ne poznajo, –
 ni sreče, svobode!
 V župan oblačé se,
 plakati sramé se;
 Proč sè srebrom, zlatom,
 bodite bogati,
 jaz pa čem s solzami
 tugo si izprati;
 potopim nesrečo
 z drobnimi solzami,

nesvobodo starem
z bosimi nogami!
Takrat se vzveselim,
vsega mi bo dosti,
kedar mi bo srce
šetalo v prostosti!

III.

Kičé sove, spi dobrava,
zvezdice blestijo,
gor nad potjo po ščirišču
polhi se lovijo.
Dobri svet počiva mirno;
vse je utrudila:
tega sreča — tega solze,
vse je noč pokrila,
vse pokrila je temotna,
kakor deco mati.
Kje pa Katro je objela?
v lesu ali v bajti?
v polju li pod kopo sena
ljubčeka neguje,
li v dobravi izpod klade
volka ogleduje?
Da nikogar, črne obrvi,
ve, ne bi krasile,
ko gorja ste ve na svetu
toliko rodile!
Kaj pa dalje se dogaja?
Huje bo in huje!

Sreča jo peščevje žolto
 in pa ljudstvo tuje;
 groza bo prihrula zime.
 In on -- ga li sreča?
 Ker pozna njo, Katarino,
 ali sina sprime?
 Ž njim pozabi črnoobrva
 jad in pot krvavi:
 on jo sprejme kakor mati,
 jo kot brat pozdravi.

Bomo videli in čuli . . .
 prej pa odpočijmo,
 a v tem pot na Moskovščino
 malo premotrimo.
 Dolga pot, gospodje -- bratje!
 vem natančno zanjo!
 toda v srce me zazebe,
 ko se spomnim nanjo.
 Meril sem jo že -- da nikdar
 bi je ne bil meril! . . .
 Bi o nji vam pravil, toda,
 koga bom preveril?
 „Laže“, poreko, „kar pravi!
 (ne vselej očito),
 le da poslušavce bega,
 zbada tak srdito!“
 Res je, res, kar govorite!
 Čemu tudi znati,
 kar sem hotel vam s solzami
 pripovedovati?

Čemu neki? Vsakdo ima
 svojih tug ne malo.
 To pustimo! ... A v tem času
 dajte mi kresalo
 pa tobaka, da še doma
 ne bi žalovali,
 in o bridkem zlu bi morda
 dolgo še snivali!
 Vrag naj je rogati vzame!
 Rajši glejmo, kodi
 neki moja Katarina
 s svojim sinom hodi.

Za Kijevom in za Dniprom
 čez temotne gaje
 svojo pot idó čumaki
 „Pugača“^{*)} pevaje.
 Gre po poti mlada žena,
 pač le z božje poti.
 Kaj je solzna, nevesela,
 kaj ji srečo moti?
 Strgano ima obleko,
 torbo pa čez pleče,
 v desni les drži, v levici
 dete nosi spēče.
 srečala se je s čumaki,
 zagrnla sina,
 prašala jih: „Kod gre cesta
 proti Moskovščini?
 – „V Moskovščino? ravno ta je;
 daleč greš nemara?“

– „V samo Moskvo. Radi Krista,
dajte milodara!“

Vzame groš, pri tem se strese:
težko ga jemati!

Toda čemu! . . . In otroče?

Ona mu je mati!

Zaplakala, šla je dalje,

v Brovarjah spočila,
sinu je za bridki darek
medenik kupila.

Dolgo, dolgo je nesrečna

šla in praševala;

često je celo pod plotom
s sinom nočevala . . .

Glej, do česa došla črna so očesa:

da pod tujim plotom lila bi solzé!

To le zdaj pogledjte, pomnite dekleta,

da bi za moskalom tudi vé ne šle,

ne bi ga iskale, kot ga Katra išče . . .

Tedaj ne prašajte, zakaj ljudstvo psuje,

in nočišča v hiši ji ne dovolé.

Ne prašajte črnoobrve,

ker ljudje ne znajo;

kogar Bog kazni na svetu,

i ti kaznovajo . . .

Svet se ziblje, kakor loze,

koder veter veje.

Solnce sveti i siroti

(sveti, a ne greje) –

svet bi solncu pot zastopil,

ko imel bi silo,
 da bi revi ne svetilo,
 solz ji ne sušilo.
 A zakaj to, mili Bože!
 da okrog beduje?
 Kaj nek svetu je storila,
 kaj ji svet vkaže?
 Plače naj! . . . O srce moje!
 Katra, ne, ne, joči!
 Ljudstvu solz nikar ne kaži,
 trpi, dokler moči!
 A da lice in obrvi
 črne ne zvené ti, –
 mij si jih s solzami v lesu
 predno dan zasveti!
 Solz ti nihče ne bo videl,
 in te ne bo smešil,
 a potok solzâ pekočih
 srce bo utešil.

Kako zelo veliko, gledite, dekleta!
 Šaleč se je ostavil Katrico moskal!
 Nesreča ne gleda, s kom se ona šali,
 svet pa, dasi vidi, toda ni mu žal.
 „Naj le“, pravi, „gine ničvredna devojka,
 ker ni razumela varovati čast!“
 Spoštujte se, ljube, da vam ne bo iti
 v uri zle nesreče moskala iskat!

Kodi Katra blodi?
 Pod plotom je nočevala,
 rano zjutraj vstala,

spešila je v Moskovščino.
 Zima je nastala.
 Svišče burja krog po polji,
 Katarina hodi
 v čevljih lipovih⁹⁾ – gorje ji!
 in v obleki eni.
 Ide Katra – dalje blodi,
 gleda, v daljo pazi . . .
 menda jašejo moskali . . .
 jad! . . . v srce jo mrazi . . .
 Steče brzo, jih doteče,
 praša: „Ni li z vami
 tukaj mojega Ivana?
 Ti pa: „Ni ga z nami!“
 In zvičajno, kot moskali,
 se smejó siroti:
 „Glejte babo, glejte, naši!
 da kogá ne zmoti!“
 Pa se ozre Katarina:
 „Ali ste ljudje vi?!
 Sin, ne plači, moja tuga!
 dasi zli so dnevi!
 Dalje grem, – kot sem hodila . .
 še ga bom iskala:
 ko ga najdem, dam te njemu,
 jaz pa bom – propala!“

Tuli in ječi nevihta,
 zvija se po polji!
 sred polja stoječi Katri
 solze vró po volji.

Utrudila se je vihra,
 bolj in bolj pojema;
 dalje plakala bi Katra,
 toda solz več nema.
 Pogleduje na otroče:
 s solzami umito
 rdeči kot nežno cvetje
 z rosico oblito.
 Nasmehnila se je Katra,
 težko nasmehnila:
 v srce je kot črna kača
 tuga se vrnila.
 Krog molčé se je ozrla;
 gleda — les črni se,
 a pod lesom vzre kraj poti
 kurena¹⁰⁾ obrise.
 „Pojva, sinko! že mrači se,
 če dobiva krova;
 ako ne, pa na dvorišču
 nočevala bova.
 Pa ob koči prenočiva,
 sinek moj, Ivane!
 Kje pa bodeš prenočaval,
 ko ne bo več mame?
 Z družbo psov se po dvorišču
 brati, ljubo dete!
 Zlobni psi te bodo klali,
 toda brez klevete,
 in smejoč ne porekó ti . . .
 S psemi jesti, piti
 bedna, bedna mi glavica!
 kaj mi je storiti?

IV.

— — — — —
— — — — —

Tuli, švišče ljuta vihra,
v lesu je zavilo;
kakor morje belo polje
s snegom se pokrilo.
Prišel je ogljar iz kočē,
les ogledat hoče,
toda kam li? metež vije,
da je nemogoče!
„Ehe, vidim, kaka sila!
Les že ne omaga!
V kočo pojva! Kaj pa tam je?
glej no, glej ga, vraga!
Moč nedobra sem jih žene,
kot bi česa hteli.
Ničipore! glej nekteri
tam so pobeledi!“
— „Kdo? Moskali? Kje so oni?“¹¹⁾
— „Kaj češ? iztrezni se!“
— „Kje moskali so, labudi?“
— „Tam le, tja ozri se!“
Katra brž je tja letela,
in se ni odela.
„Menda ji je Moskovščina
misli vse prevzela!
Saj še v noči to vé samo,
da moskala kliče.“
Čez tramove čez zamete
dirja, jedva diše,
bosa sred poti postane,

drgne se z rokavi,¹²⁾
 a moskali nji nasproti
 jašejo v planjavi.
 „Jad ti moj, ti sreča moja!“
 K njim, videč jih, plane; --
 njim na čelu starši jaše.
 „Ljubi moj Ivane!
 srce moje, kod si hodil?
 up moj, moja beda?“
 Plane k njemu . . . za stremena . . .
 a on — se ogleda,
 pa z ostrogo konja v boke.
 „Kaj bežiš od mene?
 Si li zabil Katarine?
 Ne poznaš ljubljene?
 Sem ozri se moj golobček,
 k meni se okreni:
 Jaz sem Katra, tvoja ljuba!
 Kaj tržeš stremeni?
 On pa, kot bi je ne videl,
 konja dalje sili.
 „Čakaj malo — saj ne plačem,
 glej golobček mili!
 Kaj me ne poznaš, Ivane?
 Srce, sem ozri se!
 Glej, za Boga, saj sem Katra!“
 — „Nora, poberí se!
 Proč odvedite brezumno!“
 — „Bože moj! Ivane!
 Ti ostavljaš me! Prisege
 spomni se mi dane!“
 — „Proč ž njo! Kaj stojite tukaj?“

— „Koga? mene vleči?
 Zakaj? reci moj golobček!
 hočeš zdaj zavreči
 svojo Katro, ki sem k tebi
 na vrtič hodila, —
 svojo Katro, ki za tebe
 sina sem rodila?
 Ljubi oče moj, moj bratec!
 ne me zapustiti!
 Naj služabnica ti bodem...
 drugo daj ljubiti...
 vse na svetu... jaz pozabim,
 da sem te ljubila,
 da imam od tebe sina,
 da sem zdaj pokrita...
 Oj sramote, oj sramote!
 Kazen zlega čina!
 Pusti mene, zabi mene,
 a ne puščaj sina!
 Ne ostaviš?... Srce moje!
 Ne bežáj od mene!
 Jaz ti bom nosila sina.“
 Izpustila streme,
 šla je v kočo.

Brž se vrne
 z detetom pred kočo —
 nepovito, prenesrečno
 revo jokajočo.
 „Tu je dete, le poglej ga!
 Kje si? — Kam se skrila je?“

Ubežal je! ... ni ga! ... si
 oče zapustil je!
 Bog Ti moj! ... Ti dete moje
 Kam naj krenem s tabo?
 Vi moskali! golobiči!
 vzemite ga s sabo;
 oj nikar sirote, dragi,
 tukaj ne puščajte;
 vzemite ga in za sina
 staršemu oddajte!
 Vzemite ga, sicer sama
 ga pustim kot oče, —
 da bi ga ne zapustilo
 gorje maščujoče!
 Z grehom te na svet je božji
 mati porodila;
 rasti na zasmeh človeštva!“
 na tleh ga pustila.
 „Zdaj očeta pojdi iskat,
 jaz sem ga iskala.“
 V les je drla kakor besna,
 dete pa ostalo
 plače bedno ... a moskalom,
 mari jim! — odšli so.
 Dobro je! Gozdarji plaka
 v zlo prezrli niso.¹⁹⁾

Bega Katra bosa v lesu,
 bega krog in vpije;
 svojega Ivana kolne,
 prosi, solze lije.
 Pribeži za les na plano;

krog se je ozrla,
in v jar . . . beži . . . ob ribnjaku
postoji premrla.
„Sprejmi, Bože, mojo dušo!
a ti moje truplo!“
Plane v vodo! . Pod ledovjem!
dalje je zaplulo.

Črnoobrva Katra našla
pokoj je iskani.
Veter je zavel nad vodo,
sled odvel po plani . . .

To ni veter, to ni bujni,
ki dobovje klati;
to ni hudo, to ni težko,
če umrje mati;
ni sirota po pogrebu
revna deca mala:
saj gomila ji, pa slava
dobra je ostala!
Ko se zlobni svet siroti
mali posmehuje --
s solzami kropí gomilo,
jad si olajšuje.
Kje pa oni na tem svetu
najde tolažila,
ki ga ni htel oče zreti,
mati ga pustila?
Kaj je reví še ostalo?
Kdo mu da besedo?

Nima starišev ni hiše;
 pota, peske, bedo . . .
 Pansko ličce, črne obrvi —
 vsem ga bodo razodele!
 Barve vlila — in jih skrila . . .
 Da bi pobledele!

V.

Šel je kobzar do Kijeva,
 sel, da odpočine;
 z blagom obloženi hrbet
 starosti mi gine.
 Zraven njega ždi na solncu
 lepo malo dete;
 stari kobzar pa o Kristu
 poje pesmi svete.
 Kdor gre mimo, vsakdo žemljo
 ali pa po grošu
 daje starčku, a beliče
 deve mehonošu.
 Čudijo se črnoobrve:
 — Bos je, gol do mala —
 „Dala mu je črne obrve,
 sreče pa ni dala!“

Gre po poti do Kijeva
 voz šesterovprežen,
 a na vozu gospodinja,
 mož in pa družina;
 vstavil se je voz pred starcem,
 prah se je polegel.

Steče Ivan – z roko nekdo
 je skoz okno segel.
 Novčičev gospa Ivanu
 daje, ter se divi.
 Pan pogleda – se obrne . . .
 Spoznal je slepivi,
 spoznal te oči je črne
 in obrvi – oče,
 spoznal zdaj je oče sina,
 a ga vzeti noče.
 Za ime gospa popraša —
 „Ivan!“ — „Kak je milo!“
 Voz odšel je, dete v prahu
 se očem je skrilo . . .
 Kar dobila, sta preštela,
 siromaka vstala,
 jutranjico pomolila,
 in odpotovala.

40.

Služabnica.

Prolog.

Je v nedeljo jutro rano
 megla pala na poljano;
 v gosti megli na gomili,
 kot topola, se sklonila
 zoroleta je mladenka.
 Nekaj je v naročji krila
 pa je megli govorila:

„Oj meglica, meglica,
 moja sreča nezvesta!
 Zakaj me ne zakriješ
 na sred tega mesta?
 Zakaj me ne zadaviš,
 v zemljo me ne vdaviš,
 zakaj me iz življenja,
 iz tuge ne izbaviš?
 Ne, megličica, ne davi!
 le skrij me ljubêce,
 da nihče ni znal ni vzrl
 moje bi nesreče! . . .
 Jaz nisem sama – imam še
 mater in očeta . . .
 pa imam še, oj meglica,
 oj meglica, sestra! . . .
 Dete moje, sinček zlati,
 ki še nisi krščen!
 Jaz ne bodem v tej usodni
 uri te krstila;
 tujci bodo ga krstili,
 jaz ne bodem znala
 mu imena – dete moje!
 Bila sem bogata . . .
 Ne huduj mi! bom molila
 zate, da iz neba
 srečo s solzami priplačem,
 pa jo pošljem tebi!“

Šla po polji zdihovaje,
 v megli se skrivala,
 ter skoz solze potihoma

je o vdovi pela,
kako vdova je v Dunáju
sine pokopala:')

„Oj na polji gomila;
tam je vdova hodila,
tam hodila, blodila,
otrov-zelja iskala.
Otrov zelja ni našla,
pa je sina privela,
ju v kitajko povila,
pa v Dunáj položila:
„Tihi, tihi Dunáj
„s sinoma se igráj!
„Ti rumeni prod,
„bodi v hrano teh sirot;
„okoplji ju, povij
„ter s seboj zakrij!“

I.

Bilá sta mož in žena,
že davno je to, v gaju nad vodó
sama v pristavi tam sta živela,
kakor detec dvoje,
povsodi oboje.
Še mlada sta ovčice pasla vkup,
se potem poročila,
živine pridobila,
kupila si stan, ribnják in mlin,
ográdila v gaju vrtilč,
pa še pašnik zraven
bogato traven.

Otrok pa nista nič imela,
smrt pa že koso je vihtela.

Kdo nju starost negoval bo,
njune reve nosil,
kdo solzán ju pokopal bo,
kdo za dušo prosil?

Kdo užival v srečnih dnevih
bo imetje častno,
nju hvaležno bode pomnil,
kakor dete lastno? . . .

Težko pač je vzgojevati
deco v borni bajti,
mnogo teže pa stareti
v beli je palači,
tam stareti, tam umreti,
dobro pa bogato
tuji deci darovati
v smeh in pa potrato!

II.

In mož in žena sta v nedeljo
na senčni klopici sedela
v prazničnih srajcah vkup lepó.
Sijalo solnce je gorkó, –
oblačka ni biló, in tiho
in ljubo bilo je kot v raji;
a v srcu ból se je skrivala,
kot zver v temotnem gaji.

V takem raju čemu neki
stara bi tožila?

Se li kaka davna tuga
 v hišo je vrnila?
 Se li včeranje, minulo
 zlo je probudilo,
 ali novo je vskalilo —
 in raj zapalilo?
 Ne vem, ni kaj in ni o čem
 tožita stara. Morda že
 na konec mislita in Boga,
 in kdo na potovanje dolgo
 dobroten jima vpreže kônj?*)
 „A kdo pokoplje naju, Nasta,
 ko umreva?“

— „Bog to vedi!
 V mislih često sem imela,
 tužno je nastalo:
 samcata sva postarela . . .
 komu pritrudila
 sva imetje? . . .“

-- „Čakaj malo!
 Čuješ? nekaj plače
 tam pred plotom . . kakor dete!
 Brž poglejva! . . . Vidiš?
 Sem uganil, da bo nekaj!“
 In oba planila
 sta do vhoda . . tam obstala,
 tiha se čudila:
 tik pred vhodom na dvorišče
 dete je povito —
 ne pretesno, v lepo novo

haljico okrito;
ker ga mati je povila,
na lahnó okrila
z zadnjo srajčko je ostalo!...
Čudeč se molila
stara moja sta, a dete,
kakor bi prosilo:
róčici je stegovalo,
k njima ju prožilo,
nežni, mali . . . in zamolklo,
kot bi ne jokalo,
je ihtelo.

— „Kaj li, Nasta?
Sem dejal! Li vidiš?
Glej jo srečo, glej jo srečo,
zdaj več nisva sama!
Vzemi dete in povij ga . . .
Ej, kako je lepo!
Nesi v hišo, jaz pa brzo
odhitim po kume
v „Gorodišče“.

Čudno, čudno
se godi med nami!
Ta sinú imeti neče,
ga iz hiše meče,
drugi pa, sirota, svečko
trudom si prisluži,
ter jo pred svetnike stavi
z gorkimi solzami —³⁾
nima dece! . . . Čudno, čudno
se godi med nami!

III.

Na krščenje kar tri pare
 kumov so nabrali,
 dete še zvečer krstili,
 Marka ga nazvali.
 Raste Marko. Stara moja
 ne vesta, kam ga deti,
 položiti, posaditi
 in kaj ž njim početi!
 Mine leto. Raste Marko,
 krava pa se dojna
 kar potaplja vsa v razkošju.
 Kar črnoobrva
 in še mlada, belolica
 prišla je deklica
 na to pristavo presrečno
 v službo se ponujat.

— „Nasta, no, pa jo sprejmiva!“

— „Dajva jo, Trohime!“

Stara sva že in bolehna,
 dete tudi šibko,
 dasi malo že odrastlo,
 vendar je potrebno,
 da se vedno ž njim kdo bavi.“

— „Da, to je potrebno,
 ker i jaz sem že doživel,
 hvala Bogu, lepa leta, —
 in se strudil. No, povej mi,
 sprejmeš službo, reva?“

Pač za leto, kaj?“

– „In plače?“

– „Eh, ne, treba znati,
treba, deva, šteti plačo,
plačo zasluženno:
pravijo, kdor je ne šteje,
ta je tudi nema.‘)

Ali ni tako, devojka?

Mi te ne poznamo,
ti pa nas ne. Čez kaj časa
v hiši se vdomačiš,
in mi tebe zapoznamo,
pa ti plačo damo.

Ne li, deva?“

– „Dobro, striček!“

– „Pa pojdimo v hišo.“

Pogodili so se. Deva
bila je vesela,
kot bi s panom poročena
pridobila sela.
In po hiši in na dvoru
in okrog goveda
celi dan vrsti se božji;
a na malo dete
kakor skrbna mati gleda:
v petek mu in svetek
nežno glavico umiva,
ter ga v srajčko belo
v novo dan na dan odeva.
Ž njim igra, prepeva;
dela mu vozičke, v praznik
pa ga ni iz rok ne deva.

Stara moja sta vesela
 in hvalita Boga,
 a devojka neumorna
 vsaki večer vboga
 žalostno usodo toži
 ter jo objokuje;
 tega pa nikdó ne vidi,
 ne vé in ne čuje
 kot jedini Marko mali.
 On pa ni ne sniva,
 čemu dekla ga plačoča
 s solzami umiva.
 Ne vé Marko, čemu ona
 toli ga ljubkuje, —
 njemu daje piti, jesti,
 sebi odtrguje.
 Ne vé Marko, ko se v zibki
 v tihi, mirni noči
 razodene in predrami, —
 pa že ona skoči,
 ga zagrne in prekriža,
 spet zaziblje tiha:
 iz sosedne sobe čuje,
 kako Marko diha.
 Rano Marko proti dekli
 róčici steguje,
 in pa Ano neutrudno —
 z mano vedno slavi . . .
 Ne vé Marko, pa dorašča
 v duhu in postavi.

IV.

Nekoliko je let preteklo,
 preteklo nekaj je vodé; ...
 se v hišo tuga je vselila,
 in ž njo privrele so solzé.
 So staro Nasto pokopali,
 in s težo le obvarovali ...
 Trohima deda. Minila
 nesreča je in spet zasnula.
 A v hišo vnovo blagodat
 se izza gaja je vrnila,
 v pristavo k dedu stanovat.

Marko v Krim že čamakuje,⁵⁾
 in jeseni ne nočuje
 ni pred kočo niti v koči ...
 Zdaj ženiti bo nekoga.
 „Kaj storiti?“ misli starec,
 in nasvete prosi
 dekle svoje. Pač najraje
 do carice same
 bi poslala: „Treba Marka
 samega prašati.“
 – „Dobro, hčerka, to storimo,
 pa ga oženimo.“
 Razprašali, določili
 vse so. Po staršine
 šel je Marko. In vrnil
 so ljudje se z robci,
 svetim kruhom zamenjanim.“⁶⁾
 Devo so v županu
 tako krasno prisnubili,

da bi ni hetmanu
ne bilá v sramoto. Tako
devo so dobili!

„Bog vam plačaj!“ stavec pravi,
„zdaj, da boste znali,
pa še čas in kraj poroke
treba nam izbrati
in pa svatbe. A še to-le:
Kdo mu bo pa mati?
Da ni živa moja Nasta! . . .“
In začne jokati.
A služabnica na pragu
se je brž prijela
za podboj ter omedlela.
Vse je vtihnilo, le deklo
čuli tiho so šeptati!
„Mati . . . mati . . . mati!“

V.

V tednu mesile mladenke
so kravaj⁷⁾) poročni
v srečni hiši. Stari očka,
kakor v mlada leta,
sam z mladenkami se trudi
in pa dvor pometa,
ter idoče mimo graje
na dvorišče kliče,
med-žganjico nalivaje
jih na svatbo vabi.

Bega res, a nogi jedva
 ga držiti slabi.
 Gnetli so se v tesni hiši,
 po dvorišču vpili,
 in so jaslice iz nove
 sobe premestili.
 Vse se trudi, peče, vari,
 spravlja in pomija . . .
 Pa vsi tujci. Kje je dekla?
 Romala je v Kijev*)
 po odpustke. Prosil stari,
 Marko pa je plakal,
 naj bi ona bila mati.
 „Marko, ne, nikakor,
 jaz ne morem biti mati:
 naj bodo bogati,
 dekla sem . . . vtegnili bi se
 tebi še smejati.
 Ljubi Bog naj vam pomaga!
 Grem se priporočit
 v sveti Kijev vsem svetnikom,
 pa se spet povrnem,
 če me sprejmete med sebe:
 dokler bode moči
 delala bom . . .“
 Čistim srcem
 je blagoslovila
 Marka svojega . . . plakaje
 šla čez prag je v svete kraje.

 Razprostrla se je svatba.
 Godli in plesali

so veselo, z med-žganjico")
 mize polivali.
 A služabnica potuje,
 naglo speši v Kijev.
 Došla v Kijev – brez počitka,
 stan si poiskala,
 v službi vodo je nosila,
 ker ni novcev bilo
 sveti Barbari v akafist."¹⁰)
 Nosila, nosila,
 osem kop¹¹) si prislužila, —
 Marku s tem kupila
 čepico blagoslovljeno
 v cerkvi svetega Ivana,
 da bi ljubljenega Marka
 ne bolela glava;
 prstan lep nevesti v cerkvi
 Barbare kupila,
 svetcem vsem se poklonivši
 k domu se vrnila.

Došlo jo pred hišo Katra
 z Markom sta dobila,
 v hišo vedla in za mizo
 sta jo posadila.
 Pili so, se veselili,
 za Kijev prašali,
 v sobi pa ji Katarina
 postelj je postlala.

„Kaj me ljubijo tak srčno?
 in zakaj čislajo?

Bog moj ljubi, milostljivi!
 morda oni znajo . . .
 morda pa so uganili . . .
 Ne, to ni mogoče!
 Dobri so takó . . .“
 In dekla
 ginjena zajoče.

VI.

Trikrat gruda je zmrznila,
 trikrat se stalila,
 trikrat Katrica je v Kijev
 služkinjo spremila,
 kakor mater, a v četrto
 revo je spremila
 le do polja, do gomile,
 pa Boga prosila,
 da bi se čim prej vrnila,
 ker brez nje je v hiši
 nekam tužno, kot bi mati
 hišo zapustila.

Po prazniku Gospé v nedeljo,
 po Vnebovzetju, je Trohim
 postarni sedel v beli srajci
 pokrit na klopici. Pred njim
 se vnuk je mladi s psom igral,
 a vnučka jopo si nadela
 je Katarine, kot bi šla
 na goste k dedu. Zasmejal
 se je Trohim in jo sprejel,

kot bi sprejemal res nevesto.
 „A kam si dela palenico?
 Morda jo v gozdu kdo je vzel?
 morda si zabila jo vzeti?
 ni spekla nisi je morda!
 Sramota ti, razumna mati!“
 Kar, glej, do dvora je prišla
 služabnica. Trohim nasproti
 ji z vnučkoma je brž hitel.

„A Marko, je na poti?“
 Ana deda brzo vpraša.
 — „Da, še vedno hodi.“
 — „Jaz pa jedva sem do hiše
 mogla še dospeti.
 Nisem marala v tujini
 samcata umreti!
 Ko bi Marka dočakala . . .
 tak teži me nekaj!“
 Vnučkoma nato iz zveznja
 je dari jemala:
 križčke in pa zlatničke,
 biserjev na nitki
 je Jarinici, svetnike
 svetlo-rdeče boje,
 Karpu pa je dala slavčka
 in konjičev dvoje,
 a četrti zdaj že prstan
 Barbare je svete
 Katri, dedu pa iz voska
 tri prinesla sveče
 posvečene; sebi, Marku

pa ta pot prinesla
ni ničesar: ni kupila,
ker ni novcev bilo,
bolna pa ni več služila.
„Še mi je ostalo
pol žemljice!“

In še to je
deci prelomila v dvoje.

VIII.

Šla je v hišo. Katarina
ji je noge vmila
pa k obedu posadila.
Jela ni ne pila
stara Ana.

„Katarina!
kdaj bo pa nedelja?“
— „Pojutranjem!“

— „Treba bode
akafist najeti
svetemu Miklavžu v hvalo
in podarkov dati;“¹²⁾
Marka je kaj zadržalo! . . .
Morda je na poti
obolel, kar Bog obvari!“
In oči zmučene
solze so zalile stari.
Jedva je še vstala
izza mize.

— „Katarnia!
težko mi je, težko:

šibka sem, da se ne morem
na noge opreti —
Katra, v tuji, gorki hiši
težko je umreti!“
Revo je hudó napalo.
Že so jo prevideli,
ter jo v sveto olje djali, —
pa ni pomagalo!
Stari Trohim po dvorišču
kot ubit pohaja.
Katarina od bolnice
ni oči ne zmakne,
noč in dan jo skrbno pazi
in pri nji ostaja.
A v tem času sove v noči
vest znanijo slabo
v spalni sobi. Bolna žena
vsak dan, uro vsako
jedva čutno povprašuje:
„Hčerka Katarina!
ali ni še došel Marko?
Oh, ko bi jaz znala,
da ga včakam, da ga vgladam,
še bi počakala!

VIII.

Ide Marko vred s čumaki
pevajoč po poti;
ne mudi se mu do doma,
vole pase sproti.

Sukna dragega prinaša
 Marko Katarini,
 a očetu pas podari
 s šivom rdečesvilnim,
 dekli pa za pokrivalo
 svilo zlatotkano,
 in rdečo lepo ruto
 z belosvilnimi robom;
 čreveljce pa svoji deci,
 smokev in pa grozdja,
 a vsem vkup iz Carigrada
 rdečega i vina
 vedra tri v velikem sodu,
 ter kavjara z Dona —¹³⁾
 vsega nese a ne sluti,
 kaj godi se doma!

Ide Marko, ne žaluje,
 došel, — slava Bogu!
 Vrata na stežaj odpira,
 in zahvalja Boga.
 „Ali čuješ, Katarina!
 steci mu naproti!
 že je došel, idi brzo,
 brzo ga pozovi! . . .
 Slava Tebi, Odrešitelj!
 Težko sem včakala!“
 Očenaš je tiho, kakor
 skozi sen šeptala.

Stari vole izpreguje,
 k jaslim privezuje

ih z jermeni, Katrica pa
Marka ogleduje.

„Katrica, kje pa je Ana?
to me vznemirjuje!
Saj ni umrla?“

– „Ne, je bolna,
in pa vedno huje.
Le pojdiva v malo sobo,
dokler volov oče
ne izpreže; težko čaka,
videti te hoče.“

Šel je Marko v malo sobo,
pa obstal na pragu . . .
Vstrašil se je. Stara plaka:
„Slava . . . slava Bogu!
Pridi bliže, pa ne boj se . . .
Katra, pusti naju:
nekaj imam poprašati,
nekaj mu dejati.“

Šla je Katrica iz sobe,
Marko pa se sklonil
tesno k deklini je glavi.
„Marko, le pogledi,
le ozri se malo name:
kak sem oslabela!
Nisem dekla, nisem Ana,
jaz . . .“

Pa je znemela.
Plakal Marko je, se čudil.
Spet oči odkrila,

vanj goreče jih uprla,
 s solzami zalila:
 -- „Oh, odpusti! v tuji hiši
 sem se pokorila . . .
 Oh, odpusti, sinek zlati!
 jaz sem – tvoja mati!“
 In umolkne . . .
 Marko je omedlel,
 zemlja je zdrhtala,
 sklonil se na ljubo – mater,
 mati – pa je spala!

41.

Ujetnik.

Posveta.

Dume moje zoromlade,
 otroci pobiti! ¹⁾
 i ve ste me zapustile! . . .
 Pustine stopliti
 nimam komu²⁾ . . . Sam ostal sem,
 a ne kot sirota,
 ampak s tabo, moja mlada,
 moj raj, moja nada,
 moja zvezdica jutranja,
 jedina mi duma³⁾
 prečista! Ti si z mano . . .
 kakor kralju Numi
 ona nimfa Egerija:⁴⁾
 tak ti, moja zvezda,

jasno svetiš mi nad glavo,
 kot bi govorila,
 se nasmihaš . . . Krog pogledam --
 ne uzrem ničesar . . .
 Se predramim — srce plače
 in oko zaplače.
 Plati Bog, zvezdica!

Preminja

nejasni mój dan, — mrak se zgrinja;
 nad mojo glavo že vihti
 svojo nesklepano koso
 nemíli kosec . . . nemo mahne;
 na to -- i sled moj razprši
 ledeni veter . . . Vse preminja! . . .
 Morda se spomniš kdaj, mladenka,
 v solzah porojene
 te dume - in tihoma,
 pomneča i mene
 spregovoriš: sem ljubila
 na le-tem ga svetu,
 i v onem bodem ga ljubila . . .
 Oj ti svit moj tihi!
 moja zvezdica večerna!
 S seboj te bom nosil,
 verno povsod in za tebe
 Vsevišnjega prosil!

Prvi blodi onkraj morja,
 širom svet prehodi,
 sreče išče si povsodi . . .

Zaman, je ne najde, —
 kot umrla bi! A drugi
 z vso bori se silo
 za njo . . . že jo dohitel je,
 pa — zdrsi v gomilo!
 Tretji nima hiše, polja,
 torbo le čez pleča,
 a iz torbe siromaku
 pogleduje sreča,
 kakor dete; on se trudi,
 da se je izbavi,
 za kozarec jo zastavlja,
 pa je ne ostavi!
 Kot torica se v obleko
 strgano zadira,
 siromak po tujem polju
 klasovje pobira, —
 a tam — snopi, a tam — stogi,
 a le tam -- v palači,
 kakor bil bi v svoji hiši,
 drug spet siromači.⁵⁾
 Taka zemeljska je sreča, —
 nič je ne iskajte!
 kogar hoče — sama najde,
 v zibeli ga najde.

Še na Ukrajini vesele
 in proste so bile vasi
 tedaj, ko pošteno živeli
 kozak je star in dece dvoje ..
 Še za Hetmanščine nekdanje
 godilo se davno je to.

Takó okrog poldne v nedeljo,
na zeleni binkoštni dan,
pred hišo je v srajci beli
počival z banduro v rokah

stari kozak,
– „Takó, takó!“

Premišlja starec pa izreče:
„Bo treba“, pravi, „malo škoda!
a treba bode; dve, tri leta
po svetu malo naj pošeta,
in sam naj sreče si poišče,
kot jaz sem jo nekdej . . . „Jarina!
Kje je Stepan?“ — „Tam-le ob plotu,
kot bi vkopan bil, tam stoji!“
— „Jaz ga ne vidim! No urnó
pojtá le-sem, toda obadva! . . .
Le brzo deca, da takó-le!“
Preletel je strune.

Ubira starec, a Jarina
s Stepanom zaraja;
ubira starec in pripeva,
topota z nogama.

„Ko bi imela nemilo srečo,“)
ko bi imela taščo molčečo,
ko bi imela mlad'ga moža,
ki bi ne gledal drugih ženâ!

Oj, hop! toli sreče,
in pa čeveljce rdeče,
in pa godce, čas krateče,
od leta do leta
bi moža ljubila vneta!

Oj hop! Je prišel,
 zgradil hišo, pa me vzal,
 in peč zakuril
 in večerjo mi zvaril.“
 — „Le brzo, deca, da takole!“ —

In se vspne drhteče;
 kot ubira, kakor svira, —
 i s telesom kreče.
 „Li tak, li ne tak, —
 obrodil pastinak,⁷⁾
 petršilja
 v juho stilja, —
 to bo slast, to bo slast!
 Oj tak, vendar tak,
 poroči se kozak:
 naveliča
 se kotiča,
 in kot ptič spé na Sič.“

— „Ne, ni taka več, oslabela
 je moč moja stara:
 znemogel sem . . . a vendar sta
 toli me razvnela!
 Da bi vaju! To so leta!
 Ne, to je minilo . . .
 Ni več zame. Zdaj pa pojdi
 skuhat nam kosilo;
 gredé, kot pravijo ljudje,
 kos kruha pojest
 pojdi dekle! . . . A ti sinko,
 mojo slušaj vest!

K meni sedi! Ko ubili
 otca so Ivana
 v Šlahétčini,⁸⁾ takrat si bil
 majhen še, Stepane, —
 nisi shodil še.“ — „Kaj nisem
 sin, vam tuj sem, tata?“ —
 — „Tuj mi nisi! čakaj malo!
 Kar umre i mati
 tvoja, pa nagovorim
 pokojno Marino —
 svojo ženo: A kaj? pravim,
 vzemiva za sina —
 tebe namreč! —, Dobro, pravi
 pokojna Marina:
 „Zakaj pa ne? In vzela sva
 te k sebi in z malo
 Jarino vkup odgojevala . . .
 Zdaj pa to ostalo
 je storiti: ti si v letih
 a Jarina v cveti; —
 treba bo po svetu iti
 in pa kaj skusiti.
 Kaj ti praviš?“ -- „Jaz ne vem še,
 ker sem mislil . . . da je . . .“
 - „Da ti je Jarina sestra?
 Ni takó, kot vidiš;
 prosto vama: ljubita se!
 A le z Bogom v zakon!
 A do takrat bode treba
 med ljudi na tuje
 si ogledat, kak tam živé:

če orjó?
 če ne naoranem sejó?
 in neomlačeno vejó?
 in kakó meljó in jedó?
 znati treba vse to.
 Tako le! Treba bo na tuje
 za leto, za dve iti
 služit;
 tedaj, kar treba bo, storimo,
 ker kdor o delu nič ne vé,
 on ni ne vé, kakó se jé.
 A ti, kakó meniš, govori! . . .
 Ne ugibaj! ako hočeš znati,
 kje laže je gorje končati
 pojdi na Sič! Če Bog pomore, —
 vseh kruhov dosti boš imel;
 i jaz sem jih precej pojel:
 da še želim si v one kraje!
 Če kaj pritržiš, — dobro bo,
 če izgubiš, itak dobiš
 imetek moj! Da le zvičaje
 kozaške tam si pridobiš,
 ogledaš svet pazljivo,
 a ne takega kot v šoli,
 ampak knjigo živo^u)
 v tovarštva pročitaš krogu,
 ter da po kozaški
 bodeš znal moliti k Bogu!
 Takó le, sin moj!
 K Bogu pomolimo,
 konja vranca osedlamo
 pa se poslovimo!

Zdaj pa pojdiva k obedu.

Ali si, Jarina,

že pripravila kosilo?

Vidiš, tak je, sinko!“ . . .

„Da, že tata!“ se iz hiše
oglasi Jarinka.

Ne jé in ne pije, srce mu ne bije,

in gleda, ne vidi, ne čuti glavé!

Namestu kosa kruha — kozarec le prime.

Jarina ga gleda in skrivši se smeje.

— „Kaj se je zgodilo? Vina ni jedí,

prav ničesar noče! Obolel je mari?

Bratec moj, Stepane! kaj te nek bolí?“ —

Jarina prašuje. Pa se dela stari,

kakor da ne čuje. — „Žeti li ne žeti,

a sejati treba!“ — prične govoriti

kakor sam s seboj. — „A zdaj vstanimo!

Do večerje še prilezem morebiti.

A ti, Stepane, lezi spat,

ker jutri treba rano vstati,

konja osedlati.“

— „Oj Stepane, moj golobček!

kaj ti je, povedi,

da se jočeš? Nasmehní se,

pa v oči mi gledí

zasolzene. Se vjezil je,

Bog le vé, na koga,

z mano neče govoriti - -

kar zbežim — za Boga,

pa se skrijem v gosti travi...

Čuješ, kaj ti pravim,
 morda resno si obólel?
 zelišč ti nabavim,
 ali idem k vražarici . . .
 Je li to z uroka?“
 — „Ne, Jarina, srce moje,
 moja črnooka! . . .
 Jaz ti nisem brat, Jarina!
 Jutri v svet odrinem,
 vaju zapustim, -- na tujem
 žalno kje prominem.
 Ti pa mene se ne spomniš,
 zabiš me, Jarina,
 brata svojega . . .“ — „O Bože!
 To urok je kleti!
 Nisem sestra? Kaj naj bodem? .
 Ti moj Bog presveti!
 Kaj početi? Tata ni še,
 brat bolan nevarno
 še umré mi! O, moj Bože!
 On pa malomarno
 skoraj smeje se. Stepane!
 Hočeš li umeti,
 da brez tebe in brez tata,
 meni ni živeti?“ —
 — „Ne, Jarina, le za malo
 časa zdaj odidem,
 in nedaleč, a čez leto
 zopet k vama pridem;
 a s snuboci pridem k tebi,
 pridem k tebi z robci . . .“¹⁰⁾

Me li vzameš?“ — „Pojdi vendar
 svojimi snuboci!
 Pa še šali se!“ — „Nikakor,
 Bog to ve, Jarina,
 se ne šalim!“ . . . — „Li v resnici
 jutri že odrineš
 proč od naju? Se ne šališ?
 Reci mi, Stepane,
 ali res ti nisem setra?“ —
 — „Ne ljubezen moja,
 srce moje!“ — „Bog ti ljubi!
 oh, da nisem znala!
 bi ne bila te ljubila,
 te poljubovala . . .
 Oj sramote! Proč od mene!
 Pusti me! Li vidiš,
 kak si dober! Pusti vendar!
 Ljubi Bog, zaplačem! . . .
 In zaplakala kot malo
 dete je Jarina,
 a skoz solze govorila:
 „Jutri v svet odrine!“
 Kot nad vodo javor, sklonil
 v tla Stepan glavó je,
 in v dnu srca se zapekle
 so kozaške solze,
 kakor v peklu. A Jarina
 prosi, zarotuje,
 pa umolkne, vanj ozré se,
 ter vzihtí še huje.
 Mrak je legal po dvorišči;

in sestró in brata
polnezavestna vkup je
našel oče v hiši.

Že dani se, in Jarina
solznooka vstaja,
a Stepan že pri studencu
konjiča napaja.
Tudi ona steče z vedrom,
kot bi šla po vode,
do studenca. V tem pa znesel
starec je iz sobe
zaporoško vso opravo;
gleda jo, se smeje,
jo nadeva, kot iznova
starec pomladeje.
Pa zaplače. – „Draga moja,
zlata mi oprava! . . .
Oj, ve leta moja mlada,
jakost moja mlada!
Da bi, ljubo ti orožje,
verno le služilo
tudi njemu, kot si nekdam
meni verno bilo!“
Povrnila sta se mlada,
in Stepan vsedlá se
na konjiču, svojem drugu,
vrže župan náse.
A Jarinica na pragu
mu orožje daja,
in obema srci mroči
morna bol razdvaja. . .

Sabljica — kot gad srditi,
 kopje — kot gorjača,
 samopal še sedempedni
 vrže si čez pleča.
 Skoprneva vanj strmeča;
 starec sam zaplaka,
 ko ogleda si na konji
 takega junaka.
 vede konja na povodu,
 in ihti Jarina;
 stari očka pa ob strani
 poučuje sina:
 kak se treba vesti v vojni,
 glave spoštovati,
 kak tovarišstvo ceniti,
 v tabor ne bežati.
 — „Bog naj varuje te sveti!“
 ko za vas dospeli,
 oče je dejal, — in vsi so
 hkrati zaihteli.
 Zdirjal je Stepán, in prah se
 nad potjó je zgrnil.
 — „Ne muditi se, moj sinko,
 brzo se povrni!“
 kliče starec. A Jarina
 se kot vitka jela
 pri dolini je sklonila
 in pa onemela . . .
 Le solzé si še otira,
 pa se v dalj ozira;
 iz prahu se stas dviguje,
 pa se spet zastira.

kot bi šapka se valila
 čez poljé, črni se,
 in izginja, kot mušica
 bolj in bolj drobni se,
 pa izgine. Dolgo, dolgo
 stala je Jarina
 in je zrla, če orožje
 še enkrat zasine
 iz prahu. Ni zablestelo —
 propalo. In vnovo
 zaihti Jarinka tužna
 in se vrne k domu.

Hitijo dnevi, mine leto,
 nastane jesen, šelesti
 rumeno listje; kot ubit
 pred hišo starček mi sedi:
 zbolela hčerka je Jarina!
 Še ona hoče zdaj jedina
 ga zapustiti. S kom bo dni
 preživel stare, še ostale?
 Spominjal mladega Stepana,
 spominjal blaženih se let,
 spominjal — in skrivaj zaplakal
 bogati je sirotni ded. .

„Celi svet je v Tvojih rokah,
 volja vladaj Tvoja!
 Vse se zgôdi, kakor hočeš, —
 to bo sreča moja! . . .“
 Pravi starec, in molitev
 k Bogu pošepče,

pa odide tužen v vrtec,
da se tam pošeče.

Z rutico in zimzelenom,
s travo kiti v maju
pomlad zemljo, kot devojko
po zelenem gaju.

Tudi solnce sredi neba
malo je postalo,
kot nevesto mlado ženin,
svet ogledovalo.

I Jarina šla je željna
si ogledat gaja.

Šla je težko; se nasmehne,
hodi, pa postaja,
razgleduje, pa se čudi,
tiho ji je, ljubo,
kot bi včeraj se rodila . . .

a ljutejše hudo
v srcu se ji je vzbudilo,
svet ji zapalilo;
kakor bilka podkošena
deva se sklonila, --
kakor cvetke v rosnem jutru
solze je rosila . . .

Stari oče pa ob nji se
kakor dob je sklonil.

Ozdravela je Jarina,
z romarji odšla je
molit v Kijev in Počajev,
v božjepotne kraje.

In v velikem je Kijevu
 svetce vse prosila,
 in se v Mežigorski cerkvi
 trikrat pričestila;¹¹⁾
 in v Počajevu je svetem
 hrepenenja mrla,
 da Stepana, svojo srečo,
 v snu bi vsaj uzrla.
 Ni uzrla!.. Šla je k domu ...
 Spet je zabelela
 zima bela ... A za zimo
 spet zazelenela
 pomlad božja. Šla iz hiše
 gledat svet je božji
 Jarinička, a ne k Bogu
 rok v molitvi prožit;
 skrivši šla je k vražarici
 svojo tugo tožit ...

Vražarica je vražila,
 in zagovorila,
 srečo in ženitovanje
 je iz voska lila.
 »Glej, li vidiš, konj opremljen,
 tla razbija z ного
 pod kozakom; tam pa ide
 starec z brado, dolgo
 do kolena. Tam so groši;
 kot kozak bi kanil
 deda vstrašiti, spoditi ...
 Res ga je! – in planil
 groše štet je za gomilo ...¹²⁾

In glej, vnovo jaha
 kozak dalje kakor starec;
 to pa radi straha,
 da ga Ljahi in Tatarji
 ne bi zalotili. —
 In vesela se Jarina
 je domov vrnila.

Tretje že, četrto, peto
 leto že premine,
 dolgo leto, a Stepana
 ni še iz tujine!
 In stezica čez gorico
 in pa čez tokavo,
 shojena do vražarice
 je obrasla s travo, —
 Njega ni!.. Da šla med nune,
 kite si razpleta
 prenesrečna; jedva — jedva
 sluša še očeta,
 ki jo prosi, naj še leto,
 naj do Petra čaka,
 vsaj do binkoštné nedelje . . .

Sčakala sta, hišo
 s cvetkami lepo oplela,
 in se v srajcah belih
 nevesela, kot siroti,
 tja pred hišo vsela.
 Tam sedita in tožita.
 Čuj . . . kot da odmeva
 kobze glas se tam ob poti,
 in da nekdo peva . . .

D u m a.

„Je v nedeljo jutro rano
morje valovilo:
tovarištvo košévega
na zboru prosilo:
„Oj dovoli, otamane,
bajdake spustiti,
pa za Tender¹³⁾ odploviti,
Turka zaslediti.“

„Čajke in bajdake spustili,
topove otorožili,
z Dniprovega širokega grla odveslali
sredi noči temotne
na sinjem vodovju
za otokom Tenderom potonili, propali . . .
Ta se že vgrezuje
drugi še bojuje,
kozaštvu-tovarištvu iz sinjega morja z roko še maha
dobrohotno klicaje:
„O, naj vam, gospodje-tovarištvo, Bog višnji pomaga!“,
in v sinjem valu se potaplja, omaga . . .
Samo treh čajk ni, slava Bogu,
otamana kurinjega,
sirota Stepana mladega,
sinje morje potopilo,
a na turško zemljo agarjansko
brez krmil zvodilo.
Tokrat so siroto Stepana,
kozaka vregistrenega,¹⁴⁾
otamana mladega

Turki-janičarji lovili,
 s topovi streljali,
 v vezi ga vkovali,
 v težko nesvobodo ga pehnili . . .
 Oj Spase naš Mežigorski,¹⁶⁾
 čudotvorni Spase!
 ni krvoločnemu vragu
 ne pripusti pasti
 v bisurmiansko zemljo v težko nesvobodo!
 Tam so spona po tri pude,¹⁶⁾
 otamanon: pa — po štiri . . .
 In solnca božjega ne vzró ne poznajo,
 v kamnolomih temnih hirajo.
 brez spovedi svete umirajo,
 kakor psi izdihajo.

„In se spomnil Stepan sirota je v robstvu
 svoje oddaljene Ukrajine,
 nérodnega batka starega,
 in konja se je vranega,
 in nérodne sestre Jarine . . .

Plače, zdihuje,
 do Boga roke steguje,
 verige razsuje,
 pa zbeži na svobodno svobodo . . .
 Že na tretjem so ga polji
 Turki-janičarji vlovili,
 za kol ga privézali,
 oči izrézali,
 Z gorečim železom jih izžgali,
 v želežje vkovali,
 v zapor ga pahnil
 ter ga zazidali . . .“

Takó na ulici pod plotom
je še mlad kobzar sedel,
in pesem o jétniku pel.
Za plotom Jarina je stala,
poslušala – groze upala.

„Oj Stepane, oj Stepane!“
tužno je kričala.

„Oj Stepane, srce moje!
kod si blodil, brate?

Tata! tata! sem pojdite,
ali ga spoznate?“

Pride starec, in Stepana
ogleduje bližje. —

Ne spozna ga. Toli ga je
zdelalo verižje!

— „Prenesrečno moje dete!

Ti moj ljubi sinček!
kod po svetu mi zamiraš?

Sinček moj jedinček!“

Plače stari in tuguje,
i Stepan zdihuje:

s slepimi očmi kot solnce
žarko pogleduje.

In ga primeta pod pazho,
in domov peljata;

in objema ga Jarina
kakor rodod-brata;

pa mu glavo je umila,
noge mu umila,

in za mizo v srajci tanki
beli posadila;

stregla, piti mu dajala,
 spat ga položila
 v sobici – in tiho, tiho
 s tatkom ven stopila.
 Celi teden za Stepana
 starec brez snubivcev
 snubi svojo Jariničko, --
 in Jarina v hiši . . .
 „Ne, ni treba, dragi oče,
 ne, Jarina moja!“ –
 dé Stepan. „Jaz sem izgubil
 v veke leta svoja!
 Čemu si s pokveko leta
 mlada bi grenila?
 Ne, Jarina! Vsemu svetu
 le v posmeh bi bila,
 in še Bog bi se razsrdil,
 in, da nas kaznuje,
 srečo nam pognal iz hiše
 bi na polje tuje . . .
 Ne, Jarina! Bog ti dobri
 drugega nakloni;
 jaz pa grem med Zaporošce:
 tam me bodo oni
 negovali.“

– „Oj Stepane,
 kaj ti vendar praviš!
 Bog te sam ostavil bode,
 če naju ustaviš!
 Oj ostani tu, Stepane!
 če me nočeš vzeti,

moreva pa kakor sestra
in kot brat živeti,
a obadva kakor deca
staremu očetu.
Oj, ne hodi več, Stepanček
v drugo nam po svetu! . . .
Je li nočeš?“ – „Ne, Jarina!“
In Stepan ostane.
Vzradoščen kot dete starec
kobzo v roke vzame,
da zasvira metelico¹⁷⁾
z vso mu dano silo. –
Ni zabrenkal . . .

Tam pred hišo

vsi trije so seli.
„A sedaj povej, Stepane,
svojo nam nezgodo,
ker i jaz sem nekdaj skusil
turško nesvobodo!“
– „Slepega so me na zadnje
z drugi izpustili;
in tovariši, kateri
so na Sič krenili,
so i mene vzeli s sabo;
Čez Balkan gorati
šli smo proti Ukrajini
s prostimi nogami;
a na tihem so Dunaju
bratje nas sprejeli
Sičeviki — Zaporošci,¹⁸⁾
in nas v Sič odveli . . .

ter nam pravili plakaje,
 kak so Sič zrušili,
 kak Moskali srebro, zlato,
 sveče poplenili
 so v Pokrovi;¹⁹⁾ kak kozaki
 v noči so zbežali,
 in na tihem spet Dunaju
 v Koš se novi zbrali;
 kak je carica v Kijevu
 z Nečesom²⁰⁾ hodila

— — — — —
 kak so stepe zaporoške
 takrat razdelili,
 kak so panom v Ukrajini
 narod zarobili . . .

— — — — —
 Tak je, tata! Slep sem sicer,
 vendar srečen v sveti,
 da ni dano mi več tega
 vedeti ni zreti . . .

— — — — —
 Tak je to! težavno, tata,
 je iz svoje hiše
 k Turku krutemo v sosednjo
 staviti ognjišče:
 Zdaj bajé na Slobodzeji²¹⁾
 Golovatij zbira
 preostanke in z drugovi
 na_Kuban²²⁾ prodira . . .
 Bog mu sam naj v to pomore!
 A kaj bo iz tega —

Bog le vé! – gotovo malo
dobrega, več zlega.“
Tak sta ona v pogovorih
dan na dan bedela
do polnoči, a Jarina
je za dom skrbela,
pa svetnike vse prosila . . .
to si izprosila:
na predpustno se nedeljo
ž njim je poročila,
s svojim slepim . . .

No, takó sé

pač godi na sveti,
moje ljubljene devojke,
moji rožni cveti!
Pač takó je. Poročila
sta se moja mlada.
Morda to ni bilo v redu?
Toda, kaj početi,
ko so je tako zgodilo!

Leto je minilo,
in že drugo. S svojim možem
šeta se Jarina
po vrtiču. Stari oče
pa se s tem naslaja,
da zdaj vnučka -debeluška
klanjanju privaja . . .

Epilog.

To je torej moja duma . . .
 Nič se ne čudite!
 kar je bilo, je minilo,
 ne izpremenite.
 Moje solze so splahnile,
 več na dan ne vrejo,
 srce strto ne kipi več
 in oči ne zrejo
 ni več hišice pokojne
 v pozabljenem kraju,
 ni dolinice pokojne
 v gostosenčnem gaju;
 ni devojke zoromlade,
 dece ljubeznive
 zdaj vesele več ne vidim . . .
 Vse plakaje gine!
 Tudi jaz želim se skriti,
 toda kam? — Po sveti
 le krivico zrem in čujem
 le Gospoda kleti! . . .
 Srce vene in usiha,
 solze ledenijo,
 in samotna moja pota
 trudnost mi množijo . . .
 Pač takó je . . . ne strmite!
 da kot vrani krakam:
 solnce je oblak zagrnil,
 svita ne učakam! . . .
 Jedva, jedva o polnoči
 s srcem se oziram,

In nemočno svojo dušo
 krog po svetu tiram,
 da zdravivne in krepivne
 vode mi poišče:
 kakor nekdej, jo prinaša,
 ž njo kropi ognjišče, —
 in zasveti ogenj čisti,²³⁾
 tiho me pozdravi,
 in o svatih pripoveda,
 in o tudah pravi . . .

Zdaj mi pesem o siroti
 slepi je skleniti,
 a kako naj jo izvedem
 sam ne vem rešiti;
 ker nam takega še čuda
 vest ni sporočila,
 da kedaj bi s slepim možem
 žena srečna bila.

A se vendar je zgodilo!
 Drugo po poroki
 leto že poteka; vendar —
 ona roko v roki
 šetata po vrtu . . . Stari
 pa se s tem naslaja,
 vnučka mladega pred hišo
 klanjanju privaja.

V Ševčenkovihi poezijah nas zelo iznenaja ritem, ki se sila menjuje. Bravec brzo opazi, da je to preminjevanje ritma utemeljeno v različnosti vsebine, po kateri se ravna in menjuje. Kakor je Ševčenko originalen v pesmih samih, v načinu uporabe in razredbe snovi, tako je originalen tudi v zunanji obliki; on se ravna vseskozi po načelu, da mora oblika soglašati s snovjo. Nekaj drugega je golo pripovedovanje dogodka, kaj drugega so pa spet globoko lirični izlivi čustev, ki se zopet ločijo v vesele in elegične, melanholične, v lahkožive in težke, resne. Da, celo v posamnih stihih, ki so istotako v razmerju z vsebino daljši ali krajši, se ritem skoraj redno menjuje, — in nič nenavadnega ni, da se v par zaporednih stihih vrstijo in zapletajo razne mere.

Ume se, da dela ta raznovrstnost ritma pesmi zelo ljubke in živalne, in da si Ševčenko osvaja bravca že po zunanji bujni obliki!

Opomniti je pa pri tem, da more najti pravi ritem v Ševčenkovihi poezijah le dober poznavavec ukrajinščine ker so naglasi besedi zelo nestanovitni, in n. pr. nam Slovencem v istih besedah povsem nenavadni.

Ker pa ni dobiti „Kobzarja“ z naglasi besedi, razven par pesmi, zato ni bilo tudi v prevodu mogoče povsod ohranjati izvirkovega ritma. Ohranjen je izvirkov ritem, izvzemši par slučajev radi jezikovnih zaprek, v „Gamaliju“.

Kakor v izvirku samem, naj se berejo pesmi tudi v pričujočem prevodu le p o n a g l a s u b e s e d i.

Kar se tiče rim, se rimata v izvirku navažno le vsak drugi in četrti stih, izjeme so redke. Rime tu in tam niso prav čiste, zlasti ženske rime ne, — znamenje, da pesnik ni hotel kvariti vsebine rimam na ljubo; sicer pa so rime krepke in lepe.

Pri prevajanju je bila tu in tam z rimanjem precejšnja težava: prevajavčev namen je bil, prevesti pesmi

kolikor mogoče natančno, dobesedno, kar se je z nekaterimi izjemami tudi zgodilo, a je moral zato marsikje žrtvovati rimo, drugod pa ritem.

Opomniti je dalje, da so v pesmih ohranjena imena kakor v izvorniku, n. pr. Dniper, Dnipro, v uvodu in v življenjepisu pa stoji redno Dnjepert. d., kakor smo Slovenci navajeni izgovarjati. Ukrajinski „g“ se bere kot „h“, vendar je pa v knjigi povsod ohranjen „g“, ker ga mi Slovenci itak ne izgovarjamo melko kot Nemci, ampak trdo kot goltnik med g in h.

Končno je še omeniti, da je prevajavcu delalo težavo pri prevajanju pomanjkanje ukrajinskega slovarja, ki ga ni; razven nekega majhnega, l. 1904. izešlega, nikjer dobiti; kljub temu pa upam, da sem s pomočjo nekaterih prijateljev, — katerim se zahvaljujem za prijaznost — zadel povsod pomeni do cela neznanih besedi in tu in tam nenavadnih konstrukcij, pregovorov in rekov, slojskih Ukrajincem.

* * *

1.

¹⁾ „Duma“ je daljša epično-lirična pesem. Ritem v dumah je jako svoboden, rime pa so navadno ženske. Dume so zlagali in peli ukrajinski narodni pesniki; ti pesniki so bili kozaki, ki so se udeleževali kozaških pohodov na Turke, Tatarje i.t.d., in so potem proslavljali v dumah svoje hetmane in junaške kozaške čine. Ko je bil tak pesnik-kozak ranjen v boju, ter ostal nesposoben za vojno, je hodil z b a n d u r o (lavta, plunka) ali k o b z o (lira) — odtod imeni b a n d u r i s t, kobzar — po Ukrajini in se s petjem in igranjem preživljal.

Beseda „duma“ pomeni prav za prav misel, vendar ne navadno, ampak globoko,važno, otožno.

„Dumka“, pomanjševavnica besede „duma“, pomeni v ukrajinski narodni poeziji kratko lirično pesem, otožne a tudi vesele vsebine; tej sledi vesela k o l o q n i j k a, in kozaček, ki ju pojejo pri narodnih plesih.

²⁾ Na tujini v Peterburgu.

2) gomile-gore = visoko nasuti, deloma tudi zidani grobovi, v katerih so pokopani junaki, kozaki.

3) Zli dni naj živijo tri dni slabi časi, ne sreča naj še dalje živi, naj ne neha.

4) dumka - glej 1)

5) deca nerazumna pesmi, katere pesnik pošilja v svet, primerja z detetom, še nepoznanim po svetu, neizkušenim, nenavadnim, o katerih ne ve, kakó jih bo svet sprejel.

2.

1) Bandurist - glej 1, 1). N. Markevič, pisavec knjige „Istorija Malorosiji,“ katere se je posluževal Ševčenko.

3.

Andrej Kozáčkovskij, prijatelj Ševčenkov, je bil zdravnik duhovskega seminarja o Perejaslavu.

1) Djak cerkveni pevec.

2) Skovoroda je bil ukrajinski modroslovec in jako poljuden pesnik.

3) A silo snedli zli so dni neprilike življenja so mi zatrlé moči.

4) Dan znané = v vojašnici z bobnom naznajo šesto uro in budé vojake.

4.

1) Ševčenko je bil res pokopan na takem kraju, kakor je razvidno v življenjepisu.

5.

1) Kirgize imenuje pesnik vboge, gole, ker so izgubili svobodo; vendar pa niso še kot pogani prisiljeni kloniti se carski cerkvi.

6.

1) Morda je mislil pesnik tako-le: Materi sicer dopada deca, pesmi, a rajše bi videla, da bi jih ne bilo treba pesniku spevati in doživeti tolikega gorja.

7.

1) Almaz — diamant, biser. V tej pesmi se spominja pesnik onih časov, katere je preživel po osvoboditvi v družbi lahkoživih, neznačajnih krogov.

9.

1) Almaz — glej 7, 1)

13.

1) Marko Vovčok je slavna ukrajinska pisateljica, Marija Markovička. Rojena je bila Velikorusinja, a poročivši se z Markovičem, udom Cirilo-Methodijskega tovarštva, se je z vso dušo posvetila ukrajinskemu slovstvu. Nekaj njenih divnih povesti in slik iz Ukrajine je prevzel Šimen Gregorčič ml. v „Gorici.“

16.

1) Kalina — kozja pogačica, kalina, Wasserholunder, viburnum opulus. V ukrajinski narodni poeziji se udeležuje človekovega življenja vsa narava in spremlja vse njegove pojave kot bi bila živa in čuteča. Najbolj ljubi pa narodna poezija poleg vetra, zvezdic, meseca, vode in ptic rastline. Nekatere rastline so pa še posebno ukrajinsko-narodne, in jih redno srečujemo v narodni poeziji, ki ima to posebnost, da vspejajo nekatere moškemu, druge pa ženskemu spolu. Tako je vspejen javor in dob junaku, kozaku in sploh možu; jelka, zimzelen, ruta, zlasti pa kalina dekletu, topola zaročenki.

V pričujočih prevodih Ševčenkovihi pesmi je sicer polno krasnih vzgledov o tem narodnem vspejanju, vendar pa navedem na tem mestu nekaj krasnih primerov iz narodne poezije v izvorniku.

Rozvivaj sja oj ti starij dube, zavtra¹⁾ moroz²⁾ bude, virjažaj sja³⁾ molodij kozače, zavtra pohod⁴⁾ bude.

1) jutri, 2) mraz, 3) pripravi se, 4) pohod na vojno.

Stoit javir nad vodoju,
v vodu pohiliv sja; 1)

na kozaka prihodonjka,¹⁾
 kozak zažuriv sja.²⁾
 Ne hili sla, javoronjku,
 ti šče³⁾ zelenenjki;⁴⁾
 ne žuri sja, kozačenjku,
 ti šče molodenjkij!

¹⁾ sklonil se je, ²⁾ nesreča, prav za prav nesrečica je prišla) ³⁾ vžalostil se je, ⁴⁾ še, ⁵⁾ diminutiv od zelenij.

Oj zacjvila¹⁾ kalinonjka²⁾ v luzi,³⁾
 čohosj⁴⁾ moja holovonjka⁵⁾ v tuzi⁶⁾?

¹⁾ zacvela, ²⁾ kalinica, ³⁾ v logu, ⁴⁾ zakaj, ⁵⁾ glavica, ⁶⁾ v tugi.

Či¹⁾ ja v luzi ne kalina bula?²⁾
 či ja v luzi ne červona³⁾ bula?
 Vzjali⁴⁾ mene, polomali,
 i v pučečki⁵⁾ povjazali,
 taka dolja⁶⁾ moja,
 hirka⁷⁾ dolja moja!

¹⁾ ali, li, ²⁾ bila, ³⁾ rdeča, ⁴⁾ vzeli, ⁵⁾ v snopiče, ⁶⁾ usodo, sreča (nesreča), ⁷⁾ gorka, trpka.

Zelenaja ruta, žovtij¹⁾ cvit,²⁾
 ne pidu³⁾ za tebe⁴⁾, pidu v sjvit,⁵⁾
 taj⁶⁾ rozpušču⁷⁾, kosu po pečū,
 neraz⁸⁾ hirko važko⁹⁾ zaplačū.

¹⁾ žolti, rmeni, ²⁾ cvet, ³⁾ ne pojdem ⁴⁾ nepojdem za tebe te ne vzamem, ⁵⁾ v svet, ⁶⁾ ter, ⁷⁾ razpustim kite ⁸⁾ često, ⁹⁾ gorko težko.

17.

¹⁾ Oksamitovi župan bagreno vršnje oblačilo (suknja)

²⁾ Glej zgodovinski pregled V. Pri materi Zapoaroški Siči.

19.

¹⁾ Čumak = Ukrajinec, ki je na jug k Črnemu

morju z volovi vozil blago na prodaj, od tam pa hišne potrebščine domov, zlasti sol.

²⁾ Božjo službo.

³⁾ Psalme in molitve po rajnih.

21.

¹⁾ Jar - jarek, tokava, globel.

²⁾ Bazar trg

³⁾ Dudar gode na dud, neke vrste piščalko.

25

¹⁾ Pesnik se v Perebednju smatra za božjega pevca, ki ga svet ne ume. Pesmi, ki jih poje kobzar, so narodne pesmi; Čalij je bil kozaški otaman. „Grlica“ je vesela pesem, Gricja je deva zastupila, ker je ni ljubil verno, „Vesnjanke“ so pesmi o vesni, Serbin pesem o Srbu, katerih je bilo več tudi med kozaki.

²⁾ Čuprina šop las vrh glave. Kozaki so se brili po glavi, puščali pa so si dolgo čuprino, na katero so bili, kakor na dolge, mogočne brke, zelo ponosni. Glej „Ivan Pidkova“.

³⁾ Ako hočeš kaj dobiti, delaj, kakor pan ukazuje, ker pan zna samo ukazovati.

27.

¹⁾ Topola. Nesrečna, zapuščena deklica (zaročenka) se s pomočjo čarodejnih zelišč spremeni v topol in tako pozabi svoje tuge. (Metamortoza).

²⁾ Z robci - glej 40, ⁶⁾

28.

¹⁾ Rusalke so bajeslovna bitja, prebivajoča v vodi; iz vode prihajajo le ponoči v mesečino se gret. Na bregovih pojejo, rajajo, se igrajo in po mnenju ljudstva slednjega usmrte, ki jim blizu pride. Rusalke postajajo nekršeni otroci.

²⁾ Kitajka (kitajski) rdeč svilen robec, s katerim so navadno odevali junake, padle v boju.

³⁾ D u m k a glej 1, ¹⁾

⁴⁾ L i d o l g o ž i t i i m a, namreč: bo li še dolgo živel brez ljubega. To je vprašala deva vražarico tudi v pesmi „Topola“. V izvirniku se glasi: Ne ličit (šteje), či (li) dovgo žit . . .

29. a

¹⁾ I v a n P i d k o v a podkova je odlomek pesmi, ki ni dokončana.

²⁾ L i m a n ustje, iztok Dnipra v Črno morje.

³⁾ Č u p r i n a = glej 25, ²⁾

⁴⁾ G o s p o d j e, m o l o d c i (mladi junaki); ta naziv nam priča, kako prijateljsko je bilo občevanje otamanovo s kozaki in kako jih je visoko cenil.

29. b

¹⁾ O r d a - tatarska vojska.

²⁾ Ž u p a n, glej 17, ¹⁾

³⁾ B u n č u k glej zgod. uvod VI.

⁴⁾ L i m a n, glej 29, ²⁾

⁵⁾ N a l i v a j k o, P a v l j u g a sta bila velika junaka, ki ju opeva tudi narodna pesem. N a l i v a j k o je nabral vojsko in se združil z zaporoškimi koševim otamanom L o b o d o ter skupno z njim napadal šlahto. To vojsko zaporoških kozakov, ki se je imenovala „kravčina“, je kasneje pobil poljski hetman Žolkovskij. Nalivajka so pa na grozen način usmrtili v Varšavi. Pod imenom „kravčina“ meni tu pesnik skoraj gotovo N a l i v a j k a samega.

⁶⁾ T r u b a j l o - reka, stekajoča se v Črno ali Rusko morje.

⁷⁾ K o n e c p o l j s k i j - poljski vojni poveljnik za časov Hmeljnickega.

⁸⁾ L j a š k i - p a n k i - poljski gospodiči Poljaki.

⁹⁾ A l j t a - reka na Ukrajini.

¹⁰⁾ P o č e n j a j e - mladeniči so plesali ukrajinski ples, pri katerem so počenili pa zopet vstali. Plesali so pa ta ples na napev nadaljne narodne pesmi: „Naj bo tako“ . . .

30.

¹⁾ Grigorij (Hrihorij) Kvitka Osnovjanenko je bil znamenit ukrajinski pisatelj.

²⁾ Pragi Dnipro nad Zaporožjem. Glej zgod. pregled V.

³⁾ Čajka mal brod, čoln, s katerim so si kozaki upali celó čez silno nevarne, skalnate Dniprove pragove.

⁴⁾ Ljaška od besede Ljahi Poljaki.

⁵⁾ V snegu — na severu v Peterburgu.

31.

• ⁶⁾ Batko oče.

¹⁾ Velik gozd na levem bregu Dnipro ob Siči;

²⁾ Bajdak čoln. ³⁾ Hortica, otok v Dnipro pri Siči in trdnjava.

⁴⁾ Čubate čopate, ker so nosili čuprino. Glej 25, ²⁾

⁵⁾ Kilim preproga.

⁶⁾ Salo slanina, katero so kozaki radi uživali.

⁷⁾ Černec (meñih) je hetman Konaševič Sagajdačnij, ki je bil gotovo vsaj nekaj časa tudi v samostanu. Glej zgod. pregled V.

Ritemski naglasi so vzeti s par izjemami vsi po izvirniku.

32.

¹⁾ Čigirin (izg. Čihirin) je bila stolica hetmana Bogdana Hmeljnickega,

²⁾ Otruta - strup.

³⁾ Ko so se Ukrajinci pod Hmeljnickim podvrgli Moskvi, je jelo bolj in bolj propadati domoljubje vodivnih slojev, kozaških plemičev; kozaške staršine, tuje moskovsko plemstvo je sililo na Ukrajino, in narod je izgubljal nado na rešitev iz težkega moskovskega jarma. Glej zgod. pregled VIII.

⁴⁾ Moj drug ti jedini preljubi. Sploh pomeni pri Ševčenku izraz jedini skoraj vedno „preljubi“.

²⁾ Spi zavil v kitajko kot junak, ki je padel v boju, in so ga zató pokrili s kitajko (28, ²⁾ spi mirno, dokler ne vstane dan pravde in maščevanja.

⁴⁾ Morda na novo zapojem pesem svobode, odrešenja, in z ognjevito besedo vzdramim ves narod in ga navdušim, da vstane v obrambo svojih pravic.

33.

¹⁾ Glej zgod. pregled IX.

²⁾ Da bi oslabil nevarnega Mazepa, je ukazal car Peter registriranim kozakom izvoliti novega hetmana mesto Mazepa, odpisal ljudstvu davke in poklical zopet na svobodo slavnega junaka, kozaka Semen Palija, ki je bil pregnan v Sibirijo ter ga imenoval za hrastovskega polkovnika.

Priluckij polkovnik — Ivan Nis, ki je stolico Mazepa, mesto Baturin, izdal in predal v roke Moskve.

³⁾ Na peskih — ob ustju, ob bregovih Dniprovega izliva v Črno morje.

⁴⁾ Glej zgod. pregled V.

⁵⁾ Polupanek = na pol pan, plemič, ki ni dosti posedoval, a se je obnašal kot velik pan, hoteč ga doseči v razkošju življenja; to mu je bilo mogoče le, ako je do skrajnosti izžemal ubogo ljudstvo

⁶⁾ Carja Petra Velikega generali in vojvodi.

⁷⁾ Ko so v Gluhovu kozaki izbrali mesto Mazepa novega hetmana, so njemu na čast, kakor je bila navada, zvonili in streljali s topovi.

⁸⁾ Glej zgod. pregled X.

⁹⁾ Linija — prekop, kanal.

¹⁰⁾ Murza = tatarski knez, namestnik hanov.

¹¹⁾ V vojski s Turki, v kateri je bil car celo vjet.

¹²⁾ Pod vlado carice Ane Ivanovne l. 1834.

34.

¹⁾ L. 1859.

²⁾ Svečke so prižigali pred podobami Matere božje in svetnikov (doma), ako so prosili kake posebne milosti.

³⁾ Glej zgod. pregled IV.

⁴⁾ Znano je, da je poljska šlahhta silno razkošno živel; ker pa kljub ogromnim posestvom in izžemanjem naroda često ni mogla izhajati, se je zadolževala pri Judih, ki so si, kot upravitelji panskih premoženj in posestniki krčm, znali pridobivati velika bogastva. Glej zgod. pregled IV.

35.

Zanimiva in značilna je ironija v tej pesmi.

¹⁾ Ogoleli - plešasti postali.

²⁾ Ume se, da po krivdi panov; pani so raj prestvarili v pekel.

36.

¹⁾ Vibla gomila -- zelo visoka gomila blizu mesta Perejaslava.

²⁾ Traltemiriv (— ov) — vas v kijeviski guberniji, — je bil stolica levobrežne hetmanščine. Tam je bil tudi slaven samostan (monastir), razdejan l. 1665.

³⁾ Usobniki — hetmani, ki so se često med seboj bojevali. Tu in tam se je zgodilo, da se je postavil proti hetmanu drug hetman s svojimi pristaši in ga hotel izpodriniti. Poljaki so take protihetmane radi podpirali, da so Ukrajino tako laže nadvladovali in izkoriščali.

⁴⁾ Primera. Kakor pride obupana sirota na strmi breg globokega Dnipra, da bi skočila vanj, in stoji na skali sama, tako stoji nad bregom kočja sama, zapuščena.

⁵⁾ Hetmani, kozaška staršina, ki ni imela srca za Ukrajino, ampak je bila sebična.

⁶⁾ Svita gornje oblačilo, ki se prepaše; svita pomeni pri nas žensko jopo, na Ruskem nosijo podobno svito tudi moški in sicer prepasano s pasom.

⁷⁾ Glej 5, ¹⁾

⁸⁾ Pomen odstavka je ta: Bog je sicer ustvaril ljudi dobre (božje ljudstvo), in Kristus jim je dal lepe nauke, carji pa in njihovi služabniki so Kristusov nauk spremenili, potvarili. Carji bi morali vladati po krščanskih načelih, a delajo slabše od poganov; zanesli, prevzročili so

v deželi več zla nego ga je med pogani. Tudi so pod pretvezo vere in kulture jemali drugim narodom svobodo ter jih urobljevali. Primerjaj Gregorčičeve „Blagovetnikom.“

⁹⁾ Ko so bile glave odsekane od trupa, so se točile, valile od trupa. Kozaki so se stoletja borili za pravdo in sveto vero, zato pa niso dobili nič dobrega, ne priznanja, ne svobode, ne prosvete, ker so carji potvarili Kristusov nauk o plačilu, ljubezni, pravičnosti – pač pa so jih carji zatirali in morili brez povoda.

¹⁰⁾ Hetman Mazepa je zgradil več cerkva, med njimi tudi cerkev sv. Nikolaja puščavnika v Kijevu, katero omenja pesem.

¹¹⁾ Gomila hetmana Bogdana Hmeljnickega v Subotovu.

¹²⁾ Ukrajinska narodna pesem pripoveduje o treh bratih, turških vjetnikih, ki so zbežali iz Azova; na begu so jih pa Turki dohiteli, jih ubili in jih pokopali v treh gomilah ob kijevski cesti.

¹³⁾ Trubalj in Aljta (Trubajlo) – reki, ki se stekati v Dnipr.

¹⁴⁾ in ¹⁷⁾ V starčku predstavlja pesnik sebe; kakor v nastopni pesmi „Koča“, tako se javlja tudi v t.j veliko hrepenenje po mirnem rodbinskem življenju, in kakor v „Oporki“, tako si želi tudi v „Snu“ groba in počitka na visoki gori nad Dniprom.

¹⁵⁾ in ¹⁶⁾ Kaj se mu je le snivalo. „Sniti sja“ je ukrajinska beseda.

38.

¹⁾ V tej poslanici je razvil Taras Ševčenko cirilometodijski program. Glej v življenjepisu zaglavje „Tovarištvo sv. Cirila in Metoda.“

²⁾ Drug drugega kujejo v verige, uprezajo v jarem. Pravda je pri njih na prodaj; ne pravica, ampak denar, osebna korist jim je glavna stvar.

³⁾ Otresite se tujega vpliva in pogubnih, nečloveških strasti in spoznajte svoje rojake za brate!

⁴⁾ Vse, česar nam treba, da se prosvetno dvignemo,

imamo doma na razpolago. Doma je lastna naša pravda sila in svoboda.

V knjigi „Čjem jest dlja nas Ševčenko“ se pojasnujejo ti trije pojmi na sledeči način:

Pravda obseza dobro in lepo, pomeni torej ves zakon materialnega in нравstvenega sveta.

Sila je vsota нравstvenih in fizičnih sposobnosti, nujnih posamniku in vsej družbi, da more zadoščati potrebam kulture.

Svoboda (rus. „volja“), katero besedo nahajamo pri Ševčenku neštetokrat in skoraj v vsaki pesmi, pomeni osvobojenje od tlačanstva in pa starodavno kozaško svobodo (namreč politično).

Vse torej, česar treba, da se prosvetno razvije posamnik in ves narod, tudi domovina, — čemu torej iskati pripomočkov v to po svetu, in iskati sredstev, katerih niti dobiti ni!

*) Ševčenko misli na liberalne nauke, ki jih je inteligenca zanesla iz inozemja, zlasti iz Nemčije. Vsi ti liberalni nauki so ostali le fraze dejanj ni, ni ljubezni do bratov, kmetov. V povzdigo naroda treba realnih dejanj. Ševčenko hoče, da se razvij d o m a č a, samorastla p r o s v e t a.

6) Ako bi vzeli, idoč na tuje, vse s sabo, kar ste zanesli vi in predniki iz tujine; vse tuje misli, tuje običaje in navadne — tedaj ostane, kar je bilo prvotnega; vse, kar je tujega, ni namreč prav nič pripomoglo v prosvetitev naroda.

7) „In mi ne mi, in jaz ne ja z“ — nauk nemških modroslovcev idealistov, ki tajé vse nadnaravno. Naziv „k r a t k o r e p i“ se nanaša na obleko „frak“, „v o z l a t i“ pa na nizko rast. Oba naziva vkup pomenjata pa tudi prekanjenost nemško.

8) Ševčenko govori s plemstvom, ki je silno rado zahajalo med Nemce, kjer se ji navzelo novodobnih naziranj in fraz, ki jih še umelo ni; zato jih vprašuje Ševčenko: „Kdo ste torej vi, kake narodnosti?“ Oni pa ne vedo niti odgovora in pravijo le: „To naj pove Nemec, mi ne vemo!“

9) In koliko hrupa delate!

¹⁰⁾ Harmonija jedinost, složnost; sila moč, (muzika) glasba soglasje, in pa slavna zgodovina, to bodi naše, tega se držimo! Ni nam treba iskati primerov, vzgledov junaštva drugod, -- pri sicer slavnih Rimljanih -- imamo lastne junake, lastno svobodo, oblito s krvjo junaških kozakov!

¹¹⁾ Prašajte se; kdo in zakaj nas je urobil?

¹²⁾ Kozaki.

¹³⁾ Kaj imate zdaj od tega? Vaši dedje in vi so iz sebičnosti prodali in zavrgli vse vspehe starega junaštva.

¹⁴⁾ Glej zgod. pregled XII. Carica Katarina II. je razdala zaporoške zemlje tujcem, in tako se je zgodilo, da so dandanes na nekdanj toli slavni zaporoški Siči nemški naseljenci.

¹⁵⁾ Ognji nauki.

¹⁶⁾ Najmanjši brat kmet, delavec.

¹⁷⁾ Umit svoboden, prost tujega vpliva.

¹⁸⁾ Svit srče, sloge, svobode ki ne bo poznal večera, ki ne bo nikdar nehal, otemnel.

39.

¹⁾ Moskali moskovski vojaki, katerih je bilo polno po Ukrajini, in so bili na slabem glasu pri domačinih.

²⁾ Ko ljudje zapazijo, da je dekle v drugem stanu, ne sme iti iz hiše, dokler ne pridejo vaški staršini in ji ne ovijejo glave z robcem (rus. hustina, hustka).

³⁾ Dunáj Donava.

⁴⁾ S svečami spremljajo družice nevesto k poroki.

⁵⁾ Ko bi bila vedela, da se dá moskalu zapeljati, bi jo bila rajši utopila; v vodi bi bila vsaj v korist kačam, golazni, ki bi jo jedle, a zdaj je le moskalu.

⁶⁾ Vzela je kepico rodne prsti in si jo je privezala na križec na prsih.

⁷⁾ Golobček -- sin.

⁸⁾ Pugač sova, narodna pesem, govoreča o starih bojih za Hmeljnickega in o še ne zamrlem junaštvu.

⁹⁾ V čevljih iz lispovega lubada.

¹⁰⁾ K u r e n hiša. Kureni so bili pravzaprav stanoganja kozakov na Siči, v katerih jih je bivalo po par sto. Glej zgod. uvod V.

¹¹⁾ Oglar je sprejel Katro pod streho. Na oglarjev vlas, da se zasneženi ljudje bližajo koči, pa se Karta brzo domisli, da so morda moskali, in pustivši dete v koči, steče naglo vun - bosa in neodeta.

¹²⁾ Da bi se ogrela.

¹³⁾ Bolje bi bilo, da bi bilo dete umrlo, ker ni itak moglo pričakovati na svetu drugega kakor gorja, preziranja in očitanja, da je nezakonsko.

40.

¹⁾ Narodna presem.

²⁾ Kdo jima pogreb oskrbi.

³⁾ Da bi dobil sina. Glej 34, ²⁾.

⁴⁾ Plača se ravna po delu, po tem, kakor je kdo sposoben in priden.

⁵⁾ Glej 19, ¹⁾

⁶⁾ Malorusi snubijo tako-le: Starosta, starejšina, zastopnik ženina, gre v hišo deklice in praša, ali hoče vzeti tega in tega za moža. Ako deklica sprejme robce in hleb kruha, kar je prinesel starejšina od ženina, je znamenje, da privoli v zakon. Pa tudi deklica dá starejšinu robce in hleb kruha, naj nese ženinu.

⁷⁾ K r a v a j poročni kolač.

⁸⁾ Kijev je Malorusom sveto mesto, kamer so zlasti v prejšnjih časih mnogo romali.

⁹⁾ Z medom prežgano žganje.

¹⁰⁾ A k a f i s t neke vrste molitve podobna našim litanijem, na čast Kristusu, Mariji, sv. Nikolaju i. t. d. Sv. Barbaro je služabnica gotovo prosila za srečo novoporočencema.

¹¹⁾ K o p a - 60 snopov žita; vsega skupaj torej 480 snopov. Kakor razvidno, je bila plača v blagu.

¹²⁾ Treba je naročiti molitve in dati miloščine v cerkev, da Bog odvrne nesrečo.

¹³⁾ K a v j a r — ikra, jajca velikih rib, dokler so še v telesu. Ribe lovijo v rekah Donu in v Volgi. Ikro osolé in zabijejo v sodčke, obite s platnom. Ikra je zelo redivna in vzbuja slast do jedi.

41.

¹⁾ Otožni, žalostni.

²⁾ Peči v samotni hiši zakuriti nimam nikomur.

³⁾ Muzo naziva „dum“ ki je edina njegova tolažba.

⁴⁾ Numa Pompilij, rimski kralj, ki je poslušal proročevanja nimfe Egerije.

⁵⁾ Ravno tako se prijema človeka nesreča, kakor lapuh strgane obleke. Pesnik stavi nasproti revežu, ki pobira klasje po tujem polju, bogatina, ki ima snope in polne stoge, ki je bogat. Pesnik pravi, da je tudi bogatin siromiak v lastni palači, to pa zato, ker palača ni njegova ampak božja last.

⁶⁾ Ko bi morala imeti kaj hudega, bi raje imela molččo taščo i. t. d.

⁷⁾ P a s t i n a k — pastinaca, rus. pasternjak, dišava, dišeče zelišče, zabela, ki se stavi v juho.

⁸⁾ V vojni s poljsko šlaho.

⁹⁾ K n j i g o ž i v o — svet. Da boš v družbi kozakov ljudi proučil in se od njih kaj navadil.

¹⁰⁾ Glej 40, ⁶⁾

¹¹⁾ Trikrat je prejela sv. obhajilo.

¹²⁾ Kozak je bil Stepań, ki si je pridobil v svetu premoženja, (Tam so groši) in jih hoče zdaj prešteti; boječ se pa onega starca z dolgo brado, ga odpodi, ga ostraši, in gre potem za gomilo denar štet. Potem pa kozak (Stepan) vzame nase podobo, obleko in brado starca, da bi ne bil sumljiv Ljahom in Tatarjem, ako bi ga srečali; kot krzaka bi ga namreč gotovo ubili.

¹³⁾ T e n d e r — mali otok, ležeči pri ustju Dnipro.

¹⁴⁾ Glej tega in vse druge v odstavku neznane besede v zgod. pregledu V. in VI.

¹⁵⁾ Spase Mežigovskij Odrešenik v cerkvi samostana v Kijevu med gorami, kjer je bila imenitna božja pot.

¹⁶⁾ Pud ruska utež; en pud = 40 funtov = 16,38 kg)

¹⁷⁾ Metelica — kozaški ples.

¹⁸⁾ Sičeviki kozaki iz Siči, ki so zapustili staro Sič ter se naselili v novi Siči na spodnji Donavi.

¹⁹⁾ Pokrova — cerkev Matere božje Zaščitnice v Siči.

²⁰⁾ Nečes — Potemkin, (navadno nepočesan) ljubimec carice Katarine II.

²¹⁾ Slobodzeja — Slobodska Ukrajina, na vzhodu Ukrajine, severno od Kavkaza.

²²⁾ Kozaški otaman G o l o v a t i j je zbral v Slobodski Ukrajini ostanke kozakov ter se ustanovil z njimi ob Kubanu, reki severno od Kavkaza.

²³⁾ Ogenjčisti, to kar v začetku zvezdica — muza, duma.

Narodna Čitalnica v Ribnici.

Pozor!

Knjiga naj se klenka nepoškodovana vrne!

Odbor.

